515 8618 Tis

A XXXI Tis

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30498478

EPISTOLÆ MEDICÆ
VARII
ARGUMENTI.

S. A. D.

TISSOT

P. P. M. Soc. Reg. Lond. Accad.
Phyſic. Med. Baſil. Soc. Æcon.
Bern. S. &c. &c.

EPISTOLÆ MEDICÆ

De Variolis,
Apoplexia, Hydrope,
Colica Saturnina,
Morbo Nigro,
Scirris Viſcerum,
Cephalea, Inoculatione,
Irritabilitate, cum
Cadaverum Sectionibus.

EDITIO PRIMA VENETA.

VENETIIS,
Typis CAROBOLI ; & POMPEATI Soc.
MDCCLXX.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

JO: PETRUS PEREGRINUS

P. P. ANAT.

B. L. S.

C*Lariſſimi Viri Tiſſot amiciſſimi noſtri elucubratiſſimam diſſertationem de* Litteratorum Sanitate tuenda *præterlapſo jam anno ex gallico in italicum idioma converſam Venetis typis mandari curavimus. Superioribus ſimiliter annis opus omnibus numeris abſolutum, ac pene divinum, videlicet* Monita ad Populum *&c. Italiæ noſtræ lubenti animo exhibuimus. Medico egregio omnes mortales multum debere fatentur. Quamplurima enim in majeſtate Naturæ latentia, a Medicorum turba ignorata, ad vitæ tutelam pernecеſſaria, primus oſtendit laudatiſſimus Auctor, vel quod eximium equidem eſt, ex refutata futili, fallacique medela, ad utiliorem, ſimpliciorem que medendi methodum Clinicam artem revocavit, adeo ut vel imperitiores*

res nunc melius conſulti cunctatius tutiuſque infelici humano generi mederi poſſint.

Quæ nunc prodeunt in lucem Opuſcula Medica varii argumenti, *Tiſſoti ſunt, non indigent ergo noſtris laudibus, neque præconiis. Nata enim ſunt ex ſtudioſa lectione, obſervatione aſpera, indefeſſa exercitatione.*

Deus immortalis diu tantum Virum ſoſpitem atque incolumem Rei Medicæ, Civibus ſuis, mihique ſervet, ut nova iterum fœcundiſſimi illius ingenii ſpecimina ac præcipue nobis promiſſa de Spaſmodicis Nervorum affectionibus *delibare poſſimus.*

Vale igitur B. L. tuique boni fautores diligito.

INDEX

Argumentorum.

DE Variolis. pag. 1.
De Apoplexia. pag. 54
De Hydrope. 111
De Colica Saturnina. 151
De Morbo Nigro. 163
De Scirris Viſcerum. 179
De Cephalea. 185
De Inoculatione. 190
De Irritabilitate. 200

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approvazione del *P. F. Filippo Roſa Lanzi*, Inquiſitor Generale del Santo Officio di *Venezia*, nel Libro intitolato: *De Variolis, Appoplexia, & Hydrope, nec non de Morbo nigro Scirris Viſcerum &c. del Sig. Tiſſot M. S.*, non v' eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi concediamo Licenza a *Carobole, e Pompeati Stampatori di Venezia*, che poſſi eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 12. Agoſto 1769.

(Angelo Contarini Proc. Rif.
(
(Franceſco Moroſini 20. Kav. Proc. Rif.

Regiſtr. in Lib. a Carte 13 al Num. 90

Davidde Marcheſini Segr.

VIRO

VIRO

ILLUSTRISS. NOBILISS.

ALBERTO L. B. HALLERO.

HIſtoriam medicinæ pulchre doctus non neſcis, optime *Hallere*, qui primum variolas obſervarunt *Arabes*, veram illas ſanandi methodum tradidiſſe.

Monuerunt morbum eſſe e calidorum genere; & hanc adhibuerunt curationem quæ inflammationem nimiam impediret: largas nimirum venæ ſectiones, refrigerantia, acida, enemata, tenuiſſimam diætam; dum ſimul cutim, molli vapore, ſic parabant, ut veneno facilem exitum præberet. Opio languentes erigebant vires, fuſioremque compeſcebant alvum.

A tempore *Albucaſis*, ultimi fere *Arabum*,

qui vertente undecimo ſæculo vixit, ad finem decimi quinti, *Barbaro latini* medici medicinam plus deturparunt quam mutarunt. Ineunte ſæculo ſexdecimo, *Paracelſus* vir majorum contemptor, remediorum chimicorum & opii ultra modum laudator, hanc conſtituit ſectam quæ in acutis exantematicis præſertim morbis virus cute expellere ſatagens, venæ ſectiones refrigerantia, enemata, evacuationes omnes, excepto ſudore, horruit. Adeo hæc invaluit methodus, præſertim in variolis, ut paucos, a *Paracelſo*, medicos invenias, qui hac labe plane caruerint. At per duo ſæcula, calidiſſima diaphoretica, theriacalia, beſoardica, narcotica, varioloſum virus acuendo orbem terrarum vaſtarunt. *Sed hæc*, ut tu eleganter, *æterno ſilentio premere medici intereſt, ne ſalutare nomen mortalibus inviſum fiat*.

Primus *Sidenhamius*, elata voce, horrendam vituperavit praxim, & antiphlogiſticam methodum reſtituit.

Illius veſtigia legens *Boerhaavius*, hanc, qua pollebat maſcula oratione, commendavit, inde, omnibus ſummi viri diſcipulis dilecta, ab iiſque promulgata, & nullibi jamjam ignota, pluribus quotidie prodeſt; ſupereſtque unice, ut cunctis adhibeatur, &, ſi adſint, reſcindantur nævi.

Quo

Quo, caute adeo, utebantur Arabes, Opium, princeps eſt remedium in *Sidenhamii* methodo; anchora ſacra qua in deſperatiſſimis caſibus confidit; ſedans quo vehementiſſimas ſupurationis turbas compeſcere ſperat. De ſpiritibus acidis, excepto caſu malignæ ſpeciei, alte ſilet. Non videntur alia ſentire recentiores. Paululum diverſa me docuerunt varioloſa praxis, & attenta de morbi natura meditatio. Obſervationes, & cogitationes, aliaque nonnulla de apoplexia & hydrope, ad te, non cognoſcendi ſed emendandi cauſſa, tranſmitto.

Variolas benignas ipſe ſuſtinui menſe auguſti 1743. quindecim natus annos, phyſicæ ſtudio tunc incumbens, & medicum quondam fieri cupiens. Medicus ſenex & venerandus utilem diætam ex infuſione thee cum lacte, & pomis aut prunis coctis præſcripſit; ſed theriacam veſpera adhibuit. Sæva adeo nox poſt hoc remedium, ut denuo aſſumere pulchre negaverim; & inde didici, oblitūrus numquam, calida remedia nocere in variolis.

Triennio elapſo, anno 1746. Monſpelii vitam degenti plures obſervandos varioloſos præbuit ſæva epidemia; ſed tiro obſervare neſcit. Legi tamen opuſculum Cl. *La Mettrie*; & capitula in quibus de hoc morbo dixit *Sidenhamius*. Ca-

ſu in manus inciderat, eodem tempore, Thomſoni libellus de opio; quo monitus opium eſſe *calidiſſimum remedium*, & aliunde doctus theriacam vim ſuam habere præcipuam ex opio, credidi nocivum eſſe remedium opium in variolis.

Mirabar tamen pulchros ſucceſſus a *Sidenhamio* & *la Mettrie* ductoribus meis narratos; ceſpitabat mens, & vere dixiſſem:

Non noſtrum inter vos tantas componere lites.

Metum opii auxit eventus. Plerique Medici, Chirurgi, Pharmacopolæ, matres ipſæ, larga manu diacodium in urbe propinabant & guttas *Sidenhamii*. Aut non, aut raro, adhibebantur in magno Xenodochio, quo ſuſcipiuntur pueri illi, quos exponi barbarus parens, tolli Reſpublica juſſit. Dum innumeros in urbe trucidabat atrox morbus, pauciſſimi in noſocomio moriebantur ſub eadem methodo: & dimidiam plagulam promulgavit noſocomii phyſicus, in qua luculenter obſervationibus probabat nocere opium. De eſſentia morbi & remedii penitus ſilebat.

Sequentibus annis, plures etiam variolas obſervare contigit; & raro, in gravi morbo prodeſſe diacodium vidi. Redux in patria anno 1749. priores obſervationes, novas quarum copiam

piam fecit numeroſa ſequenti anno epidemia, & optimos de variolis auctores attente meditatus, cum adjungeretur uſus frequens, qui omnium magiſtrorum præcepta ſuperat, opiique effectus ſedulo perpendiſſem & in ægros, & in proprium corpus quod cephalalgicum, anxium, ſitibundum ſemper reddidit, ſemel dyſurioſum; intellexi alienum eſſe remedium gravibus inflammatoriis variolis, & eo magis quo gravior morbus, acutior febris, propior ſupuratio.

Proprias obſervationes lætus paulo poſt vidi firmatas auctoritate Cel. *Th. Simpſoni*, cujus libellus de *Sidenhamii* methodo, meæ ſententiæ de opio omnino congruebat.

Mecum ſentire Cl. *Young* anno demum 1758. novi. Eamdem fere mentem Ill. *Tralleſii* prima pars aurei operis de opio, illo anno lecta, ſpem fecit, quam confirmavit ſecunda ſero accepta. Quæ jam pridem cogitaveram ea omnia, & alia, docte expoſita a venerando illo viro gaviſus ſum: nec ſat exprimere litteris poſſum, quanta voluptate illius monita, meis obſervationibus adeo ſimilia ut non magis ovum ovo, legerim.

Sed præter *Simpſonum*, jam, ut audio, beatum, ut quem Monſpeſſulano auctori viam monſtraſſe ſuadent plura; *Youngium*, ſeniorem;

modo vivat, medicum, & *Tralleſium* ; nullum alium medicum novi, qui opii uſum in variolis timeat. Non inutile ergo ſi novum contra teſtimonium adducam. Sine vero primo, conceptum meum de variolis breviter exarem.

Res eſt in aprico, ſpontaneum non eſſe morbum variolas ex variis erroribus diæteticis naſcentem, nec quemquam hodie morantur nonnullæ contra adductæ obſervationes. Oriuntur ergo ex veneno ſui generis, quo ſubinde inficitur aer, & quod fluidis humanis exceptum, illa ſenſim inquinat. Labeſcit ſanitas per aliquot dies, uſque quo acri ſtimulo irritata Natura febrem excitet, plerumque inflammatoriam, ſed pro conditionibus ægri, tempeſtatis, regiminis variam; & ſedandam demum quando venenum & admiſſum & generatum, ad cutim deponitur; eam fædans puſtulis phlegmonoſis, primum minimis, ſenſim creſcentibus, demum ſuppurantibus. Si totum deponitur, nec ſilvam generavit puſtularum poſt eruptionem terminatus eſt morbus, dum ſine tumultu adoleſcunt, matureſcunt, exſiccantur puſtulæ. Hæc benigniſſima ſpecies morbi.

Si vero tanta fuerit veneni copia, ut numeroſa ſeges puſtularum eruperit, tunc ex irritatione

tione cutis, impedita expiratione cutanea, reſorpto pure, nova mox exſurgit febris, ſecundariam dicunt aut ſupuratoriam, admodum periculoſa.

Tertius eſt caſus, Si toti veneno excipiendo impar eſt cutis, aut expellendo impares vires, non deſinit febris, ſed indeſinenter, cum graviſſimis exacerbationibus, ſæviſque ſimptomatibus pergit, & novæ puſtulæ prioribus quotidie ſuccreſcunt.

Duplex eſt in morbis venenoſis curatio; aut venenum ſuo noto antidoto ſubigitur, aut ſic munitur corpus ut mitia tantum erumpant ſimptomata. Primam methodum in variolis clari ſuſceperunt viri, at caſſo huc uſque labore. Nec adeo forſan dolendum; nam quando ſic conſtituuntur corpora noſtra ut ſuſcipiendo morbo obnoxia ſint quandiu illum nondum experta, extinctio veneni quondam admiſſi novum contagium non impediret, & toto vitæ curriculo cogeremur virus admittere, & ſuo antidoto ſubigere. Secunda ergo ſupereſt unice curatio, & allaborandum mitigando morbo, quem quiſque ſubire debet. Verum eſt quidem, morbus longe facilius ſubigeretur ex noto antidoto.

Nota phlogiſtica morbi indoles optimam oſtendit methodum, cujus utilitatem confirmavit uſus.

Sed inflammatoria & vera morbi facies aliquoties mutatur adventitiis aeris qualitatibus, & variis ſeminiis morboſis quæ in ægro latent. Ex hoc duplici fonte manarunt ſpecies illæ variolarum, obſervatoribus delineatæ & remediis ſanandæ ciſtæ refrigeranti alienis. Nam ut omnes aliæ cauſſæ morbificæ varie pro variis *receptivitatis* conditionibus agunt, ſic virus varioloſum. *Variolæ ſequuntur conſtitutionem corporis, quamquam temporis conditio vires neſcio quas addit.* Modo ad opii vires in variolis deſcendo.

I. Opium eſt e genere calidiſſimorum ſudoriferorum, & omnium princeps. Hæc tamen remedia vetant fervidiores opii patroni. Dum e congeneribus mitiora vetant, cur potentiſſimo favent?

II. Acres ſunt humores, acerrimi, ſæpe corroſivi? Quid proderit opium, acerrimum, corroſivum remedium? Acrimonia oppoſita morbidam forſan corrigit acrimoniam? Minime; nam:

III. Putreſcunt in variolis omnes humores; & ad alcaleſcentiam, potiuſquam ad aceſcentiam, vergere opium monuit Cl. Aleſton. Demonſtrant præterea experientiæ ligaturas nervorum citam horrendamque excitare putredinem, immo gangrænam in partibus quas adeunt;

at

ac opium, ut ligatura, nervorum functiones impedit; metuendum ergo ne ex opio putredo augeatur, tum quatenus opium eſt, tum quatenus ſomnum adducit, quo durante ſecreti humores mora ſponte corrumpuntur.

IV. Ex opii uſu, tum interno, tum externo in morbis inflammatoriis, ortas gangrænas quis non vidit, legit, aut audivit? Hic ſane vivit homo digitis pedis unius carens, quæ ſecare coegit horrenda gangræna cito excipiens applicatam tincturam opii ſcopo phlegmonodeum dolorem fugandi. At in gravibus inflammatoriis variolis præſens eſt ſemper metus gangrænæ; tutene ergo, dum ardent omnia, dum phlegmo eſt quaſi unicus totum corpus, præſcribetur opium?

V. Turgent omnia vaſa copia, & rarefactione humorum: fruſtra enim negatur hæc rarefactio a viris qui regulas phyſicas aliorum corporum ſtricte nimis corpori humano applicant. Illa unice exoptant remedia optimi medici quæ & rarefactionem coerceant; &, omnes ſecretiones ſollicitando, vaſa inaniant. Illas omnes, ſolo, qui obtineri nequit, ſudore excepto, impedit opium, & rarefactionem adeo auget, ut, jam obſervante Petro Borelli anno circiter 1660. inciſam venam denuo aperiri cogens lethalem hæmorragiam excitaverit; morbo ergo adverſatur.

tur. Et in genere nocet ſomnus quando prodeſt venæ ſectio; nec male damnoſum illum poſt phlebotomiam credit ipſa plebs; adverſæ ſunt enim virtutes; & contingit quotidie ægros videre qui levamentum ex venæ ſectione ſomno deletum dolent.

Confidimus omnes, nec immerito, larga ſalivatione; hanc cohibere opium demonſtratum eſt; nocere ergo non nequit. Novi hunc effectum negare nonnullos; at male; ipſeque falſus eſt opiophilus *Sidenhamius* tempore quidem ſomni minui ſalivationem, ſed poſt ſomnum majori copia reſurgere. At ſi nihil inde e copia decedit, cur ſæpe adeo confugit ad oximel ſcilliticum, quod nauſeas excitando potenter ſalivam cieret? Faſſi ſunt alii revera inde minorem eſſe ſalivæ ejectæ copiam; ſed quot virtutibus tegitur hoc vitium! Vitium vidi ſæpe, commoda nondum. Uſu opii minuitur certo & damnoſe ſalivatio.

VI. Vix intelligitur quomodo prodeſſet ſomnus artificialis, dum ipſe naturalis nocet; hunc enim haud ſemel arte excutere cogebar, cum viderem ſuccedere ſtertorem, anxietatem, pulſus ataxiam, faciei turgorem, ſecretionum ceſſationem, metueremque ne ex ſomno facilis eſſet ad lethargum deſcenſus;

Sed

Sed revocare gradum ſuperaſque evadere ad auras
Hoc opus hic labor eſt.
Pauci potuere.

Dum in benigniſſimis variolis, quibus detinentur pueri, dolores qui in lacrymas illos compellunt diacodio ſedavi, nihil damni inde in tam levi morbo metuens, vidi, non ſemel non bis, ſanguinem ad caput coactum, oculos tumentes, palpebras turgidas.

Nec mirandum nocere ſomnum in variolis, dum attenta docet obſervatio plus damni quam emolumenti ex ſomno reportare febricitantes. Quis enim Medicus non vidit illos pejus ſe habere poſt ſomnum quam ante? Quotidie ſane poſt ſomnum difficilius deglutiunt anginoſi, acerbius queruntur cephalalgici; difficilius reſpirant diſpnoici; acutius dolent ſæpe ineunte ſomno rhumatiſmo detenti, ſomnoque accurate carent adeo anxioſo & ſæpe ſpaſmodico; debiliores ſunt plethorici ex majori nervorum compreſſione. Nec ſimiles obſervationes veteres illos Medicos latuerunt, qui ſomnum in febribus improbarunt, *ne per eum ad interiora reperet calor, qui a febre ad exteriora vergit*; & huc forſan aphoriſmus *Hipocratis* qui morborum, (acutorum ut videtur) periculum ex ſomni eſſe-

effectibus judicat. Mitis minime, gravis valde ſomno augetur.

Nocere ſomnum dum viget febris video quotidie; pluries vidiſti ut me benevole monuiſti; vidit ſæpe Cl. *Young*, qui novit etiam & cuique patet in ſomno turgere vaſa; quod ſequitur neceſſario imminutas ſecretiones; additque ex ſomno oriri omnia phænomena plethoræ immo & obſtructionis; inde facile intelligitur quanto nocere poſſit in morbis, & tanquam verum in praxi axioma affirmare audeo, ſomnum qui ſanos refrigerat, febricitantes calefacere.

Paradoxa primo intuitu videtur hæc propoſitio; qui vero attente perpendet cauſas ſani & morboſi ſomni, ſomnique effectus, rem mox capiet. Oritur vel ex defectu ſpirituum, vel ex nervorum compreſſione; & in ſanis plerumque ex utraque cauſa. Laboribus diurnis exhauriuntur ſpiritus, & accenditur levis illa febricula veſpertina qua nullus fere mortalium caret: Hæc veſpera, conditio hominis ſani; deficiunt ſpiritus; deficit ſæpe tenuior humorum pars motu diſſipata; crudi humores ex alimentis nondum coctis ſtimuli vice funguntur; caput ſæpiſſime humoribus præ ceteris partibus turget, ſanguis phlogiſtice denſari incipit, nam ex diuturnis vigiliis peſſimæ oriuntur inflammatoriæ

febres.

febres. Ex morbo naſcitur remedium, & inepta fit motui machina cui noceret motus; ad quietem componitur neceſſario corpus; quiete damna ex geſtis, & aſſumptis reparantur.

Vires nimirum extraneæ, tum phyſicæ tum morales, vim cordis juvantes ceſſant, & lenteſcit circulatio. Rarior ergo pulſus, rarior reſpiratio quæ nota proportione motus cordis, in pleriſque caſibus ſequitur. Lentior eſt motus ſanguinis ad cola, parcior inde humorum ſecretorum copia, & ipſius quidem expirationis cutaneæ, ut ut aliter ſuaſerit mador cutis ex parco expirato non avolante oriunda. Nil ergo ut parum amittit ſanguis, ex motu minore minor denſatio, minor calor, minor alcaleſcentia; crudum coquitur, aſſimilatur, coctum applicatur; inde humectatio, reparatio, nutritio ſolidi. Reparantur ſpiritus, reſtituuntur vires, mane ſanus ſurgit homo qui veſpera ægrotabat; ægrotabat enim qui dormitavit. Dum ſomno reſcinduntur morbi cauſſæ, redit ſanitas.

Sed in febricitante longe alia rerum facies. Somnus non tollit cauſas ægritudinis, de illa ergo nihil detrahit. Impedimentum eſt curationi, auget ergo morbum. Errorem fecit manca obſervatio. Viderunt ſomno nocturno in ſanis lenteſcere circulationem, refrigerari dormientes;

tes; inde concluſerunt hanc eſſe vim ſomni ut ſemper & ubique refrigeraret; non attendentes refrigerium oriri ex ceſſatione cauſſarum motus & caloris. Viderunt ſomnum oriri poſt opium; inde dixerunt, ſomnus refrigerat, opium ſopit, ergo ultimus opii effectus refrigeratio, ergo in variolis dum exquiſita refrigeratio deſideratur, proderit opium. At falſa propoſitio, falſa concluſio. Somnus iterum, tunc tantum circulationis frequentiam & calorem minuit, cum tempore ſomni tolluntur cauſæ motus. In optima valetudine oritur quotidie levis morbus febrilis ex labore diurno, quem ſanari voluit natura placida illa quiete quam ſomnum dicimus; unicum tunc febrifugum remedium ſomnus. At in omni alia febre hac vi deſtituitur. In ſanis alia ſunt auxilia cordis, alia in infirmis; prima ſomni tempore ceſſant, non vero ſecunda; impar ergo effectus.

Bilioſa febre laborat homo alvinis ſananda evacuationibus, urinis, largo diluente aceſcente potu; anxie ſex horas dormit, anne mitior evigilanti febris? Nequaquam. Ex tardiori motu periſtaltico congeſtio, ſtagnatio, putredo major putridi inteſtinalis; parciores urinæ, paucior perſpiratio, quod ultimum magni eſſe momenti crederem; acre ergo in ſanguine retinetur, ſtimulat

mulat magis; frequentius pulſat cor, acutior febris. Præterea ex immutato aere calor major; ex defectu potus nullum putredini injectum frænum; multiplici ergo modo nocuit ſomnus. Eadem argumentatio valet in variolis; nihil de cauſſis morbi auferre valet, nihil morbum minuit; eas e contra auget & curationem moratur; vires itaque ægritudini addit.

At ſomnus virium reparationi neceſſarius eſt, neceſſaria eſt virium reparatio; ergo. Falſa major, dubia minor, falſa concluſio. Ut ſomnus ſanos refrigerat cauſas caloris impediendo, ſic vires reparat retundendo cauſas quibus fractæ erant; at in febre franguntur morbo quem minuit ſomnus, & deſunt reparationis inſtrumenta; viribus ergo nihil addit, & id probat quotidiana obſervatio. Vere & unice roborant in morbis remedia quæ morbum demant; quo magis deprimitur, eo magis erigitur æger; & longe magis, hoc ſcopo in febre cum putredine, proderunt unciæ aliquot ſucci citri quam Epimenideus ſomnus.

Ne credas tamen, ſuaviſſime Hallere, me omnem ſomnum, imo omne narcoticum in acutis rejicere; abſit. Hoc tantum volo, ſæpe ſomnum, ſæpius narcotica febricitantibus nocere, morbum augendo viresque remediorum convellendo

lendo. Contigit ſæpe, & nuperrime dum hæc ſcribo, obſervaſſe febricitantes, qui dum male ſuaſi opium veſpera devoraverant, pejus, poſt ſævam noctem, mane ægrotabant. Novi e contra pulchros illius effectus quando ſublata plethora, diluta phlogoſi, laxatis vaſis, in morbis adhibetur; tunc enim tanquam diaphoreticum agens, mira operatur. Sed prudenter a prudente medico. Magna hic patravit Ill. *Agnius*.

Vidi in confluentibus ſomno caruiſſe ægrum per ſeptem nictymera nec pejus ſe deinceps habuiſſe; alios qui ſopore ſubinde prehendebantur excitari ſæpius curavi, dum evigilantes anxios magis viderem ex retenta ſalivatione, quæ in deſinenti rivo fluens minutum cohiberi nequit quin tumeant magis fauces. Illam ad ſeptem libras intra nictymerum aſcendere vidi. Diutius aliquoties, jam ſuperato morbo, immo ad triginta dies, ut vidi, remanet ſalivæ, fluxus ægris moleſtus, quem tamen compeſcere nolui; criſis eſt enim utilis & ſponte ceſſans prout novam acquirit diatheſim ſanguis, & ſolida, accedente præſertim exercitio, roborantur; tabidam memini puellam, cujus morbi initium fuerat tuſſis poſt compreſſam ſalivationem gargariſmate adſtringente.

Nec

Nec deſunt aliæ rationes contra uſum opii in ſecunda varioloſa febre; nam

VII. Hæc ſeligere debet remedia medicus quæ non modo favent criſibus, quibus ſanari debet morbus, his vero omnibus infenſum opium vidimus, ſed etiam ſimptomata removeant quæ ſupervenientia lethalitatem adducunt. Hac vi pollere opium in noſtro caſu tantum abeſt, quin omnia ciere aptum eſt. Aut lethargo necantur plerumque varioloſi, aut orthopnea ex congeſtis in pulmone humoribus; quis inveniet medicamentum quod certius utramque mortem inferre poſſit?

Metus eſt continuo ne accedant phrenitis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatitis, iſchuria, inteſtinorum gangræna; & fruſtra quæretur auxilium quod hæc omnia citius arceſſat.

VIII. Anxii ſunt, ſæpe deliri, calent, ſitiunt; ex opio anxietas, delirium, calor, ſitis.

IX. Ut vinum ſic opium. Quis, furente ſupuratione, largos hauſtus vini propinaret?

X. Intolerabilis aliquoties pruritus. Quis neſcit ex opio increſcere pruritum?

XI. Video optimos Medicos aut opium in febribus acutis vetare omnino, aut cautiſſime ſaltem adhibere; capere nequeo cur tam audacter illud adhibeant in ſecundaria febre, omnium

B forſan

forſan febrium acutiſſima; niſi antivarioloſa ſpecifica vi præditum credant, quod nullum cogitaſſe huc uſque audivi. Varioloſa febris eaſdem indicationes præbet ac febris putrida leviſſima, eamdem ſuaſit medelam olim *Riverius*: quomodo in ſimilibus omnino morbis diſſimiliter omnino operabitur remedium?

Omnes demum vires opii evolve; nullam invenies, excepias velim ſudoriferam & dolorum ſedantem, quæ veris indicationibus non adverſetur. Sed anne hoc duplici reſpectu prodent? Minime. I. Priſca & nova medicina ſudores moliuntur numquam dum ardet febris. II. Ut profluant ſudores neceſſarius eſt tum humorum ad cutim raptus, tum ille cutis ſtatus qui evacuationem non impediat; ſed talis eſt in variolis ut nequaquam ſuccedere poſſit. Damnoſe ergo ad cutim coguntur humores; inde nulla evacuatio, ſed major cutis tenſio, inflammatio, major irritatio, febris incrementum. Nec illa impoſſibilitas egregios latet viros qui opium adhibent; ſimul enim nituntur humores ſubducere alvo, & veſica, quæ alias claudi curant ſoli os ubi ſudores movere cupiunt, hi naturæ fideles imitatores, quam cutaneam ſecretionem in acutis moliri prævidemus, ſi clauditur alvus, & minus profluunt urinæ.

Seda-

ſedabit dolores. Certe dolorum cauſas auget, infarctum nimirum vaſorum, & cutis inflammationem. Supereſt ut ſenſorium commune obtundendo animam à dolore avertat: Sed ſtupor ille oritur ex aucta compreſſione cerebri; quantum vero habet periculum lenimen dolorum quod obtinere nequimus, niſi cauſam dolorum, & omnes alias peſſimas morbi conditiones augendo?

Nocivum eſt ergo pharmacum opium in ſecundaria febre varioloſa, quatenus febris acuta, inflammatoria, putrida, & auget omnia ſimptomata quæ ciet febris.

Expertus loquor, vera dico; à novem annis, nam per biennium nondum ſat firmata circa opium mente, aliquoties ceſpitavi, numquam in pericuioſa ſecundaria febre, & plures & graviſſimas vidi, quoties ſolus medicus pro lubitu egi, narcotica adhibui; &, ſancte affirmo, nulli ægro æternum vale dixi. Sæpiſſime vocatus pro ægris qui malo conſilio diacodium largiori doſi adhibuerant, nec ſat refrigeranti medela illius noxas impediverant, peſſimos dolui effectus, quos aliquoties ſuperare conceſſit Benignum Lumen uſu purgantium & acidorum; aliquoties ſera medicina caſſa fuit. Vere anni 1754. rus accerſitus pro nobili quinquagenario

ægro qui, ſeptimam morbi diem agens, narcotica ſuaſu duorum aliorum medicorum uſurpabat, anginam inveni quæ ante aliquot horas orta deglutitionem & potum jam impediebat. Venæ ſectionem fruſtra ſuaſi. Narcotica per viginti quatuor horas omitti obtinui. Plura applicabantur enemata; deglutire potuit. Nona ad narcotica denuo confugitur; occluduntur fauces poſt ſecundam doſim. Decima delirat, nulli remedio patet aditus; venæ ſectionem fruſtra ſollicito. Uſu enematum, & prohibita narcoticorum deglutitione poſt aliquot horas bibere potuit; at diacodium potui miſcebatur; accedit anxietas, increſcit delirium, denuo obſtruitur pharinx. Duodecima lethargus. Conſilio quinque medicorum tunduntur venæ pedis & brachii, at ſero; apponuntur cantharides quibus fruſtra interceſſimus medicus ordinarius & ego; pelle vervecis coram excorticati, plebejo, ſtulto, nocivo conſilio involvitur. Noctu ſtertor, mors. Viveret veroſimiliter utilis paterfamilias ſi, miſſo diacodio, totidem uncias ſpiritus acidi potaſſet. Plures enim vidi copioſioribus puſtulis obſeſſos qui ne per minutum quidem aut delirarunt aut anxii fuerunt; lætique vado emerſerunt; ſed ne guttulam ſirupi equidem papaveris thoeados deguſtarunt.

Ta-

Taxandi ergo omnes, ad unum aut alterum forſan, Illuſtriſſimi Europæ Medici, veri artis principes, qui vim ſupuratoriæ febris opio vincere conantur. Avertat Deus. Plures ſunt quos nemo præ me veneratur; ſed tam pulchre perfecta eſt omni alio puncto illorum methodus, ut ex uno remedio minus conſono vix periculum eſſe poſſit. Tanta præterea pollent ſapientia & experientia ut jurare auſim illos, ab opio, quod in genere commendant, in multis caſibus carere. Præterea ſirupum diacodii plerumque præſcribunt, quem ſæpe in officinis inveni demulcentem potius quam narcoticum; imo aliquoties, ex ſaccaro, vi acidorum potius quam opii gaudentem. Et hanc differentiam jam fuiſſe tempore *Sidenhamii* ſuadet tum notiſſima quam habet obſervatio, fæminas hyſtericas commode laudano liquido, damnoſe diacodio uti; tum cautela quam nobis tradidit, experientiam nimirum probaſſe palmarium ceteroquin in variolis opium liquidum aliquoties calefacere; quod non erat vitium diacodii.

Exulandum ergo opium e variolarum curatione? Minime; ſuas, & magnas laudes in hac provincia meruit, ſed non in illo quo præſertim commendatur caſu.

Illud adhibeo I. quando debiles videntur vi-

res vitales, & cardiaca imperat neceſſitas. Sic offendo ſæpe pueros teneros, debiles, nimis mobiles, qui anomalis prehenduntur ſimptomatibus ante eruptionem, & primis eruptionis diebus, cum pulſu irregulari, debili, frigore, ſyncope. Vires tunc erigo uſu opii quo præſtantius non datur remedium quoties ex interioribus ad exteriora expellendum virus aberrat. Sic haud ita quidem unico, ſed paulo largiori, laudani liquidi hauſtu, omnino fugavi ſæviſſimam anxietatem, quam ab octiduo generoſus vir patiebatur, ex viru arthritico, ventriculum laceſſente. Sævus dolor articulum corripuit, liberabatur ſtomachus.

Sed facilis in variolis ex uſu ad abuſum lapſus. Depoſito viro ad cutim, mire, antea oppreſſæ, eriguntur vires, & niſi ſeponatur quod vitam ſervavit opium, mox illam ſecabit, vehementiſſima oriente febre ſupurationis, potentiſſimis ſedanda refrigerantibus. Puerum lapſa æſtate curavi qui laudani liquidi drachmam ſeſqui intra tertiam & quartam morbi diem devoravit; ſic cogentibus mobilitate, & debilitate; perfecta numeroſa eruptione, optime per aliquot dies valuit. Intra nonam & decimam ſex abſumſit drachmas ſpiritus ſulphuris, ſic volente febre ſupurationis. Raro vidi in adultis ſimilem muta-

mutationem. Sed ut pueros ſic omnes illos quibus tenera conſtitutio, mobiles nervi, depreſſus animus, opio quod circulationem roboret, nervos ſedet, animum erigat, egere vidi, & audacter illis praebui.

II. Pulchrum habet uſum pro puerulis qui mitem experiuntur morbum ſed ægre dolorem e puſtulis ferunt, aut in cubiculis contineri nequeunt; tunc dolores ſopit opium, refrigerium impedit, pacateque decurrit morbus; pauci ſunt enim aut nihili damna quæ oriuntur ex levi illa narcoticorum doſi.

III. Si nimio impetu tempore eruptionis ad inteſtina ſine phlogoſi ruunt humores, & integram virium dejectionem minitatur diarhæa, vidi opium ultra ſpem virus verſus cutim retrogradi coegiſſe; & compreſſa diarhæa madebat cutis, erumpebant exanthemata, reſurgebant vires.

Accidit quoque aliquoties in malignis fuſiorem toto tempore morbi alvum vires plane convellere cum frequentibus animi defectionibus, & extremorum refrigerio; debui ſæpe largas opii doſes adhibere, nec timui diaſcordium quod leni vi adſtrictoria inteſtinis robur aliquod impertit. Bene tum ſubjungitur mixtura ſimplex ſpiritibus mere acidis remixta. Nec hic me taxes inconcinna mixtione quam ſupra damnavi;

 non

non enim opium, & acida eidem oppono ſimptomati contraria remedia; ſed dolens lethale ſimptoma ſuis compeſco remediis, dum putredinem morbi cauſam viriliter aggredior.

IV. Si ægri, præſertim juniores, aut calidiora adhibuerunt remedia, aut pleniorem nec ſatis refrigerantem diætam, ſi diutius clauſa alvus, ſi acrioribus intempeſtive reſerata remediis, ſi diutius procraſtinata purgatio, ſi demum error aliquis in non naturalibus commiſſus, tempore deſſicationis prehenduntur ſæpe copioſa diarhæa, qua non modo veneni reliquiæ ſubtrahuntur, ſed ad inteſtina acri irritata varioloſo, omnes depluunt humores, cito deprimuntur, marceſcunt, inaniuntur puſtulæ, marſupium vacuum referentes quas vere tunc ſiloquoſas dicas, palleſcit, flacceſcit cutis, ſyncopes, delirium accedunt, extrema refrigerantur, perit æger. Plures ſic mortuos novi. Duorum morti, ſero vocatus, teſtis adfui. Primus ultimam trahebat animam quo momento cameram ingrediebar, per bihorium vixit alter. Plures, tempeſtive accerſitus, ſervavi largo uſu laudani quod periſtalſim nimiam compeſcit & cutaneam reſtituit circulationem, mollique lacteo potu, quo acre obvolvitur, reparantur vires.

In hoc caſu juvant quoque veſicatoria, ſed tar-

tardius operantur, & quod paucis forſan arridebit, affinia ſunt remedia in variolis, & nonnullis aliis morbis opium & cantharides, illaque coniuncta ſæpiſſime adhibui. Ut opium, ſic cantharides vires erigunt, humores ad cutim fluere cogunt, diarhæam compeſcunt. Utiliter ſæpe adhibui opium quando in debili ægro ſpaſmodicus ſomnus eruptionem præceſſit, & intra horam fecit quod tardius veſicatoria. Unicum eſt ſimptoma, in quo dum hæc pulchra operantur a narcoticis caveo; ubi nimirum, relicta cute, ad pulmonem acre devolvit virus, cum frequentiſſimo celerrimo debilique pulſu, cutis ſiccitate, orthopnœa, anxietate, delirio. Gravis eſt ſane caſus, & e peſſimis in medicina varioloſa, quem feliciter aliquoties cito accerſitus curavi, larga & accerrima veſicatoria ſuris aplicando, largiſſimos & calidos hauſtus decocti hordei & ſambuci melliti præſcribendo, cum minimis doſibus ſulphuris aurati antimonii. Quatuor vel quinque lapſis horis, remittit frequentia pulſus, recedit anxietas, madet cutis, increſcunt vires. Omnino liberato pectore, & demiſſa febre juvari poteſt natura leni narcotico. Diu fluere crura juvat.

Nocent admodum cantharides in illo ſopore qui ex vi febris, & turgore vaſorum oritur,

nocent

nocent præſertim in vehementi ſupurationis febre, quicquid contra ſuaſerint ante triginta annos Ill. *J. Freeind* & illius aſſeclæ, lætuſque video illas a recentioribus deſeri. Si unquam in hac febre profuerunt, profuerunt unice largam puris copiam evacuando ſed tot termnantur ſi quis, ut illas hoc ſcopo adhibere piaculum foret, præſertim dum ſine tot vitiis eadem promittunt bona inciſiones crurum & brachiorum, inter Anglos jamdudum, cis mare aliquot retro annos adhibitæ, dubiumque remaneat num verum variolosum pus ante quam apponerentur jam exiſtens, aut novum quod ipſæ generarunt evacuent. Hæ ſunt vires cantharidum collatæ indicationibus, a febrim, inflammationem, calorem, putredinem quas minuere intendimus augent, vidit *Panarolus* adeo auctam vim circulationis cantharidibus, ut ſub hac febre ſanguis reſeraret venam apertam plures horas antequam apponerentur, b cutis ſedandam inflammationem excitant, c ſollicitandas urinas ſæpe minuunt, d dolores mitigandos acuunt, e deſideratam alvi lubricitatem impediunt; verbo, nulli ſatisfaciunt indicationi, pluribus adverſantur.

V. Prodeſt lene narcoticum poſt purgantia, ſub finem ſupurationis, ut mos fuit *Sidenhamio*; mobiles ſunt enim convaleſcentes, & pur-

& purgantia cient ataxiam quam compeſcit opium.

VI. Utile eſt quoque in illis colicis, quæ ſub finem morbi decidua febre, nihil commune cum variolis habentes oriuntur ex longo uſu acidorum aut refrigerantium. Præmiſſo enemate, morbum tollit papaveris uſus. Gaudeant mulieres, theriacam adhibere licet.

Hi ſunt, & pauciſſimi alii, caſus qui tute opii uſum permittunt; in omnibus aliis eo carere tutius eſt. Unicum monendum habeo, ne aliquis me ex præjudicatis opinionibus opio infenſum credat. Magnum ſane remedium quo ſæpius utor nequaquam odi; ſed lubens fateor, non ubique adhibendum facile crediderim remedium cujus certiſſimi effectus ſunt ſanguinem ad caput & pectus cogere, febrim & inflammationem augere, digeſtivas vires peſſumdare, omnes naturales evacuationes, excepto ſudore, cohibere.

Quærent forſan, miſſis narcoticis quibus alii vim febris retundunt, quodnam adhibes remedium? Reſpondeo, antiphlogiſticam methodum eamdem quam Arabibus familiarem pulchre adeo expoſuit vir tot nominibus medicinæ carus, mihique dilectiſſimus, Ant. Haen. Nihil efficaciæ huic methodo ex omiſſis narcoticis decedit,

cedit, ſed præterea vim augeo largo uſu ſpirituum acidorum.

Acida vegetabilia Arabibus jam commendata, plures medici ad *Sidenhamium* uſque adhibuerunt; licet ſi cæco conceptu abſorbentia, beſoardica, theriacalia ſimul præſcriberent. Illis non multum utebatur *Sidenham* in maligna gangrænoſa ſpecie quæ plures anno 1670. vaſtavit, & anno 1674. rediit, hoc demum anno ſpiritum vitrioli cereviſiæ ad gratum ſaporem inſtillavit, & de eodem remedio in eodem caſu loquitur denuo in pulcherrima epiſtola ad *P. Cole* & in *proceſſu integro*. Sed quod mireris, ubique monet hoc remedium adhibendum eſſe uſque ad plenam puſtularum eruptionem, tempore vero ſupurationis illud deſerere videtur; non novit ergo quantum polleret contra ſecundariam febrim.

Medici Angli, qui cæterum medicinam adeo ditarunt, quibuſque multa egregia me debere lubenter & gratus fateor, *Sidenhamii* veſtigia ſequentes, in anomalis malignis variolis ſpiritum vitrioli cum aromaticis adhibent. De illius vero uſu in ſecundaria febre ſilent; nec ſiluiſſent tamen ſi, ut ego, noviſſent præſtantius non dari auxilium. Et ſibi ſane conſtant qui dum narcotica ſcopo febrim pacare adhibent

bent, acidis ſpiritibus abſtinent. Diſſona ſunt enim remedia ſe invicem caſtrantia, ut infra patebit. Spes eſt vero Ill. *Tralleſium* qui opii damna novit, facile mihi aſſenſurum, & acidos ſpiritus probaturum, & ſane illius conſenſu niti gaudebo & gloriabor; ut glorior niti conſenſu eximii *Sindenhamii*, conſenſus eſt enim quod dicit de vera virtute ſpiritus vitrioli. Nec capere poſſum tantum virum illum non adhibuiſſe tanquam ſacram anchoram contra rabiem ſupurationis, quoties in illius ſcriptis lego, *exiſtimabam ſpiritum vitrioli utrique intentioni, tum putredinis oppugnandæ, tum perdomandæ caloris ferociæ ſatisfacere poſſe*. Quod enim hanc duplicem vim habet remedium indicationes varioloſæ febris explet, præſertim ſi urinas ciet & ſalivam. Hæc autem omnia poſſunt ſpiritus acidi, quod recte primus, ni fallor, omnium, ſolus forſan huc uſque monuiſti; dum narrando epidemiam Bernenſem cujus putredo acida ſuadebat, mones *die nono veſpertino potui ob metum putredinis, & febris ſecundariæ additum phlegma ſulphuris. --- Die decimo, eædem (nigræ) puſtulæ poſt aſſumptum validius acidum flaveſcunt; ciborum aliqua cupido rediit*. Non ſatis vero animadverſæ pulchræ illæ obſervationes paucos, ſi aliquem, duxiſſe medicos videntur.

Sum-

Summum periculum in hac ſebre oritur ex calore, inflammatione cutis, impedita tranſpiratione, reſorpto continuo pure, cujus tranſitum in ſanguinem febrem ſemper ciere nemo non novit, putrida labe humorum naturæ animali adeo infenſa. Indicat ergo remedium quod febrilem retundat calorem, retentum perſpiratum alio colo educat, puris reſorpti effectus cohibeat, & humorum incipientem putredinem arceat. Hæc poſſunt ſpiritus acidi; non vero in graviſſimis caſibus, alia ſelectiſſima remedia. *Vidi*, inquit *Ill. Th. Svvenke*, *lac ebutiratum &c. ſuccum citri, in varioloſo putrido, nihil ex putrido ægroti mutaſſe, ſed in id brevi degeneraſſe.*

Acida mineralia quæ fauſte in malignis ſic dictis, præſertim ſanguinolentis adhibueram, febri ſecundæ ſub finem anni 1754. primum oppoſui in gravi caſu quem acidis vegetabilibus aliiſque huc laudatis ſuperare nulla ſpes erat. Fores pulſabat angina quam venæ ſectione removi, & drachmas duas ſpiritus nitri totidem unciis ſirupi violarum, unde gratus rubor, mixtas cum larga copia aquæ fontanæ intra trihorium ſorbillari curavi. Febris inde remiſſio, & urinarum copia ultra ſpem. Continuavi pauciori doſi; alvum duxi, & feliciter emerſit, quam in

vado

vado hærere timueram; & ſane hæſiſſet ſi ſpiritus nitri defuiſſet.

Anno ſequenti variolarum feraciſſimo frequenter idem adhibui remedium, pluresque ægros ſæviſſimis confluentibus detentos fauſte ſanavi, cavendo ne quicquam toto morbi decurſu deguſtarent præter ptiſannam hordei, emulſiones, ſuccum citri, ſaccarum, ſpiritus acidos, aquam fontanam; & narcoticis præſertim abſtinendo.

Non modo in febre ſupurationis, ſed quoties nimis accenditur febris, acidos ſpiritus præſcribo, & vota nondum fellerunt. Nuperrime decennalem curando puellam, ſexageſima circiter ægrotationis hora tam vehemens oriebatur febris cum delirio, anxietate, & neſcio quibus minimis, fuſcis, maculis cutaneis, echimoſibus nimirum ex vi febris ut de eventu ſollicitus eſſem. Poſt enema drachmas tres ſpiritus acidi intra quadrihorium propinavi. Remittebat ſenſim febris; pacatam noctem duxit ægra, & mane cum rorido ſudore primæ erumpebant puſtulæ benigniſſimi morbi. In febre ſupurationis largiſſimas propino doſes, & ægram nuper ſanavi quæ intra quadraginta horas uncias duas ſpiritus ſulphuris cum ſirupo violarum & tenuiſſimis emulſionibus unice devoravit.

Pueros vidi hoc autumno hæmorragia narium,

& mictu ſanguineo cum fœdis puſtulis & frequentiſſimo pulſu, laborantes, fauſte ſanatos dum pro victu & potu ptiſannam hordei, pro remedio largas doſes ſpiritus acidi ſirupo fmororum ſilveſtrium edulcorati devorabant. Non neſcio graves viros hic ſuadere varia adſtringentia, alumen, catechu, ſanguinem draconis. Sed pace tantorum medicorum, multis fœdari videntur incommodis, nec ea, peritioribus quibus laudantur relinquenda, præſcribere auſim. Vim habent præcipuam ex principio acido, quod tutius eſt merum propinare.

Suadent alii corticem peruvianum, quem ſuis laudibus in variolis fraudari nolim; ſed fateor in febre ſecundaria graviori, poſt morbum vere inflammatorium nondum adhibui, quia numquam vidi tuto adhiberi poſſe. Et in mictu ſanguineo caute adhiberi vellem. Impar ſane videtur explendis indicationibus febris ſecundariæ; nonnullis adverſatur. Sed multum prodeſt ut in malignis febribus, ſic in malignis illis variolis quæ laxas fibras, ſolutum putridumque ſanguinem, ſummam debilitatem exhibent, & gangrænam continuo minantur ex vapido putridoque ſanguine. Tunc toto morbi decurſu ad drachmas tres quatuor aut quinque quotidie deglutitus, fauſte morbum convertit. Cum poſt

ſævif-

ſæviſſimum morbum, in puero duodecennali, pars maxillæ inferioris excidiſſet, curam pulchre terminabat frequentibus at minimis propinatus doſibus; lacte ſimul vaccino, inſtar alimenti, cochleatim & ſæpiſſime ſorbilato. Prodeſt quoque contra febrem illam lentam quæ aut graviſſimas, aut male curatas, aut malignas variolas aliquoties excipit; & tabem arcet. Utiliter demum adhibetur ſi, quod vidi, intermittens febris variolis jungitur; in omnibus aliis caſibus, minoris eſt, ſi alicujus, utilitatis.

Cortici peruviano non adeo viribus diſſimilis camphora, quem in varioloſa praxi primus adhibuiſti pluribus deinceps monſtrans viam, in malignis ſpeciebus nonnullis, acidis nuptum, admodum prodeſſe vidi. Hæ ſunt in hoc morbo, ut docuit uſus, illius virtutes: vires blande erigit; fibras leniter ſtimulando putridum viru coercet, & ad cutim deiicit; quæ quantum proſint in quibuſdam varioliſ, faciliime nemo non capiet. Intelliget ſimul ſæpius nocivum fore. Pluribus opii virtutibus pollet, pleriſque caret vitiis, & hujus remedii loco ſubſtitui ſæpe deberet; in nonnullis caſibus, haud inepte maritantur, & hanc miſcelam in peſte maligniſſimo morbo anno jam 1564. video adamatam magno illo Conr. GESNERO quem

C HAL-

HALLERUM ſui ſæculi ultro dicerem; HALLERUM ſaltem medicum, ſuos enim HALLEROS atavos tuos & magnos viros in theologia & politica hanc ætatem habuiſſe nemo neſcit, niſi adeo in hiſtoria civili & eccleſiaſtica hoſpes ut ignoret Chr. HALLERUM beatum reformatorem noſtrum fuiſſe anno 1528, & alios HALLEROS Conſules Bernenſes reipublicæ quondam habenas magna cum laude tenuiſſe.

Ad acida redeo e quorum uſu hæc bona reportat æger, 1. indeſinenter fluit ſaliva, quod quidem ut jam monui ſomnum impedit, ſed iterum, quid refert? Deſtructio cauſarum morbi eſt ſomnus ægrorum. 2. Urinæ copioſiſſime fluunt; 3. alvus quam arcte claudunt narcotica facilis eſt ſub uſu acidorum; & ſola enemata largas ſæpe cient evacuationes. Nunquam perinde accidit hæc diarhea quam ſuperius memoravi, & quæ ortum debet acribus ſordibus in inteſtinis congeſtis, aut ad inteſtina depoſitis, & numquam periculo vacat; quantum enim prodeſt laxa alvus toto morbi decurſu, quantum prodeſt paulo fuſior aut ſponte aut arte tempore ſupurationis, tantum nocet ſubita copioſa diarhea ſub finem exſiccationis eveniens. 4. Longe minus aſcendunt febris, calor, ſitis, anxietas, pruritus.

5. Nul-

5, Nulla metuitur angina & quod miratus ſum, & neſcio cui ſpecificæ virtuti acidorum tribuo, delirium aut phreneſim nunquam obſervavi.

6. Queritur Ill. HAEN vir in incrementa praxeos natus, *benigniſſimas variolas a cauſa vix detegenda in malignas mutari; & ſubitam mortem viſam aliquoties in variolis ſine ullo variolarum prolapſu*. Queſti ſunt jam dudum SIDENHAMIUS, FREINDIUS & alii; utrumque vidi caſum. Anno 1755 decima morbi die vocatus, puerum jam mortuum inveni cum pulchris variolis diſcretis quidem, ſed numeroſis, qui, ut narrabant, bene eo uſque pro morbo valens ſubito acerbe caput doluerat & intra duas horas expiraverat; cadaver aperire non concedebatur; pus ſane exhibuiſſet caput. At unde reſorptum, plenis puſtulis? Fontem non ignorabit qui attente legit *Haeniana* opera: Alios plures vidi qui ſat levi morbo detenti, maturationis & præſertim ſupurationis tempore anomalis prehendebantur ſimptomatibus; benignus morbus fiebat malignus. Removendo periculo, Deo dante, par fui aliquoties, impar alias. Cauſa triſtium illarum mutationum eſt ſemper putridi miaſmatis reſorptio; nam ex putredine malignitas, vel ſi in partem aliquam

nobilem ſubito deponitur ſæpe cita mors. Lethalem ex ſimili cauſa vidi hepatitidem. Rariores eſſe illos caſus, dum ſalubris quam delineat methodus adhibetur, monuit Ill. Archiater Auſtriacus; num dentur ſub uſu acidorum mineralium dubitare licet, nondum enim vidi; nec mirum; quicquid enim nocivi ſanguini miſcetur, antidoto protinus corrigitur, & colis ſemper apertis evacuatur.

7. Numquam obſervavi, imo poſt graviſſimos morbos, tædioſas illas & ſæpe inſuperabiles reliquias quas indomitum & retentum viru hinc inde depoſitum producit.

Mineralia acida omni tempore morbi adhibeo quotieſcumque nimis increſcit febris; & ſemper, in paulo graviori morbo, a primo inſultu febris ſupuratoriæ ad illius uſque talem remiſſionem quæ ſuperati periculi certam fidem facit. Nondum feſellit, & multiplici experientia eo adductus ſum ut acida mineralia firmiter credam optimum eſſe frænum huc uſque notum variolarum ferociæ objiciendum; & omnes medicos ſollicite rogo ut quid & quantum poſſint miſſis narcoticis, indeſinenter experiantur; firma eſt enim ſpes plures illorum ope ſæviſſimas ſuperatas fore variolas, quibus ſanandis impares ſunt ſelectiſſimæ aliæ methodi.

Ite-

iterum verum moneo, qui acidorum vires experiri volet, caveat a narcoticis quibus caſtrarentur; omnino enim oppoſitæ ſunt virtutes. Diſſenſum breviter oculis ſubjicere liceat. Calorem, & putredinem augent narcotica; retundunt ſpiritus acidi; diſpnoeam & anxietatem augent prima remedia, minuunt ſecunda; poſt narcotica ceſſant alvi, renum, glandularum ſalivarium ſecretiones, increſcunt ſub acidorum uſu. Mentem obnubilant papaveraceæ præparationes, ſerenam reddunt acida: verbo nullam propietatem communem habent, oppoſitas omnes. Componantur utræque cum indicationibus varioloſis, & ſeligatur. Unica ſupereſt de ſpiritibus acidis animadverſio quam omitti nolim. Dum uno ore acida vegetabilia commendantur, cur non monitum ad potentiſſima confugiendum eſſe quoties imparia videbantur debilia? Sane ſi in miti morbo conveniunt debiles ſpecies generis acidi, in graviſſimo audacter adhibendæ ſunt efficaciores.

Ut deglutiti ſpiritus acidi tam belle proſunt ſic quoque aceti vapor HIPPOCRATI jam commendatus orthopneæ varioloſæ ex inflammatione pulmonum præ omnibus aliis cito medetur; pluries adhibitus raro me feſellit; & monuit Fama te illius ope ſervaſſe nobilem

gravidam fæminam jam conclamatam, & cui pro more loci calidiora forſan remedia propinaverant medici quibus commiſſus fuerat morbus.

Ne credas tamen, Illuſtriſſime amice, me ſpiritibus illis unice confidere; minime; at in auxilium voco totam methodum antiphlogiſticam jam jam laudatam, ſolo miſſo opio ceteris remediis alieno.

Præter venæ ſectionem, in miti morbo inutilem, in mitiſſimo aut maligno nocivam, in gravi repetendam initio donec ex pulſu, lenitate cutis & remiſſione ſymptomatum noſcas reſolutam eſſe phlogiſticam diatheſim, liberatas partes inflammatas, mollitam cutim; decurrente morbo toties inſtituendam quoties veræ inflammationis reſurgit metus, *& ante eruptionem* ut cum PATINO *& in ipſa eruptione, & poſt plenam eruptionem; nam ipſe morbus totus eſt a ſanguine, ideoque graviter peccant hæmophobi*. Præter venæ ſectionem inquam enemata præſertim adamo, pediluvia, & quo tempore gravior eſt febris longam extra lectum moram. Plurimaque doctus experientia mea facio quæ de damnis lecti habet SIDENHAMIUS; nec me morantur quæ contra adduxit cel. MEADIUS. In gravi caſu, fæminam triginta & aliquot annos

nos natam, gravidam confluentiſſimis obſeſſam variolis, per ſeptuaginta horas in medio cubiculo aere undiquaque perflato, ſedentem detinui, & plura ſemper obtinui bona; nam *a* remittit febris; *b* facilior eſt reſpiratio; *c* non ruunt ad caput humores, ſed ad decliviores manus & pedes; *d* minus incaleſcunt renes; facilius fluunt urinæ; *e* non retinentur intra lintea putridæ emanationes ſed continuo avolant; *f* continua eſt aeris mutatio; & ſancte teſtor, ſæpius vidi, quo momento lectum deſerebant ægri, in lætam mutari ſiniſtram morbi faciem. Caſus tamen eſse varioloſos qui decubitum in *lecto* amant negare nolim, refellente quotidiana praxi. Sed nunc ago de gravi febre ſupuratoria, & morbo inflammatorio.

Huc ſpectat refrigeratio aeris adeo ſæpe neceſsaria, dum æſtivis præſertim menſibus furunt variolæ; certo obtinetur aſperſione tabulatorum, & murorum tum interna, tum ſi ſoli obvertuntur externa; & evaporatione congii aquæ cui immerguntur rami ſalicis aut fraxini; quæ methodus veteribus & præſertim methodicis deamata a paucioribus recentioribus uſurpatur, & quam ipſe, ardente ſyrio, immo ſanus in proprio cubiculo utiliſſime adhibui.

Neceſsaria eſt quoque, quidquid etiam hodie

clamitent nonnulli, induſiorum mutatio; nam ſupurationis tempore horride fœdantur ruptis puſtulis, & damnoſe his putridis linteis involuti remanent ægri.

Pediluviis, aut mollibus fomentis continuo applicatis pedes & crura ſic diſpono ut humoribus facilem aditum præbeant, tum plantis pedum epiſpaſtica apponi curo, quæ huc humorum congeſtiones adducunt. Ex hoc remedio, ultra quod crederent inexperti tument inferiora, detument ſuperiora & miteſcit febris, quæ hanc ſæpe exhibet pulſus velocitatem in omni alia febre cito lethalem. Vidi hoc anno collum horride turgidum, educta e lecto ægra & ſinapiſmis plantis pedum applicatis, intra viginti minuta dimidiam diametri partem amiſiſse. Horrendos verum eſt pedum patiebatur dolores quos per bihorium tolerare ſuaſi; tunc, tumentibus admodum cruribus, ſinapi removi; omnia pacabantur.

Non ſatis eſt ſemper crura tepidæ immergere aquæ; totum corpus balneo immittendum eſt. Nec præſtantius datur remedium, quod ſimul inflammationem mire ſedat, refrigerantium enim remediorum potentiſſimum eſt, & cutim ultra ſpem mollit. Optime præſertim in pueris prodeſt, lauſque debetur BOUVARDO *Ludovici*

deci-

decimi tertii archiatro, Celeberrimique hodie practici Pariſienſis atavo, qui primus quantum memini hoc remedium reſtituit anno circiter 1630; quod oblivioni denuo fere traditum in uſum revocavit magno cum plauſu Ill. SENAC. Durior adultorum cutis, vapore qui magis mollit aliquoties eget; & facili applicatur apparatu, ſi, cruribus vaſi aqua tepida pleno immiſſis nudo corpore ſedet æger, accurate involutus craſſis linteis aut pannis quibus retineatur vapor qui pulchre ſic toti corpori capite excepto applicatur; & novam addendo aquam calidam pro lubitu augeri poteſt.

De alimentis toto decurſu febris ſupuratoriæ ne mentio quidem injicienda; nihil quod nutriat aſſumere ægros exoptandum eſt. Forte ſunt alimentum emulſiones, minuſque congruum dum acidi ſpiritus neceſſarii ſunt; quas tenuiſſimas ſaltem impero, & ſæpius ſepoſui; ſed enixe illas plures ægri ſollicitant; totam enim ſuperficiem labiorum & interni oris excoriatam diuturna ſalivatione blande mulcent, irritant e contra omnes alii potus.

Libenter tamen ſuadeo fructus aquoſos aceſcentes, qui tam belle ægros ſolantur, calorem, febrem retundunt, putredinem arcent, cola ſollicitant. Proſunt præſertim pueris, alvum apertam

tam ſervando, unde minus neceſſaria ſunt enemata quorum lachrimoſa ſæpe aplicatio. Fraga, rubos, ceraſa dulcia & acida copioſe æſtate adhibui; uvas, paulo parcius, autumno.

Pauperes copioſe ſerum lactis potando feliciter morbum modo haud nimis gravem ſuperant. Impar graviori morbo medela, cujus vim acuere prodeſt aceto. Hæc enim oxigalæ ſpecies, vilis pretii remedium, ſed majoris virtutis, pulchre fugat febres putridas mitioris indolis.

Spiſſiorem ſalivam diluo, obſtructas reſero nares ſyphone injiciendo oximel aqua tepida dilutum; & mirum quantum inde ſolatium capiant ægri; longe pulchrius enim ſuccedunt injectiones quam gargariſmata. Flocci forſan hæc viderentur inexpertis; multi eſſe facile capies. Vidi pulſus frequentiam & anxietatem ſenſibiliter remiſiſſe poſt reſerationem narium continuis injectionibus.

Puſtulas non modo faciei ſed colli, manuum, brachiorum, crurum, pedum, totius demum corporis, præſertim vero faciei, colli & extremitatum, quia in hiſce partibus numeroſiores ſunt plerumque, majores, & cutis diſtenta magis, continuo aperiri curo; & prout aperiuntur, detument partes, remittunt dolores, omnia ſedantur ſimptomata. Nec ſatis laudare poſſum

bona

bona quæ affert hæc methodus, Arabibus jam commendata, nonnullis deinceps oſa, aliis adamata & imprimis egregio illo Felici PLATERO qui, faciei tantum nitorem reſpiciens probe monuit, *niſi maturius aperiantur acu, ſtilove acuto* (præſtant forfices) *pure retento caro exeditur, ulcuſcula cava inde fiunt, cicatrixque foveam faciens relinquitur*. Jubet deinde ut ſæpe pus & ichor abſtergantur & jam obſervaverat, *ſollicite nimis cavere matres ne frictionem pruritu provocatam exercendo puſtulas dilacerent, exiſtimantes inde cicatrices foveatas prodire cum potius, uti dictum, ab intactis, tardiuſve disruptis id accidat*. Sed alia eſt momentoſa magis hujus methodi utilitas, PLATERO prætervifa; præcavetur nimirum reſorptio puris; relaxata cute, remiſſiſque doloribus maximus ſtimulus febris deſinit; & ſic accelerata detumeſcentia faciei & colli minus ad cerebrum congeruntur humores. Nec alia methodus ſecundam febrim certius ſedaret, quam ſi toto corpore omnes puſtulæ indeſinenter prout turgent aperirentur & detergerentur. Sed febris ſecundariæ naturam haud intellexerant ævo PLATERI. Bene monuit illo Junior RIVERIUS febrim eſſe putridam, venæ ſectione, purgantibus, refrigerantibus ſanandam, nec tamen

men veras cauſas noviſſe videtur; & hæc laus eſt ævi noſtri. HOLLAND primus, ni fallor, puſtularum ſectionem, quæ fuit majoribus venuſtatis præſidium, tanquam morbi remedium indicavit.

Raro obſervavi, immo in lactantibus pueris, criticam diarheam. Plures vidi vix quatuor annos natos ſalivatione correptos & alvum duriorem habentes quam mollire numquam ultra biduum immo in benigniſſimo morbo tardavi.

Puellam curavi quæ tertia ægrotationis die, nulla apparente puſtula, ſubito tam copioſe per bihorium ſalivavit ut aliquot ſputaſſe libras crediderit mater. Deſiit ſubito ſalivatio; acceſſit vehemens febris; redibat ſaliva quinta die, & in diſcretiſſimo morbo ad undecimum uſque diem ſat copioſe fluxit. Mechanica neceſſitas ſalivationem in multis caſibus cogit; ſed anne ſalivares glandulas amat varioloſum viru? Multa ſuadere videntur.

Audimus ſæpe querelas ægrorum de angina; incuſant puſtulas faucium ſed male; oritur ex phlogiſtico infarctu pharingis & partium vicinarum, ſæpe ſalivationem præſagit; & inter res rariſſimas repono puſtulas faucium. Totum corpus numeroſiſſimis puſtulis obſeſſum vidi, nullam offerebant interiora labra; quæ tamen,

& api-

& apicem linguæ vidi alias illis deturpari, ſed cito omnia ſua tempora decurrentibus. Raro ultra limbos narium aſcendunt; & qui cruſtas ſpuerent aut ano evacuarent ægros vidiſſe non memini.

Cadavera quatuor olim ſecui quorum externa cutis vix novæ puſtulæ hoſpitium præbuiſſet, nullam oſtendit totus alimentaris tractus, nullam larinx, trachea, pulmo. Et ſane vix intelligo quomodo vixerint qui, quod plures narrant auctores, laringem, tracheam, lobos puſtulis obſeſſos habuerunt; vix intelligo quomodo irritatio glottidis & laringis, quomodo pus in tracheam & bronchia continuo depluens non excitaverint citiſſime lethalem tuſſim. Inveni quidem illas partes inflammatas, putridas, tabo diffluentes, quod fuſius alibi dicam; nullam vero puſtulam. Nec a priori aliquis ſponte credet puſtulis illas obſideri partes; nullæ enim darentur variolæ cutaneæ ſi epidermis mollitiem, laxitatem, teporem epithelii haberet. Pauciſſimas habent illi quorum cutis ſic paratur ut epithelio affinis fiat; teſtem volo unicum cl. FISCHERUM; & ſane quæ veneno tam facilem præbet exitum cutis interna illo diſtendi non credam niſi autopſia coactus. Anne forſan qui internas variolas affirmant, graves tamen teſtes quos inter ill. GUNZIUM invenire ſtupui,

pui, ex ulceratione puſtulas adfuiſſe concluſe-runt? Lætus vidi tuas obſervationes pulchre conſentire, & bene utræque monſtrant quant. ſit hypotheſis cl. Chirurgi Galli qui febres malignas eſſe herpetem ventriculi excogitavit.

Unicam de purgantibus addam obſervationem In confluentibus & numeroſis diſcretis, a primo impetu febris ſupuratoriæ mannam adhibec ſcopo purgandi & ſæpe alvum ter, quater, quinquies deponere jam nona morbi die coegi; nec ſequentibus ceſſo. Numquam hujus methodi pœnituit, nec tentatores alios certe pœnitebit Video tamen omnes alios medicos ſerius purgare; at ſpes eſt contradicentes haud inventuram citam purgationem, quam ſuaſit ratio, numeroſa confirmavit experientia. In mitioribus purgo ſimul ac flaveſcit facies, & fauſtius ſuccedit quam ſi, ut mos eſt tantum non omnibus exſiccatio expectatur.

Has tempeſtivas purgationes ſequelas morbi impedire certus ſum, & plus ſane in hunc ſcopum valet úna hoc tempore, dum mobiles adhuc facile fluunt humores, quam tres aut quatuor ſeriores. Præcavet cita purgatio largam illam ſecundam puſtularum ſupurationem, quæ exſiccationem aliquoties excipit. Tantam puris copiam profundit ulcerata cutis ut in pus totus

ſan-

ſanguis tabeſcere videatur; denſiſſimis tegitur cruſtis, & pure cito rigida lintea novas excoriationes ubique ſuſcitant; macileſcit cum febricula æger. Rarior eſt fauſte caſus & quem numquam vidi niſi in cacochimicis corporibus, aut male tractatis, ſi diutius procraſtinata fuerat purgatio. Alvum ducendo, lac potando aut ſolum aut cortici nuptum feliciter ſuperatur.

Alias & graviores obtulerunt reliquias ægri quorum cura aut non, aut, quod periculoſius, male ſuſcepta. E pluribus recentiorem adducam caſum. Puer ſexennalis variolas diſcretas ſat numeroſas, haud infeliciter, ſuperaverat, niſi quod dexter oculus a primo initio rubens & puſtulis albis ſcleroticæ obſitus, ſub finem morbi denuo inflammatus corneam puſtulis tectam habuerit. Adeo increverat morbus ut palpebras late turgidas & inflammatas aperire oculumque videre nequiverim. Noxia plura medicamenta adhibuerant; demum ad me confugiunt, ſupurationem oculi metuentes. Cataplaſma e mica panis & lacte oculo per biduum applicari juſſi, tenui ſimul adhibita diœta. Poſt triduum, paululum remiſſa inflammatione, leniter, non tamen ſine lachrimis diductis palpebris, totam corneam tectam vidi tumore albeſcente. Idem cataplaſma per novum biduum

appli-

applicari volui. In melius res convertebatur, remittebant enim dolores, & molleſcebat tumor. Eodem denuo appoſito cataplaſmate pus octava effundebatur, ceſſabant dolores. Remanſit pellicula alba. Eidem cataplaſmati flores camæmeli & ſambuci per biduum addi curabam; tum, metu inflammationis depoſito, lintea tantum apponebantur molliſſima & madefacta in decocto aquoſo florum reſolventium & radicis fœniculi, cui addebatur quarta pars vini. Demum omni pellicula remota, macula remanſit collirio cito fugata; bonus viſus. Alius puer, ut certe novi, leviori morbo correptus, ſed alia tractatus methodo viſum amiſit. Quiſnam morbus? Anne puſtula varioloſa? Sic videtur; quæ paulo diutius inepte tractata aut in ſcirrum induruiſſet æterne oculum deturpantem, viſum impedientem, aut totum oculum gangrena vel ſupuratione peſſumdediſſet.

Quoties contigit eamdem partem puſtula obſeſſam videre, fotuum molliſſimum lac indeſinenter applicari curavi; infrequens eſt feliciter caſus & in quo ſuus chirurgi forficibus locus. Sed frequenter erumpunt in ſcleroticam continua cum lacrimatione at ſine periculo.

Omnes aliæ ſequelæ ſunt vel 1. ex dejectis gravi morbo viribus; ſanant lac, cortex, motus.

tus. Vel 2. ex depoſito alicubi pure. Medetur tenui & antiſeptica diæta; pus lege artis evacuando; aut ad ignobiliores partes pro viribus impellendo. 3. Ex læſa aliqua parte; optima tunc eſt methodus, tenuis & mitis diæta, alvi frequentes laxationes, molliſſimi partis ægræ fotus.

Tria ſunt in genere præcepta; quorum ſedula obſervatio multum valet ut omnes illæ calamitates arceantur. 1. Cavere aera clauſum & calidum, calidaque remedia. 2. Severe, quamdiu pus adeſt aut febris, carne, juribus, ovis, vino abſtinere; Quod pulchre ante viginti quinque annos monuiſti. 3. Mature purgare.

Anomalas ſuas ſpecies habent benigniores epidemiæ, quas cum vitio aeris tribuere nequeas, e cauſis morbificis ægro propriis explicare oportet. Omnes enarrare nolo; cardinales paucis memorare juvabit, quales ſæpius vidi. Pueri qui abdomen cacochilia fartum habent, quo tempore calor febrilis has ſordes corrumpit, gravioribus ſimptomatibus morbo alienis corripiuntur, quæ ſuam evacuantem modelam neceſſario exigunt. Hanc adeſſe cauſam demonſtrant, 1. aut cephalalgia aut ſæpe inexcuſſibilis ſopor ſupra vim febris. 2. Oris fœtor, faſtidium & nauſeæ poſt eruptionem etiam ſuperſtites. 3. Febris

poſt benignam eruptionem remanens cum an xietate. 4. Fœtor fœcum, & ſæpe diarhea fœtida ſine depreſſione puſtularum. In ſimilibus caſibus vidi aliquot ægros alvum impune quadrageſies & ultra intra nyctimerum deponere. Quot calamitates intempeſtive ſupreſſo fluxui ſuccedunt? In ipſis diſcretis, dum inepte venenum, quod ſalutaris diarhea ſubducit, confectione aut theriaca coercent, protinus increſci calor, numeroſæ erumpunt puſtulæ; gaudent, flebit æger tempore ſupurationis. 5. Delirium. 6. Lotium crudum, turbidum, ut alia nonnulla taceam. Pulchre interim per aliquot dies increſcunt puſtulæ, ſub finem vero maturationis & ineunte ſupuratoriæ febris tempore, omnia turbantur, graviſſimaque confertim erumpentia ſimptoma ægrum benignis laborantem variolis, orco breviter tradunt delirum, lethargicum, ortopnoicum, tympaniticum, cum fœtida diarhea, pulſu abnormi, integra virium proſtratione. Initio morbi accerſitus, funeſta ſimptomata ſemper cavere potui ægrum quotidie purgando, jam a tertia morbi die, uſu cremoris tartari & tamarindorum; & prout ducebatur alvus omnia recedebant ſymptomata, fauſtumque adeo vidi eventum ut tempore ſupurationis, toties purgatus æger remediis fere carere potuerit. Mo-

roſos

roſos infantes inſcie purgo ſolvendo tartarum emeticum ſolubile in illorum potu ordinario; hac doſi quæ inteſtina non ventriculum moveat. Sero mandatus, ac jam furente, decima aut undecima die, morbo, caſſam aliquoties vidi medicinam, efficacem alias inveni. Unica eſt ſpes cita purgatio, tum largus acidorum uſus, & denuo purgatio. Vidi talem adeſſe putredinem, ut acida præmittere debuerim, purgationem cito ſubjungere. In miti morbo diu ſæpe latet anguis ſub herba & tunc demum poſt plures dies erumpit, & facillime incautis pro alio morbo imponit; facilis medici lapſus & irrevocabilis. Unica eadem ſalus evacuatio alvina. Exemplum addam memorabile ex morbillis depromptum. E familia ſex compoſita pueris duos olim ruris necaverant morbilli, quos duo alii benignos fauſte ſuperaverant. Omnium minor natu duodecennalis filius eumdem incurrit morbum, benignum per quinque dies, niſi quod fœtore os & fœces inquinarentur. Sexta, jam incœpta exſiccatione, ſubito ortopnea immani, ſingultu, nauſeis, delirio, irregulari admodum pulſu prehenditur; ad me territi Parentes confugiunt. Symptomatum ſyndrome gravem minabatur exitum, nulla aderat ſpecies aut phlogoſeos aut plethoræ, nulla aderat veneni retro-

 ceſſio;

ceſſio ; hæc omnia oriebantur ergo ex ſaburra putrida. Remedia omnia reſpuebat æger. De kermes minerali cogitavi quod minima doſi in condito ceraſo propinaretur; granum unum inſcie devoravit; inde ultra ſpem evomuit. Sedabantur delirium & ortopnea. Enema præſcripſi; granum alterum devoravit, quater dejecit, copioſe fluxerunt urinæ, largus ſuccedebat ſudor, intra trihorium integre convaluit. In aliis ſimilibus caſibus oximel ſcilliticum egregium inveni remedium, laudeſque merens, quas jamdudum obtinuit, nec ipſi denegavit SIDENHAMIUS. Encomio dignum eſt quoque in aliis caſibus; & de illo prædicari poſſe quæ de ſuo helleborato habet C. GESNERUS, multiplex me docuit experientia, *Nam & venenatos alioſque malos humores mire a centro ad ſuperficiem pellit.*

Tribus lapſis hebdomadibus ſexdecennalis ſoror eadem fata experiebatur, niſi quod compos ſui & remediorum cupida mannam ſponte devoraverit; fœtidiſſimæ ſuccedebant ſedes; citus e rivis Cocitæ ad ſanitatem reditus. Duo natu majores paucas horas poſt ſanguinis miſſionem ultimam, ut narrabant parentes, traxerant auram. Pejor eſt anomalia in variolis quæ ex malignitate oritur. Malignitatis ſigna plene in novo de febribus tractatu enarrata, malignitatiſque

ſpe-

ſpecies & vocis excuſationes hic non dicam; ſit ſatis, ſummam debilitatem, pulſum minimum; febrim indeſinentem & anomale exacerbantem, leve ſed continuum delirium, puſtulas minimas, aquoſas, ichoroſas, nigras, maculas cutaneas, hæmorragias ubique pororum & colorum, anxietatem continuam, faſtidium, apathiam, malignitatis in variolis eſſe criteria haud æquivoca. Nititur ubique medela acidis & antiſepticis roborantibus. Quoties alcaleſcentia & calida humorum diſſolutio prævalere videntur, ſolis ſpiritibus acidis nitendum. Ubi vapida fluidorum diatheſis & ſolidorum laxitas adſunt, ſubjungendus uſus cantharidum, corticis, camphoræ, ſerpentariæ; tota demum adhibenda methodus quam monſtrarunt medici Angli, quibus frequenter occurrit morbus & præſertim Ill. HUXAM; huc belle faciunt ſpiritus vitrioli, & mixtura ſimplex. Nec ſua caret utilitate ſulphur auratum antimonii camphoræ nuptum, peſtifera in alia ſpecie remedia. Non timenda nimis concuſſio ex leni ypecacuanæ doſi, quod remedium pulchri eſt uſus in affinibus morbis, & tanquam arcanum, ut me jam diu docuiſti, in miliari febre famigeratum; feliciterque aliquoties infregi legem qua me ſevere prohibui emeſim in cura varioloſa.

Sed hæc de variolis ſufficiant, quæ ſi tuum obtineant aſſenſum impenſe lætabor, vir optime; tua enim probatio inſtar plurimarum nunc eſt mihi, & apud poſteros cum obtrectationis invidia deceſſerit, induſtriæ teſtimonium erit.

Nonnulla adhuc de apoplexia & hydrope tuo judicio ſubjicere liceat. Brevis ero ſic jubentibus aliis negotiis & ne

In publica commoda peccem
Si longo ſermone morer tua tempora.

Innumeri & boni quidem de apoplexia ſcripſerunt; quædam tamen extra provincias quas ſibi demandaverant poſita, pace tantorum virorum addere liceat, præſertim de generatione morbi & prophilactica methodo.

Plures ſunt cauſæ cur cerebrum facilius ceteris partibus ſanguine farciatur; præcipuas recenſebo.

1. Nulla pars datur æqualis voluminis ad quam tanta affluat ſanguinis copia; ſextam enim ad minimum totius ſanguinis partem accipit; immo tertiam ſi MALPIGHIO fides.

2. Nulla ad quam tanto profluat impetu e robuſtiſſimo cordis ventriculo, impetu non fracto curvatura aortæ quæ remoram affert majorem quam flexiones carotidis & vertebralis.

3. Graviores & volatiliores ſanguinis partes

ad

ad cerebrum neceſſaria determinantur mechanica; inde facilis rarefactio, & vaſorum læſio.

4. Nihil remorantur externa obſtacula impetum ſanguinis; nam bene tecta fortiſſima vaſa cerebrum adeunt. Nullum ob oſſeam pixidem aut parvum ſaltem refrigerium quod tam belle vim humorum retundit.

5. Tot dantur anaſtomoſes ut ex obſtructione alicujus vaſis afferentis nihil minuatur ſanguinis quantitas.

6. Vaſa calvariam ingreſſa tot giris in cerebro reptant ut ex lentiſſima circulatione facilis ſit ad ſtagnationem lapſus.

7. Nullum e muſculis reditui auxilium.

8. Remoræ e contra innumeræ ex minimis faucium & pulmonis ægritudinibus. Quoties enim, & id probe notandum, augetur quantitas ſanguinis in pulmone, & innumeris augeri poteſt cauſis, toties difficilior reditus e cerebro.

Patet ergo cur quoties acceleratur motus ſanguinis toties caput ſanguine turget; & intelligitur nullum eſſe morbum qui frequentius vitam minetur humanam; capitur cur plures viderim, quibus deformata fuit oſſea corporis compages, ex paulo vividiore circulatione, ſine morbo intra negotia & cœtus delirantes, quiete integra ſanandos.

Docuerunt fidæ experientiæ, encephalo compreſſo, ubicumque id fiat, partem aliquam motu ſenſuque privari, eam nimirum quæ nervos habet a compreſſa parte.

His poſitis facillime omnes ſpecies apoplexiæ intelliguntur; nam cum nihil ſit apoplexia niſi feriatio ſenſuum omnium & motuum voluntati ſubditorum, orietur quoties in toto cerebro aderit illa compreſſio quæ hujus organi functiones ſuſpendit.

Nihil dicam de apoplexiis Δὐτεpὸ πατικοῖς quæ ex alio morbo originem ducunt, licet ſi numquam oriantur niſi quando nata cerebri compreſſio; nihil de illis quæ integra ſanitate ex cauſa aliqua ſubita tum externa, inſolatione v. g. qua ſæpe tactos pueros, vapore carbonum, qualem etiam hoc menſe vidi & ſanavi aere frigido, pediluviis, cliſteribus & ſucco citri; tum interna ut opium & vinum. Sed aliæ dantur quæ ſine ulla cauſa manifeſta ſubito invadere videntur, has autem ſenſim genitas aſſerere haud vereor, at ſubito increverunt: veriſſimumque hic HIPOCRATIS effatum: *Neque morbi hominibus derepente contingunt ſed paulatim collecti acervatim ſe produnt*; & ſane ſi quis attente hiſtoriam medicam ægri perpenderet, plura occurrerent ſimptomata quæ morbum diu

ante-

antequam invaderet prædixerunt. Præcipua jam collegit HIPOCRATES, nova addiderunt variis ævis plures medici; pleraque narrant BOERHAAVIUS & ill. commentator; adeo tamen neglecta jacet hæc pars medicinæ ut de illa vix unquam audiviſſe pleroſque medicos credas, quod acerbe merito increpat Ill. auctor medicinæ experimentalis, qui ſimul excitat libellum medici Veronenſis ex profeſſo circa hanc materiem ſcripto cujus fragmentum adducit in quo belle delineantur ſymptomata quæ morbo præeunt. Illa narrare inutile foret; hæc enim ſunt omnia quæ majorem copiam humorum in cerebro, & nervorum læſiones probant. Frequentius obſervavi mentis pigritiam, memoriæ labem, in oculis inenarrabile vitium, ſoporem frequentem, implacidum ſomnum, cephalalgiæ frequentes paroxiſmos, torporem generalem, leviſſimos, partiales, frequentes, fugaces paralyſis inſultus; & ſubitaneum glaciale frigus in partibus quas deinceps corripuit paralyſis. Fœminam etiam novi quæ ex hoc ſimptomate ſecundum & tertium inſultum paralyſis brachii & femoris prævidere potuit.

Accidunt equidem apoplexiæ ſubitæ ſine præviis ſymptomatibus, aut præſente aliqua cauſa manifeſta; ſed attende, compreſſa ira, com-

preſſus

preſſus gravis moeror quem mortalium nullus novit, apoplexias quotidie generant.

Dum læta facie æmulo victori gratulatur vir generoſus reportatum quod ambierant munus, inter oſcula cadit, hora lapſa cadaver jacet. Non ſecabatur; & apoplexiam fuiſſe negabit forſan aliquis, ruptum vas in pectore accuſaturus, at male, ut plura ſuadent. Gravis tamen mœror peſſime pectus afficere poteſt; exemplum nobile excitare liceat. Maritus dilectam uxorem & numeroſæ proli neceſſariam matrem amittit; gravi corripitur diſpnœa & anxietate. Senex famoſuſque medicus hæmorroides devias incuſans illas acribus remediis ſollicitat, intra biduum moritur æger. Sævam oſtendebat peripneumoniam cadaver; & ipſum cor ruptum vi ſanguinis cui iter trans pulmones præcluſum. Probe tibi notus uterque caſus; at e diverticulo in viam.

Ponit ergo omnis apoplexia primaria ſenſim obſtructa vaſcula cerebri: at uno ictu, inquiunt tangit; & id verum. Vix ſenſibilis per hebdomades, menſes, immo annos labes ſubito in lethalem morbum mutatur. Sed quid mirum? Quis in hiſtoria morborum vel leviſſime verſatus ſimilia non vidit? Dum acute decumbentibus aſſideo de prægreſſis accurate ſciſcitans, au-

dio

dio ſæpiſſime jam dudum leves inſultus paſſam eſſe ſanitatem. Qui labore aliquo cauſam ſibi comparavit peripneumoniæ tacite illam geret, labe phlogiſtica ſanguinis ſenſim augente, quouſque horrendo apparatu in lethalem morbum erumpat. Peripneumonico hodie medeor qui a quatuor & ultra menſibus morbi ſeminium gerit in longo itinere indutum; ab illo tempore ſemel ſputum ſanguinis, alias febrim, diſpnœam, dolores pungitivos expertus, & fauſte a natura variis criſibus temporatim liberatus, in ſat gravem demum pulmonis inflammationem incidit. Doleo quotidie ægros neglexiſſe leves ægritudines, quæ naſcens in hepate aut pulmone vitium monſtrabant, donec tandem vi morbi fracti auxilia quæ jam ſpreverunt implorent.

Alitur vitium, vivitque tegendo
Dum medicas adhibere manus ad vulnera Paſtor
Abnegat.

Non minori periculo comitatur contemptus levium illorum morborum qui minantem præcedunt apoplexiam, & ſæpe diutiſſime ante inſultum; nullus eſt enim morbus, ut pulchre Ill. THIERY, quem diu ante facilius præſagire poſſis, nullus quem adultum difficilius expellas. Indeſinenter ergo ſuadere deberent medici peri-

cu-

culum in quo conjicit ignavia circa leves illos paroxiſmos apoplexiæ prodromos. Præcavetur facile, raro integre ſanatur; & quod obſervandum, male hic naturæ creditur ſalus, niſi enim adjuvetur ſæpe ipſi conatus quibus in morbum inſurgit incurabilem illum reddunt. Quotidianum præbent exemplum morbi jam citati pulmonis & hepatis; quamdiu enim abeſt febris ſpe nondum excidimus, quam multum reſcindit accedens febris, adeo decantatum illud naturæ inſtrumentum. Inde videmus ſenes qui difficilius febricitant diu morbos pulmonum tolerare, quibus, adjuvante febre, cito necantur juniores.

Apoplexiæ pathologia curam monſtrat. Præcipua intentio eſt affluxum ad caput minuere; nam pars oneris dum demitur, reliquæ ſuperandæ parti ſufficiunt vires modo nondum penitus fractæ. E ruptis vaſis effuſo ſanguine, nulla aut pauciſſima ex vaſorum inanitione remanet ſpes, lethaleſque illæ intra minutum oriuntur apoplexiæ quas fulminantes dixerunt.

Infarctus ſeu ſæva obſtructio, vaſis integris, ſpem omnem non demit; at temperies ægri, & præſertim ſyndrome ſymptomatum ſelectum remediorum quæ revellant & evacuent monſtrant.

Quoties plethoram inveni aut phlogoſim, ini-

tium

tium curationis fuit a larga venæ ſectione, quæ vaſa evacuando compreſſionem tolleret. Primæ, in gravi morbo impari remedio, ſecunda ſubjungitur; non enim ſperandam eſſe ſalutem monſtravit uſus quamdiu durities remanet aut tenſio in pulſu.

Adhibeo 2. enemata mollia ex decocto emolliente melle & ſale.

3. Tamarindos mannam & nitrum aqua ſolutos ea doſi præſcribo, quæ clyſteribus adjuta diarheam excitet.

4. Succum citri aqua dilutum copioſe potare juvit. Veteribus adamata methodus qui oximel aqua ſolutum copioſe bibere jubebant.

5. Æger erecto trunco, declivibus cruribus, nudo capite, parum tecto reliquo corpore ponendus eſt; ſic enim minuitur impetus in caput. Nugæ hæc videntur; expertæ fidem obtinebunt.

6. Proſunt ligaturæ ſupra genu. Dum enim magis venas comprimunt, pars ſanguinis in cruribus detinetur & reliquo demitur corpori; minor inde in capite copia. Multi eſſe in hæmorragiis quiſque novit; & apoplexiam eſſe hæmorragiam cerebri jam dudum monuerunt graves medici.

Dum jacet immobilis æger, aſſeſſores & ſæpe medi-

medicus, peſſimo errore motum reſtituere conantes, indeſinenter ægrum variis ſtimulis laceſſunt; ſed quam damnoſe; non deficit enim motus cordis quem ſuſcitare ſolum poſſumus; at deficit poteſtas ſentiendi & artus movendi, unice reſtituenda compreſſionem cerebri minuendo; quam minuere una eſt methodus, vitales nimirum motus & plethoram reſcindendo.

Sedulo ergo cavendum ab omni concuſſione, volutatione, frictione; ab omni potu aut fotu calefaciente, aromatico, ſpirituoſo, ab omni demum auxilio quod deprimendam vim circulationis augere poſſit. Sedulo prohibenda omnia remedia quæ ſtimulo aliquo fœdantur; omnia alimenta quæ aut acre habent aut plenius nutriunt.

Calidis remediis favet præjudicata opinio de utilitate febris, & viam quidem errori pandit male intellecta ſententia Parentis. Tunc prodeſt febris cum jam onere ſuo liberata vaſa & ſublata plethora; levis enim inſurgens febris obſtructiones ſi alicubi remanent reſerare poteſt. Quamdiu vero turgent omnia vaſa, lethale eſſet novum febrile momentum vi ſanguinis additum. Superata ergo cauſſa apoplexiæ ſanguineæ aliquoties forſan profuit febris, numquam citius, & ipſi morbo adverſa eſt. In apoplexia ex exhauſtione vires magis convellit.

Vidi

Vidi frictiones crurum, (nec mirum, hæc eſt enim vis remedii), augere ruborem faciei, vim & frequentiam pulſus, ſtertorem. Vidi poſt purgationem ex foliis ſennæ cum ſale ſedlicenſi & nonnullis amaris, tertia die poſt inſultum propinatam, lethalem intra aliquot horas paroxiſmum. Ex oſſa nutriente nimis, duobus mollibus ovis, & unciis duabus vini hiſpanici, lethum novi cum jam ſperaretur ſanitas. Omni cibo per dies aliquot carere & tenuiſſimo tantum, diluente, refrigerante veſci potu, ſalus eſt in hoc morbo; & diu ſane omni animali alimento prohibendi ſunt ægri.

Plures, non neſcio, offendam, audacter tangendo methodum abuſu confirmatam, & apoplexiam refrigerantibus ſanare, cum paucis aliis, docens; at ſic clamant ratio & experientia, quibus nihil probo medico antiquius eſſe debet. Morbus eſt e genere inflammatorio, & in ſenibus vidi primum inſultum febris continuæ inflammatoriæ apoplexiæ ingruentis ſimptomata exhibere, quæ citiſſime in veram adoleviſſent apoplexiam niſi ſumme antiphlogiſtica methodo obnixus eſſem.

Cantharides paſſim in celeberrimis auctoribus commendatas legiſti, a celeberrimis medicis applicatas vidiſti. Monuerunt equidem BOERHAAVIUS

AVIUS & cel. practicus commentator caute adhibendas eſſe nec niſi poſt largas evacuationes. Illas in hac ſpecie adhibere nolui, nec pœnituit; apoplexiferæ enim potiuſquam apoplexifugæ videntur. Dum toties odontalgia correptæ mulieres, muliercularum ſuaſu, pone aures aut ad cervicem cantharides applicari curant, quoties tolerabilis morbus in ſævam increvit inflammationem, cum gravi cephalalgia, venæ ſectione & refrigerantibus curandam. Virum vidi quem veſicatorium emplaſtrum cervici appoſitum ut catharroſum ad dentes decubitum profligaret, in ſoporem conjecit vix poſt viginti quatuor horas excutiendum. Minuitur periculum ſublata plethora, anne tollitur integre? certe, minuta utcumque plethora, remanet in plethoricis idioſſyncraſia quæ facillime impetum & phlogoſim denuo excitat. Peripneumoniæ & pleuritides, quo tempore ſanus credebatur æger, ex minimo ſtimulo acerbe, ſubito, majori cum periculo, recrudeſcunt. Vidi anno 1757. in alia urbe fœminam ſexagenariam, ſanguineam, polyſarcam, apoplexia correptam; poſt venæ ſectionem, enemata, purgantia, aliaque haud prorſus imperite geſta, cervici, ſub eadem pharmacopolæ tutela, aponebantur cantharides. Vix, niſi ſpectator, credidiſsem, totius inde

dorſi

dorſi phlogoſis, angina, acuta febris, auctus ſopor jam jam diſcedens, ſævi dolores, crudelis anxietas, indeſinens jactatio, horrenda mors. Tutius ergo cantharidibus abſtinemus in ſanguinea ut dicunt apoplexia; & quando revellere volui, poſt molles fotus ſemen ſinapi fermento inſperſum ſuris applicari juſſi; & lætus aliquoties vidi prout tumebant crura liberari caput.

Quam neglectam nimis dicere præſertim intendo, prophilaxis optima obtinetur, 1. cavendo ne generetur plethora. 2. Stimulos omnes arcendo qui motus adeo nocivos ciere poſſunt. 3. Impediendo ſanguinis raptum ad caput; *anarrepiam* dicunt.

Primam adimplemus indicationem tenui diæta & evacuationibus, Fuſe aliis dictam diætam narrare minutim ſuperfluum videtur. Hæc prima & ſumma lex ut cibi ſint e genere præſertim vegetabili, potuſque ſit tenuis, aquoſus, aceſcens; generoſiora abſint vina aut ſpirituoſa; ſola illa admittenda quæ oligophora, aquæ mixta gratum diureticum potum efficiunt; qualia ſunt nonnulla e *Clivenſibus* noſtris; ea quæ fert in vicinia beati tui ſeceſſus pagus *Yvorne*; *Rhenana*, *Moſellana*; illa quorum ferax eſt *Graves* prope *Burdigalum*; *Aurelianenſia* tam belle in acetum mutanda, & alia nonnulla.

E Mul-

Multum quoque refert parca uti cœna, e qua exulent omnino animalia alimenta & vinum; nam ex ſomno plethora quam arcere intendimus; peſſimum eſt ergo ſi plethora ex alimentis jam ante ſomnum congeratur; nec mirum ſi duplici cauſa turgidis vaſis toties noctu irruant apoplexiæ. Pari cauſa ſedulo a pomeridiano ſomno cavendum, quo nimis augetur plethora, & cui male ſeſe tradunt ipſi valentes tum ob allatam cauſam, tum quia ſomno nocturno additur aut ſubtrahitur quod utrumque nocet. In genere ergo nocive poſt prandium dormitur, quod uberrime teſtantur, gravitas, torpor, rubor faciei, cephalalgia, oris fœtor, ventriculi gravamen quibus inaſſueti prehenduntur. Uſu aſſueſcimus, nec præſens percipimus damnum, tecte vero at non minus nocet, præſertim quoties congeſtiones ad caput metuuntur. Sub certis tamen circumſtantiis hic ſomnus permitti poteſt. Seræ potationis damna intelliguntur, & pericula quæ ſubeunt illi qui vigiliis preſſi ex copioſiori cœna cui nihil detrahere volunt, remanente cauſa, morbum opio fugare conantur; graves vidi caſus & pluries eumdem hominem ſanavi, comatoſo ſopore per biduum aut triduum detentum ex theriaca turgentibus ventriculo & venis devorata. Dum plethora ſomno congeri-

tur

tur a longiori ſomno cavere debent illi quos plethoricos fieri periculoſum. At erro fio & vagor.

Certe vidi dum obſequioſi ægri huic tenui diætæ ſeſe adſtringebant & impeditos apoplexiæ reditus, & fugatas illas capitis ægritudines, quæ per plures anno gravioris morbi prodromi fuerant. Nec inde metuatur animalium virium lapſus; melius ut dixi valent, & omnibus animalibus functionibus parati magis. E contra quoties augetur copia ſanguinis, & inſurgunt nimis vires vitales, turgentque vaſa capitis, toties preſſio cerebri nervorum functiones lædit, & peſſumdantur vires animales & naturales. Virum novi inſultum apoplexiæ ſat gravem paſſum qui quoties meri vini ultra ciathum bibebat, rubeſcebat auditumque amittebat & vires. Fœminam vidi pariter tactam cui, ex aſſumpto ſucculentiori jure cum incoctis cancris, deficiebant vires ſedendo neceſſariæ. Longæva oh quantum gens humana, ſi firme crederet hanc viribus optime conſulere diætam quæ morbo magis adverſatur.

Omnium inſtar eſſe poteſt diæta, modo non urgeat caſus; ubi vero jamjam adolevit morbus & inſtat periculum inepte ſola conſideremus diæta; ſola tunc ſupereſt anchora venæ ſectio.

Non neſcio quæ contra remedium graves adduxerunt viri, recte monentes citius reſarciri plethoram venæ ſectione fugatam, at nihil hæc omnia urgentem neceſſitatem tangunt. Vitæ ſervandus æger venæ ſectione, tum cavendum diæta ne reſurgat plethora, nec hæſitandum; hic enim, ſi unquam, periculum in mora. Unum e multis ſeligam exemplum.

Sexagenaria, robuſta, ſanguinea, fœmina, graviter ab anno & ultra vertiginoſa erat. Suaſeram ut quater ſaltem quotannis venam tundi, & alvum potu tamarindato duci curaret. Sat religioſe aliquoties paruerat; ſed paulo diutius dilata venæ ſectione, vertiginibus preſſa chirurgum monuerat ut triduo elapſo accederet ſanguinem miſſurus. At en ſana decumbit, mane in lecto rigida invenitur, eo poſitu quem optimæ ſanitatis criterium credunt medici. Somno aucta plethora generata apoplexia. Tota cutis & præſertim faciei horrenda nigra echimoſi fœdata erat a ſanguine, qui vaſa ubique violans naribus copioſe quoque effluxerat. Morbum occupaſſet veroſimiliter venæ ſectio, qua eo minus carere poſſumus, quo magis moroſi ægri diætæ regulas temnunt. Neceſſario quoque turgente ſanguine liberandi ſunt hæmatopoiei illi qui tantam copiam ſanguinis generant ut, niſi illum de-

demas aut generari omni arte caveas; graviſſimis morbis perpetim obnoxii vivunt. Attende vero, ſapiens natura optime ſeſe aliquoties gravi onere liberat hæmorrhagias excitando; cave tunc ne turbes.

Venuſtam virginem viginti & duos annos natam, gravibus morbis ex turgente ſanguine obnoxiam, a triennio ſolis viventem vegetabilibus & aqua, vidi nihilominus toto hoc tempore largiſſima menſtrua, nariumque hæmorrhagias copioſas & frequentes experiri; nec adeo tamen diſſipata plethora quin ſæpe gravi cephalalgia, & ſyncope quoties aut motu aut calido aere increſcebat vis circulatoria, prehenderetur. Demum ineunte hieme graviſſimam experta eſt pleuritidem, nullis fugandam remediis niſi copioſis & frequentibus venæ ſectionibus, largiſſimiſque narium hæmorrhagiis. Tota hieme tenuiſſime ex oleribus pane & aqua vivit, vigeſima quinta martii ſæva denuo corripitur pleuritide iiſdem fugata auxiliis.

Quænam eſt vis quæ tantam copiam ſanguinis generat? Non ea ſane quæ robur in operario conſtituit, & ex ſola ſtaminis denſitate pendere videtur; mobilis eſt enim & laxæ fibræ hæc virgo. Robuſtus vir tantam ſanguinis copiam non congerit; alia ergo roboris & ſangui-

 fica-

ficationis cauſa. Differentiam aut noſti, & benigne monſtrabis, aut ignota eſt. In minimis latere videtur. En alia exempla. Vir nobilis nunc quinquagenarius, bello olim addictus, & a multis annis largis hæmorrhoidibus obnoxius, congeſta nimia ſanguinis quantitate ex otioſa in calidis hypocauſtis vita, ludo, & opipara menſa, menſe februarii anno 1752. levem inſultum apoplecticum patiebatur & venæ ſectione quantum novi curabatur. Anno ſequente eodem menſe, quindecim libras ſanguinis amiſit intra biduum. Illi abhinc medicus diætam ſuaſi qualem imperabat morbus tenuem & fere totam vegetabilem; parcam vini quantitatem & oligophori bibit; ſpiritibus ardentibus, coffe, nicotiana omnino caret; hypocauſta cavet; lubricam alvum habet, periodice largiter fluunt hæmorrhoides; activam ducit vitam; nondum tamen obtinui ut integrum biennium hæmorrhagia abeſſet. Quænam, iterum quæſo, tantæ ſanguificationis cauſa? Plures ſcio homines, fœminas, pueros quibus eadem temperies; anne minor expiratio? Fœminam novi quæ a pluribus annis ſanguinem copioſe hæmorrhoidibus fundebat; innumera experta erat remedia, unicum memini & memorabile, largas doſes croci adſtringentis martis juſſu celeberrimorum medicorum monſpelien-

pelienſium. Sanćte juravit quod acuratiſſime inſtituto calculo ope vaſis menſurati, unico anno 412 libras ſanguinis amiſerit; vivebat tamen, edebat, in cubiculo ambulabat. Numquam ut reſcivi plane ceſſarunt hæmorrhoides; etiam nunc ſuperſtes remanet. Periculo non caret illa quantitas ſanguinis; quomodo arceri poteſt? Ut ignota cauſa; monſtravit tamen uſus multum prodeſſe ſi omnia alimenta caveantur quæ multum nutriunt, aut ſtimulant; ſi rubra, generoſa removeantur vina, ſed pauca vegetantia ſumuntur alimenta, acidulata bibitur aqua, placide ſed indeſinenter movetur corpus, aceſcentibus purgantibus ſubinde evacuatur, nitroſiſque ducuntur urinæ. In ſuperius excitata virgine vis hæmatopoietica multum imminuta videtur, & quæ antea de calore continuo conquerebatur frigus jamjam timet.

Quinam uſus venæ ſectionis? Parvus ſane. Quomodo demptæ aliquot ſanguinis unciæ tollent hanc plethoram quæ non tollitur dum libra ſanguinis quotidie evacuatur; aut quomodo ſedabunt hæmorrhagiam haud ſedandam niſi plures libræ evacuentur? Anne proderit revellendo a vaſis e quibus effluit ſanguis? Sed num revellat pendet ſub judice, nec credo, ratione, experientia, & auctoritate ductus. At conceda-

 tur,

tur, revellat; ſic ergo hæmorrhagiam ſiſtit, plethoram vero relinquit; ſanationem naturalem impedit, non ſanat, ergo nocet. Sed ſæpius repetita hæmorrhagiarum neceſſitatem arceret. Concedo, ſi plures libras ſanguinis ante tempus hæmorrhagiæ demeres, hanc certe præpedires; quid refert vero num natura num arte evacuetur? Frequens præterea docuit obſervatio, nec ratio latet, hanc bene ſuſtineri ſtillatoriam ſanguinis evacuationem plurium librarum; dum dimidia quantitas e ſecta vena fluens necem attuliſset. Fateor tamen dum concepto impetu ſponte fluens ſanguis longe ultra æquos terminos fluit, nec ſtat ſemper fugata plethora, ſed inanitionem generat, prodeſset ſæpe hæmorrhagiam venæ ſectionibus præpedire. Hoc vero ſubeſt periculum, ne ſcilicet in deſuetudinem abeant ſpontaneæ hæmorrhagiæ, & dilatis quondam venæ ſectionibus, gravis aliquis morbus vitam ſubripiat. Quamdiu enim remanet hæmorrhagiarum conſuetudo, ſuæ proſpicit conſervationi natura, & nocivam eliminat plethoram. Quando vero cura plethoræ arti committitur periculum eſt ſemper ne culpa aut ægri aut medici peccetur, & falſa ſanitatis ſpe deluſi imminens periculum nimis temnant. Novi qui graviſſimis obnoxii hæmorrhagiis, feliciſſimam ſenectutem

tra-

trahunt; plures e contra plethorici quorum ſalus venæ ſectioni credebatur, proprio obruti ſanguine breve & infelix duxerunt ævum. Tutius eſt ergo venæ ſectione abſtinere, niſi aliquis gravis morbus cogat, pro iis quos gravante ſarcina liberant ſpontaneæ evacuationes. Tunc vero bene adhibetur quando magna copia ſanguinis generatur & nullam hæmorrhagiam ſuſcitat natura, ſed ad varias partes congeſtus ſanguis apoplexiam, anginam, catharrum ſuffocativum, alios vel graviſſimos morbos ſæpe minatur. Nec male cum ægris ſuis ageret medicus ſi naturam docere poſſet ſanguinem quoties abundat naribus expellere. Subeſt enim ſæpe incognita plethora, & primum quo ſe prodeſt ſymptoma haud ſemel lethale fuit. Huc forſan ſcarificationes narium priſcis ægyptiis familiares.

His, fuſe nimis, de plethora arcenda diſputatis, inquirendum quonam modo aliæ adimplendæ prophilaxis leges. Brevis ero, plethoram enim cavendo impeditur nimius humorum motus, & illorum ad caput raptus. Pauca igitur addenda remanent.

Et 1. Nimius impeditur motus, accurate ab omni acri ſub alimenti aut medelæ nomine ingeſti, ab omni potu actu calide hauſti, quæ calorem & motum momentanee augent, ſevere abſtinen-

ſtinendo ; 2. Calidiorem fugiendo aerem & inquinatum ; mire enim humorum rarefactionem, & motum auget ; ex calidioris hypocauſti abuſu pluries vidi recidivas apoplexias. Qui vertiginibus obnoxii ſunt teſtabuntur quantum nocent cubicula calidiora, & vertiginoſi fiunt ipſi ſaniſſimi homines ſi paulo diutius illis immorantur ; communis eſt autem vertiginibus, apoplexiæ, lethargo, caro, aliiſque ſoporoſis affectibus origo, nec niſi gradu differunt ; eadem ergo juvant & nocent. Attendendum præterea hanc cautelam magni eſſe ad arcendam anarropiam, quod tertia eſt indicatio ; nam in cubiculo calidiori caput præ ceteris partibus incaleſcit, quia lege phyſica calidior eſt aer qui caput lambit quam qui pedes ambit ; & læditur præſertim reſpiratio ; jam vero dixi ex pleno pulmone repleri caput. Magni refert imprimis, in magna & frigidiori camera dormire, apertis cortinis. Indeſinenter enim repetam, ſoporoſis affectibus infenſus ſomnus ; ergo adhibenda diligentia ne nocivæ aliæ cauſæ cum ſomno concurrant. 3. Sedulo evitandi nimii motus qui totam maſſam ſanguineam exagitant.

Raptus humorum ad caput cavetur & antecedentibus monitis parendo, & ſequentibus ; calidos pedes ſervando ; inſolationem vitando ; &

omnes

omnes niſus qui longam inſpirationem cogendo ſanguinem ad caput congerunt; omnibus narcoticis, ſpirituoſis, cephalicis valedicendo, quæ omnia humores ſupra trudunt; alvum demum laxam ſervando; ſic enim & niſus præcaventur periculoſi, & plethora, calor, febris bene impediuntur. Multum hic prodeſſe vidi criſtallos tartari, quorum longus & quotidianus uſus vix enumeranda bona præſtat, & quos tutiſſimum ſanguineæ, immo ut loqui amant biliofæ apoplexiæ, prophilacticum eſſe remedium multiplex mihi monſtravit experientia. Duo ſunt quoque pathemata quæ apoplexiam ſæpe generarunt ſedulo cavenda, ira nimirum & profuſum gaudium. Rara hæc beatitudo quæ ſubito gaudio necat; frequentiſſimæ vero iraſcendi occaſiones, & iraſcibiles ſæpe apoplectici; ſedulo ergo ſibi proſpiciant; turgent medicorum libri obſervationibus quæ narrant apoplexiam iram excipientem.

Familiaris eſt doctis morbus apoplexia, &, tactis quondam, princeps eſt prophilaxis ſtudiis paulo gravioribus omnino valedicere; ex meditatione enim congeſtio ſanguinis ad caput, apoplexia. Nullus eſt litteratus qui gravia & minantia capiplenia haud expertus ſit quæ pulchre fugantur ſi miſſo protinus omni ſtudio, nudato

dato capite, ne loquentes quidem, placidiſſimeque ſedentes omnino quieſcant. Multi eſt illis caput leviter tegere, calida fugere hypocauſta, tenui uti diæta, abſtemioſque vivere. Nec reticendum potum coffe quo capiplenia illa aliquoties fugant infidum eſſe remedium aptiuſque generandæ quam fugandæ apoplexiæ.

Morbum vidi in octogenariis; tunc niſi urgeret admodum neceſſitas, & cum urget lethalis eſt eventus, venæ ſectionem cavi, nam aliquoties vix reſarcienda damna infert; ſed efficaces deprehendi purgationes & diætam. Recens præbuit exemplum vir octoginta & quatuor annos natus, negotioſæ quondam vitæ, nunc ſedentariæ addictus & lautæ diætæ. Noctu inſultum apoplecticum qui mentis levem obnubilationem & linguæ imperfectam paralyſim relinquebat experiebatur, enemata permittere noluit; ſed prout tamarindi, manna, cremor tartari, ſuccus citri inteſtina emungebant, mentis & linguæ functiones reſtituebantur, priſtinaque redibat valetudo.

Poſt ſpeciem quam dico, vidi aliquoties remanere tuſſim nocivam admodum, dum humores ad caput congerit; ſpecialem non poſtulat medelam, ſed vegetabili diætæ optime cedit; prodeſſe vidi ſpiritum nitri molli potu dilutum.

Se-

Sedulo ab omnibus narcoticis cavendum, male in hoc caſu viroſis.

Apoplexiæ ſanguineæ nonnullos alios affines morbos, priuſquam ad alias deſcendam ſpecies, paucis, & obſervationibus narrabo.

Primus nec rarus adeo, nec tamen huc uſque deſcriptus, inde ſæpe ignotus, male tractatus & lethalis, cauſam habet lentam & levem obſtructionem vaſorum cerebri; languor inde, gravitas, laſſitudo, muſculorum enim motores deficiunt ſpiritus; ventriculi labes, faſtidium, nauſea ex arcto illo conſenſu ventriculi & capitis, quo difficile eſt ſæpe judicare num ex ventriculo aut cerebro nauſeæ, dum plethora cerebri ſordes ventriculi ſæpe mentiatur. Erumpit morbus in vomitus cum pulſu ſæpe inordinato, debilitate ſumma; cacochilias taxant, emeſim, purgantia, ſtomachica adhibent; ſpirituoſis vires augere, veſicatoriis revellere intendunt; omnia in pejus; accedit lethargus, occumbit æger. Plures vidi: larga venæ ſectione, pediluviis, potu tamarindato, nitroſo, diluente, laxante, enematibus molliſſimis vomitus compeſcui, nauſeas fugavi, morbum adoleſcere impedivi, ſanavi. Plures alia methodo orco traditos novi. Hic haud ita pridem vir hoc morbo prehenſus alte lethargicus obiit cui, quonam ſcopo? anne for-

forſan emeſim compeſcendi ? Papaveracea propinata fuerant.

Affinis eſt quoque morbus quo plures in ſenio confecto occumbunt ; poſt vertiginem, anxietatem, debilitatem corripiuntur protinus copioſis adeo vomitibus ut quantitas ejectionum fidem pene ſuperet. Durant vomitus per aliquot horas : ſedatis, paulo melius videtur æger, at ſumma remanet debilitas & aliquot vix lapſis horis aut lethalis accedit lethargus; aut, poſt levem diſpnoeam, ſat placide ſyncoptici diem ſupremum obeunt.

Alium morbum duo nuperrimi caſus delineabunt. Vir quadragenarius, bilioſus, ſanus, lætæ & activæ diu deditus vitæ, jam ſedentarius, tædio & curis nonnullis confectus, paulo forſan pleniori victu utens, in ſoporem fere continuum abeunte autumno incidit, ita ut vix loquentes audiret, ægre reſponderet, verba nonnulla delira ſubinde eloqueretur victus aut ſopore, aut ſæviſſima cephalalgia quæ cum ſopore alternabat, omnia, ipſamque vitam faſtidiens, macilentus, flavus, nauſeoſus, vertiginoſus, debilis. Suaſi 1. victum totum vegetabilem, & pro potu aquam aut limonatum, vino integre ſepoſiſito, largiſſimam præſertim fructuum horæorum & imprimis uvarum copiam, 2. *cruriluvia* tepida

da ſemel aut bis de die, ℥. quotidie unc. XII. ptiſannæ ex gramine, tamarindis & nitro. Duodecim lapſis diebus bene valebat.

Me conſulebant agnati nobilis centurionis fere quinquagenarii, viri robuſti, ſed vigiliis intra pictas chartas dediti, qui in triſtitiam, ſoporem ſine ſomno & memoriæ lapſum inciderat, ita ut ſedens, accumbens, colloquens, ambulans obdormiſceret, noctes ſævas & anxias traheret, recentiorum oblivíſceretur geſtorum; hilaris antea ne verbum jam tota die proferret, Quænam cauſa morbi? Diatheſis phlogiſtica? Quænam medela? Non ſane juſcula viperina & veſicatoria quæ alienigenus medicus ſuaſerat; ſed imperavi poſt v. ſ. *a* quatuor libras ſeri lactis defœcatiſſimi quotidie devorandas cum totidem unciis mellis, uncia una rob ſambuci & dragmis duabus cremoris tartari. *b* diætam totam vegetabilem præſertim ex oleribus chicoraceis, fructibus horæis, uvis. *c* ſeveram prohibitionem omnis potus fermentati ſolo excepto aceto, at largum uſum limonati, aquæ, muſti. *d* veſpera larga cruriluvia tepida. Moroſus æger imperfecte omnibus obtemperavit, nec carni, nec vino omnino valedicere voluit, nec ſerum lactis, mel, rob devoravit; balnea tamen tepida adhibuit, cremorem tartari, & apo-

ſema-

ſemata chicoracea ; inde melior rerum facies, excuſſus ſopor, reditus ſomni, minuta triſtitia, at omnibus mox miſſis præceptis, integre nondum deſiit morbus.

Huc referendi Epimenidei illi ſomni quos narrant fidi teſtes ; & patet curatio quoties non trahunt originem ex aliquo alio morbo. Male illos irritant ſtimulantibus remediis, inanitione & motuum compreſſione ſanandos. Dum enim plus affluit quam refluit ſanguinis, turgent partes. Inde ergo proſpiciendum ut minuantur affluxus & plethora, nam quoties tollitur, faciliorem eſſe motum in venis innumeræ probant obſervationes.

Male nati homines nonnulli vaſaque cerebri aut capitis molliora nacti, fabrica ſua continuo morbis capitis graviſſimis exponuntur, & mitioribus tantum non continuo opprimuntur. Artem ſuperat curatio, & hoc unicum ſolatium, genus vitæ quod depreſſas vires vitales ſervet. Debiles vivere coguntur; ex robore mors.

Quoties apoplexia, cujus aliæ dicendæ ſpecies, oritur in corpore nulla plethora aut phlogoſi vitioſo, ſed quod cachecticum humoribus turget crudis, aquoſis, viſcidis, rarius ad venæ ſectionem confugiendum, at colis evacuandum, ſimulque pro viribus revellendum. Nec illa ſu-

pra

pra laudata ſeligenda ſunt remedia quæ omni acritate carent; non tam facile enim hic augetur motus, nec bene cedunt torpida hæc corpora mollibus remediis. Salia amara, ſenne, rheum, diagridium, jalappæ radicem, acriora enemata ſcopo purgandi adhibeo; & poſtquam larga diarhea copiam humorum ſubduxit, alias ſecretiones ſollicitare licet, modo ſimul revellentia adhibeantur. Sed paulo fortiores ſtimulos aliquoties adhibere debemus; nam talis eſt ſæpe torpor cerebri, ut jam jam remotis cauſis infarctus, vix tamen ac ne vix ſeſe liberare poſſit ſine auxiliatricibus manibus. Huc ſæpe tam belle profuerunt cantharides, quæ ſtimulant ſimul & revellunt, profuſoſque ſæpe excitant ſudores quibus plus quam ſemel ſublatum vidi morbum, modo ſat diu fluere permittantur; hæc eſt enim vis veſicatoriorum, totius cutis functiones expirantes reſuſcitant licet ſi unæ parti applicentur. Noſti ruricolas, in nonnullis locis, cantharidibus ſubſtituere paludenſem ranunculum venenoſam plantam; at caute agendum. Pollici applicatus febrem quidem intermittentem fugavit, ſed in longe graviores morbos nimia irritatione conjecit. Centurionem novi pedemontanum qui, pollice ad os uſque cum immanibus doloribus deſtructo, ſævum ulcus per plures men-

F ſes

ſes acerbe doluit. Auriga, intra aliquot horas, totam cutim brachii in immenſam veſicam elatam habuit, cum febre, delirio, phrenitide, ſpecie rabiei, gangræna, vixque brachium ſervare potuit periciſſimus chirurgus. Tutiores ergo cantharides.

Fœmina ſeptuagenaria, laxi habitus apoplexia corripiebatur quæ integram paralyſim linguæ, dimidiæ faciei, brachii & cruris ſiniſtri lateris relinquebat. Largiter evacuatis primis viis, apponebantur cantharides, & potu congruo & diaphoreticis fixis excitabantur ſudores, qui novem ſolidas dies permiſſi immutato fere poſitu, immutatiſque linteis, ægram dimiſerunt omni paralyſi prorſus liberam, ſanitate, robore, acieque oculorum jamdiu ignotis fruentem, & ſpecillos dimittere potuit quibus jamdudum utebatur.

Fuſe alia auxilia huc ducenda dixerunt alii. Duobus nititur prophilaxis, diæta & remediis. Lex eſt primaria diætam tenuem eſſe at non mollem, ſed ſtimulis conditam qui torpidas ſollicitent fibras, immemoraque ſui officii cola excitent. Sua laus modicæ vini diuretici doſi. Laxantes omnes potus fugiantur. Continuum ſit exercitium; totum corpus quotidie fricetur. Alvus ſubinde ducatur aut pulvere cornachino,

aut

aut rheo. Vinum adhibeatur medicatum ex amaris & diureticis, quod, multis præſcriptum, juvare ſemper vidi.

Fonticulos laudant plures in hac ſpecie, laudo ego ſi primus inſultus morbi alicui diuturno fluxi jam ſuppreſſo ſucceſſit; tunc enim fonticulus mananti parti applicatus, & reditus apoplexiæ impedivit & alios ex eodem fonte ſcaturientes morbos ſanavit; alias parum boni attulit; nec temnendi graves auctores, qui damnoſum eſſe ſæpe remedium fonticulos monuerunt; fidem facit obſervatio.

Veneranda, ſexagenaria, obeſa fœmina, ſæva lippitudine a pluribus annis vexata, conſulebat menſe Julii ann. 1758. alienigenum chirurgum, qui attente obſervatos oculos nullo vitio fœdatos invenit, & bona erat illorum acies. Lippitudinem vero reſpiciens fonticulum ſuaſit; aſſentiebantur medicus alienigenus, medicus & chirurgus ordinarii; ſecatur in brachio ſiniſtro; ſævi mox circum dolores, inflammationes, lychenes, herpetes qui cito totum fœdabant corpus omni morbo cutaneo uſque plane liberum; ſævior lippitudo. Menſe decembris ejuſdem anni in auxilium primum vocatus, ut de amiſſo pene viſu reſtituendo deliberaretur, utrumque oculum cataracta obnubilatum inveni.

F 2 Quæ.

Quænam morbi ætiologia? anne ex irritata cute inhibita tranſpiratio, indeque vitia cutis, & ex refluo acriori humore ad ægram, & vicinas partes aucta lippitudo, natæ ſuffuſiones. Clauſo primo cauterio muſculoſæ nimis parti appoſito, ſecto alio, integram enim ſuppreſſionem permittere noluit ægra, appoſitis ſaturninis brachio, mitibus adhibitis purgantibus, ex mercurio dulci, & ſulphure aurato, utili miſcela quæ prodeſt quoties viſcoſi ſolvendi humores, ſanabatur cutis. Remanent ſuffuſiones mox deprimendæ, jamdiuque, ſi res mihi plene credita, extractæ. Gravia ſunt enim argumenta quæ extractionem depreſſioni anteponendam demonſtrant, & gratias debent boni omnes Cl. DAVIEL, qui numeroſis obſervationibus illius utilitatem oculis ſubjecit, quam plures alii jam ſubolfecerant; ut illos enim taceam quos adduxit Cl. JUSSIEU in diſſertatione de nova methodo, extractionem lapſo ſæculo adhibuerunt *Rochus* MATHIOLUS chirurgus italus, BURRHUS, LAMSWERDE, & initio hujus ſæculi circulator germanus. Exempla alia excitat MERY in actis academiæ ann. 1707. Unum eſt notatu digniſſimum, dum monſtrans viam Natura, opacum criſtalinum ſponte truſit in anteriorem oculi cameram, e qua facillime a cel. SANTY-

VESIO

VESIO educebatur. Sed in noſtro caſu, Chirurgus cui operatio demandatur, novam methodum neſcit, & ipſam moratur depreſſionem, me invito, neſcio quam expectans maturitatem famoſam quondam, nunc vero ab optimis viris temptam. Maturus eſt enim & operationi aptiſſimus ſanus criſtallinus; opacitas nihil huic aptitudini detrahit, niſi ſimul quod aliquoties accidit molleſcat, immo liqueſcat; ſed quoties primam ſoliditatem conſervat toties maturus eſt; & ſimul ac fugandæ remediis cataractæ diſceſſit ſpes, tuto inſtitui poteſt operatio, nec fruſtra, religioſe per plures annos, toleranda coecitas malo ſane conſilio, metus eſt enim ne diu in oculo retentus inutilis, & moleſtus criſtallinus cieat inflammationes, adhæſiones, ſupurationes, alioſve morbos, qui dilatam curationem æternum impoſſibilem reddent; ſicque dum futilis expectatur maturitas numquam recuperanda elabitur occaſio. Exempla habeo alibi quondam narranda.

Species eſt apoplexiæ ex obeſitate ſolventiſſimis præcavenda remediis, adulta enim non curatur. Diu ſæpe durant præſagientia ſymptomata, quæ dilucide expoſuit Ill. *Van.* SWIETEN.

Sopore frequenter premebatur ante tres annos fœmina quinquaginta quatuor annos nata; obe-

ſa quidem at omni alio quantum detegere potui vitio carens, torpore linguæ, brachii, cruris, vertigine, oculorum obnubilatione ſæpe prehendebatur. Largo uſu ſaponis veneti, & oximellis ſcillitici, diætaque tenui, macilenta, leniter ſtimulante & modico exercitio minuebatur obeſitas, omnia ſymptomata paulatim recedebant, beneque deinceps valuit.

Aſtate anni 1759 in vicina urbe, fœminam vidi quadraginta & aliquot annos natam, pinguedine propemodum ſepultam, jamdiu pigram, tardam, memoriæ lapſum querentem, ab aliquot vero menſibus continuo fere ſomno deditam, omni fere motui imparem, omni carentem memoria, anxiam, moroſam, fatuam demum. Suaſerant alii medici balneum frigidum & roborantia. Quæ ſolverent potentiſſime adhibenda credidi. Calores tunc ardentiſſimi & quibus valde angebatur vetabant ſaponem; ſed ſuaſor fui, ut adhiberet oximel ſcilliticum cum ſale neutro & tenuiſſima ſolvente diæta. Póſt aliquot dies mox ſolutum fore ſomnum ſpes affulgebat, ſed jam ſeptima die illa remedia reſpuebat ægra, & alia adhibuit: celeriter increvit in lethargum & apoplexiam morbus.

Sive ſpiritus animales ſecerni impediantur & diſtribui, ſive, exhauſtis viribus, deficiant, ori-

tur

tur apoplexia, qui morbus eſt ille in quo nervorum ceſſat ſenſus &, ex ſenſus defectu, voluntaria actio, nam omnis nervorum actio certe non abolita eſt, ſed illa tantum quæ ſenſibus inſervit; ſuperſunt enim omnes motus quos non gerit, *vitales* dixit ſchola & *naturales*. Ex ſenſuum vero obtuſione ceſſat nutus animæ in corpus, ceſſant quos regit motus. Integra remanet circulatio, cujus cauſæ extra animæ provincias ſtant; læditur aliquoties reſpiratio tum ob catharrum ſuffocativum, qui ſæpe apoplexiam comitatur, tum quia, partim quidem mechanice neceſſaria eſt, partim vero animæ imperio ſubditur. Anne huc revocanda ſagax hypotheſis, quam nec ſine experientiis, decimus labitur annus, propoſuit amicus noſter cel. ZIMMERMANNUS, qui nervum ſpiritibus ſentire, ſolidorum innata vi movere, ſuſpicatus eſt? Ut ut ſit, intelligitur apoplexia ex defectu ſpirituum; talis eſt illa, quæ in longis morbis ſubito necat, in morbis illis præſertim, quæ ſanguinem penitus ſolvunt, in ictero exempli gratia, quod aliquoties vidi. Illa quæ abripit aliquoties pharmacophilos, qui continua medela mortem arceſſunt quam effugere conantur. Illa demum quæ ſenilem maraſmum excipit, aut quos longæ fregerunt curæ occidit.

Nova hic adhibenda medela; craſis humorum & copia reſtituendæ; motus vitalis languens excitandus. Roborantibus itaque, nutrientibus & ſollicita evacuantium evitatione nititur curatio. Præcavetur alimentis pleni nutrimenti, eupeptis tamen, ſæpe parca doſi aſſumptis.

Species eſt in qua debilitatem genuerunt abdominis obſtructiones quibus læſæ digeſtiones, & impedita nutritio. Hanc vidi in fœminis, quæ primum ſenectutis limen nondum tetigerant. Prudenti manu ſuſtinendæ vires, ſolvenda impacta. Pulchre proſunt gummi & amaræ plantæ.

Bene inter hyſteriæ larvas apoplexiam numeravit SIDENHAMIUS; vidi ſæpe. Levis eſt plerumque morbus modo ex errore medentis non increſcat. Sanatur quotidie frictionibus totius corporis, epithematibus aromaticis, potu aliquo roborante & antihiſterico; præcavetur roborantibus & exercitio; excitatur ſæpiſſime pathematibus. Anne ergo omni caret periculo? Nequaquam. Mors eſt enim hyſterica, ut ut plures huic morbo irrideant; nobile habet exemplum tot bonorum ferax HAENIUS, duo vidi.

Generoſa, venuſta, vicennalis virgo, benigniſſimas, ut audivi, variolas ante aliquot menſes facillime in alia urbe ſuperaverat, plurieſque

poſtea

poſtea purgata fuerat. Ab illo tempore hyſtericos morbos experta erat, & præſertim a duobus circiter menſibus graves cephalalgias conquerebatur, moeſtaque erat. Diſſito perito medico, qui primum curaverat morbum; empirico credebatur quamdam olim famam conſequuto, qui morbum variis evacuantibus, & refrigerantibus remediis ſanare ſperabat; at ineptum tentamen, infelix ſucceſſus. Omnia ruebant in pejus; demum cum immani cephalalgia loquelam ſubito amiſit, dolorem digito monſtrans. Bihorio ante mortem, nec citius illam vidi, rubra erat facies, intermittens, irregularis, minimus, peſſimus pulſus, anxietas ſumma, ſubito obiit. Caput ſecari voluerunt Parentes; adfui ſimplex teſtis; ne minimum inveniebatur vitium. An apertum pectus aliquid morbidi obtuliſſet? contra forſan ſequens obſervatio.

Eodem anno in octodecennali virgine fluentia menſtrua terrore ſuprimebantur; hiſque ſuppreſſis in frequentes incidebat lypothimias; quas fugare variis tentabat Chirurgus tunc temporis hic degens. Demum poſt innumeras ægritudinis larvas, per ſex aut ſeptem menſes ludentes, profundo ſopore prehendebatur, quem fruſtra excutere ſatagebant. Caſſis omnibus ad me tertia ſomni die confugiebant Parentes; dormientem inve-

inveni, nec tumultu aut ullo irritationis genere excitandam. Quod in ſimilibus caſibus ſoleo, integram ſuaſi quietem. Poſt duodecim horas evigilabat ſana, ni admodum debilis. Accurate perpendens omnia, nullum locale vitium, nullam inveniens febrim, roborantia ſuaſi antihyſtericis nupta. Succedebant ad vota, ſed ex novo terrore, poſt aliquot dies, ſævas adeo anxietates cum immani cephalalgia, nauſeis continuis, horrendis artuum convulſionibus experiebatur, ut triſtiora videre raro contigerit. Ferociam morbi opii doſi unica lenivi primum, tum, jam dictis remediis ſenſim vici; at integræ ſanationis parvam ſpem relinquebant, longo morbo, & præſertim remediis, fractæ vires. Dum offam comedit accedit anxietas, intra minutum moritur. Cadaver aperire, pecunia victi, permittunt parentes. Cor paulo forſan æquo majus, mollius, pallidiuſque inveni; an ex frequentibus phlebotomiis? Cætera, nullum cadaver omni labe magis vacuum vidi. Quis generationem mortis in *Haeniano* & hiſce caſibus exponet? Anne ex ſolo ſpirituum defectu naſcitur? Sed diu auram trahunt debiliores longe quam erant ægræ noſtræ aliquot dies ante mortem? Anne mors ex paralyſi aut convulſione cordis? Sane facillime & ſæpiſſime reſolvuntur, & convel-

lun-

luntur omnes hyſtericarum muſculi; quidni Cor? Sic ergo credam donec boni meliora doceant. Obſcura plura fateor habet adhuc morborum nervorum theoria, ſenſim tamen lux affulget, & ſpes eſt omnes fugatas fore caligines diſſertatione de hyſtericis & hypocondriacis pathematibus, quam prelo parat pernecessarius meus ZIMMERMANNUS.

Vix creditur quantum terror dejicit vires debilium; e pluribus unum dicam exemplum. Fœmina gravida hæmorragias experiebatur uterinas quas fauſte compeſcebam; & vicinus partus ſalutis ſpem ſat certam promittebat; bonæ enim remanebant vires, & jam a pluribus diebus omnis aberat fluor. Gravi perculſa terrore deficit, excitata delirat integre dejectis viribus quas, victu & quæ morbus ferebat remediis, paululum erigebam; craſtina die nova at parca & qualem plures adhuc ante terrorem impune tuliſſet accedit hæmorragia; aberam, intra horam, æternum deſideranda amica, ſupremum diem obit. Et quidni ex nervis mors? Excipit ligaturas minimi rami nervoſi, lenique irritatione nudi nervi tota turbatur oeconomia animalis; ſed pluribus morbis gravius affici poſſunt nervi quam ligatura, aut leni ſtimulo quo utitur obſervator.

Jam ad paralyſim deveniendum; quam vero, in

in recenti libro fumigationem, tanquam apoplexiæ prophilaxim commendatam legi breviter perpendere juvabit, ne gravis fidem obtineat error.

Hic fumus, quem anno ni fallor 1560. ſuaſu Belgæ ex *Florida* reducis, in Europa primus adhibuit, & commendavit Johannes NICOTIUS Gallus *Uliſſiponæ* Legatus, ſale pollet acri, & ſulphure narcotico oleo irretito. Sale, juvante calore, ſtimulantur glandulæ ſalivares, elicitur ſaliva, ſollicitatur ventriculus, inde inaſſuetis vomitus: ſollicitantur inteſtina, inde ſæpe novitiis profuſa diarhea, & expertis, quam adeo laudant, quotidiana dejectio. Amaritudine & vi laxante tæniæ, aliiſque vermibus forſan infenſus; certa enim deſiderantur exempla.

Ex eodem principio quadruplex manat vitium. 1. exputitio ſalivæ & omnes quos generat morbi; nam attende, fumi ſuctores dum fumigant copioſe ſalivantes, ſpuere reliqua die non videbis; nec mirum, organum enim ſtimulatum, ablato ſtimulo ceſſat, indeque ſæpe oris ſiccitas, quæ nimiam liquidi ingurgitationem cogit. 2. Ex frequentiori laceſſione franguntur vires ventriculi, & inteſtinorum, dejicitur appetitus, exhauriuntur vires, ſegneſcit natura, nec niſi ſtimulata agit; 3. Acrimonia humoribus impertitur.

4. Si

4. Si fumigatio nimis potare illos cogit fons novus morborum manat, varius pro vario potu, ſempre funeſtus.

Principio narcotico augetur ventriculi labes, generantur capiplenium, cephalalgia, vertigo, anxietas, lethargus, apoplexia, omnes demum opii effectus, quod jam monuit magnus BACO VERULAMIUS: *Tobacco cujus uſus noſtro invaluit ſæculo, & hyoſciami quoddam genus, & caput manifeſto turbat quemadmodum opiata.*

Patet ergo quam erronee immo damnoſe ſcopo arcendi apoplexiam hic fumus adhibeatur. Plures novi, de pluribus legi, & audivi qui apoplexia tacti, quo tempore fumum nicotianæ prophilactice ſugebant, vim remedii apoplexiferam bene probarunt. Fumiphilum qui ſenuerit non memini; luget DE HEIDE eruditum medicum quem in flore ætatis necavit nimius uſus tabaci; omneſque bene intelliguntur morbi quos poſt fumiſuctionem & ex fumiſuctione graves narrant auctores. Apoplexiam HELMONTIUS, TULPIUS, *Uratiſlavienſes*, pluresque alii. Epilepſiam *Ephemerides* C. N. Vitia graviſſima pectoris de HEIDE, & TULPIUS; Iterum Pet. BORELLI; graves in genere morbos hepatis Van SWIETEN; arthritidem WERLHOFIUS; tabem tu ipſe; alios alii. Etiam

nunc

nunc video hominem ſæviſſima cruciatum cephalalgia, & adurente oris ſiccitate poſt abuſum fumi nicotianæ ſcopo odontalgiam ſanandi, quam, caſſo hoc remedio, refrigerantibus, meo ſuaſu, fugavit.

Caret ne ergo omni uſu? Certe copia cuique ubique nocet, nec contra probant exempla nonnulla in quibus pœna ſcelus lento pede ſequuta eſt; uſu enim gravioribus aſſueſcimus venenis, non ſubito, at lente, pereunte machina.

Moderatus uſus in laxis, & udis corporibus, ſi longa & tenui ducitur fiſtula, cui adhærere oleum ſulphure narcotico onuſtum docuit experientia, glandulas ſalivares, & pigram periſtalſim ſalino ſtimulo utiliter aliquoties movit; ſic que nonnullos morbos ex redundante ſero ſanaſſe fertur. Laxiſſimis glandulis ſalivaribus, addito ſtimulo, tonum reddere potuit, ut laxum ventriculum aliquoties reſtituunt acria; & ſic habitualem ſalivationem compeſcere potuit. Cum aere ad bronchia delatus, quos congeſtus mucus aſtmaticos reddebat, ſublevare potuit. Obeſis profuiſſe etiam nunc lego; anne forſan appetitum tollendo? anne languidas fibras excitando? Colicas vehementes, teſte HOFMANNO, cito aliquoties ſanavit; an ſopiendo, an purgando ignorare reliquit auctor.

Caute

Caute ergo adhibitum hunc fumum, ut remedium aliquoties profuiſſe negari ægre poteſt. Quotidianus uſus, tantum non ſemper, damnoſus eſt.

Nec ſuis caret vitiis pulvis naribus indeſinenter peſſimo more applicatus. Nervos enim irritat nec alia pollet virtute; quid boni vero ex nervorum irritatione in ſano corpore oriatur non novi. Robuſtiſſimi ſi abutantur vertiginoſi fiunt. Debiles vidi non modo vertiginoſos; ſed anxios & plane deficientes. Innumeræ dantur mobiles fœminæ, quas granum unicum nicotianæ jejune inſpiratum, in gravem conjicit paroxiſmum hiſtericum. Demum ex repetita irritatione non modo amittitur olfactus, ſed generalis naſcitur torpor vix excutiundus? Anne ut vulgo ferunt memoriam debilitat? ſuadent nuperrimæ obſervationes. Nares inquiunt emungit. Sic ſane ſub certis circumſtantiis, alias enim ſtringit. Nec valde laudandus hic narium fluxus, quem morbidum potius dicas, quo carent ſaniſſimi, fœdantur infirmi. Anne adverſa irritatione aliquoties in odontalgia profuit? Fiduciam majorem in hoc morbo mereri videtur maſticatio, quæ largam ſeri evacuationem ciet & ſic obeſum quondam, narrante P. BORELLI, ſanavit.

De

De paralyſi quæ toties comitatur, ſequitur, præcedit apoplexiam, pauca monenda habeo. Facilis ætiologia. Demonſtratur, ut jam monui, in Phyſiologicis, parte encephali compreſſa, eam corporis partem motu ſenſuque privari quæ nervos habet a parte cerebri compreſſa. Preſſio medullæ motu itidem privat partem corporis, quæ ab illa ortos nervos habet.

Notum eſt pariter ſerum ſtagnare in partibus compreſſis; magis enim afferunt arteriæ, quam auferunt venæ. Ergo poſt apoplexiam, aut ante, diu enim ſtare cauſam antequam erumpat morbus dixi, aut ſimul, dum ex compreſſo cerebro læduntur ſenſus, aut muſculi faciei, ſerum quod in ventriculis reſorptionis defectu ſtagnat, ad baſim cerebri, aut ad ſpinam medullarem decurrit, & pro parte quam comprimit varios impedit motus.

Sic patet quid ſit totalis quid partialis paralyſis; cur modo organa ſenſuum, modo muſculi tangantur, ſuiſque dejiciantur functionibus. Læduntur artus quoties ſpinalis medula comprimitur, & comprimi poteſt humore e cerebro depluente, infarctu proprio, & vertebrarum fractura, luxatione, aut alio oſſeo morbo. Conſulebar nuperrime pro puella quæ, cum ulcere dorſi, paralyſi femorum, & crurum laborat;

omni

omni motu voluntario plane carent, motibus convulſivis aliquoties agitantur. Ægram non vidi; at certe affirmare audebam ulcus & paralyſim proles eſſe vitii vertebrarum, quo comprimitur medulla. Si ex aliqua cauſſa, plures ſunt poſſibiles, accidit irritatio, tunc motus convulſivi. Suaſerat alius medicus balneum in vinaceis; monui unicam eſſe ſpem in manu chirurgi.

Frequens eſt morbus illa paralyſis quæ oritur ex vitio ſpinæ; nemo neſcit obſervationem GALENI de paralyſi digitorum ob cervicem pallio madido involutam. Vidi anno 1750. juvenem quatuordecennalem, in lecto jacentem, a mento infra prorſus immobilem, ſolumque caput, linguam & oculos movere potentem, vera demum correptum paraplegia a biennio. Cauſſam ſic narrabant: vegetus in ſpelunca arenam fodiebat; maſſa terræ concretæ ſponte ex alta ſpelunca cadens in cervicem impingebat; ſyncopticus protinus concidit, nec unquam ab illo tempore membrorum compos fuit. Nullam tamen invenerat luxationem aut fracturam chirurgus. Tegulator anno 1758. ex caſu cujus vim præcipuam ſuſtinuerunt renes, protinus in paralyſim veſicæ, femorum & crurum incidebat, ſine tamen fractura aut luxatione vertebrarum. Plu-

res alias ſimiles habeo obſervationes quas narrare ſuperfluum.

Pulchre cæterum prima oculis ſubjicit theoriam morborum convulſivorum & paralyticorum, dum, ut in phyſiologicis aſſumunt, ex irritata cerebri aut medullæ parte convulſiones, ex eadem compreſſa paralyſim oriri, invicte demonſtret.

Morbus eſt ergo plerumque paralyſis idem cum apoplexia, eamdemque ſuadet prophilaxim & curationem. Nullum eſt punctum in nervis in quo ſedere nequeat cauſſa paralyſeos partium quarum nervi ex hoc puncto prodeunt; & omne punctum nervoſum reſpici poteſt tanquam cerebrum quoad partes inferiores.

Quot inde paralyſes? Quot morbi paralytoidei? Quot morbi male, dum de cauſſa non ſomniatur quidem, curati? Bene intelliguntur debilitates illæ fere paralyticæ quæ ſæpe in acutis & chronicis obſervantur.

Curatio eſt quam dixi. Hoc nitendum ut, motu arteriis minuto, reſorptio & motus venis ſuccedant, ſicque humores, quibus damnoſe turgent partes, evacuentur. Omnes enim ſtagnationes aut in celluloſa ſedere aut in venis vix dubitabit attente meditatus ſtructuram vaſorum. Totum enim ſyſtema arterioſum tubus

eſt

eſt divergens, cujus diameter quo magis progreditur eo magis ampliatur. Venoſum e contra, tubus eſt convergens, cujus diameter eundo contrahitur.

Celluloſum rete vas eſt pene paſſivum & propria vi carens, in quo depoſiti humores æternum ſtagnarent ni venoſa reſorptione educerentur, aut proprio coacti pondere, vel vicinorum impulſu ſenſim reperent. Facilis ergo motus in arteriis, difficilis multiplici de cauſſa in venis, nullus pene in celluloſa. Inde ſtagnationis, obſtructionis, inflammationis ſedes in venis aut celluloſa, conſentiente cadaverum inſpectione

Novi plures narrare de infarctis arteriis, & ſuas ſane habent obſtructiones, at frequentius obſtrui venas & theoria & accuratæ conſentiunt obſervationes. Pulchre vidi in cadavere viri acutiſſimo morbo, quem inepte narrabant, intra quatuor dies necati, venas & tunicam celluloſam ſanguine turgidas, dum inanes erant fere arteriæ quas rudi mechanica aere replebam. Ex effuſo in membrana cellulari ſanguine, totus ventriculus purpureum tapes referebat, cui inſidebat rete nigrum venoſum. Gaſtritis certe fuerat morbus. Simile vitium at minus univerſale obſervavi in veſica; & quotidianæ eſſent obſervationes, ſi ſæpius cadavera ſecarentur.

Male poſita obſtructione in arteriis, anxie quærunt cur poſt mortem maxima pars ſanguinis in venis reperiatur. Facilis ſolutio; ante mortem plerumque aderat.

Bene, ex falſa tamen theoria, noverant veteres ſedem inflammationis eſſe in venis. Vel, quod ſponte crederem, ſedes inflammationis in venis obſervata, falſam theoriam de ſanguine in venis flatu in arteriis, a GALENO jam antiquatam, generaverat. Cur vera a poſteris deſerta ſententia arteriiſque inflammationis demandata provincia, quam venis reſtituendam eſſe monuiſti?

At inflammationem non ponit ſola obſtructio. Quid ultra requiritur? Excitata vis vitalis in parte. Quid vero vis vitalis? Et id mox perpendam dicendo de natura.

Nec unica eſt ſpecies infarctus vaſculoſi ſanguinei; chronicam alias dixi inflammationem; plures ſpecies dantur ſolis notæ clinicis. Vidi hominem ex anomala arthritide intra bihorium omnino tympaniticum; nec rara triſtis illa metaſtaſis, quam vidi pluries, levem aliquoties gravem alias, & merobibum novi acutiſſime intra triduum necatum. Graviditas, primis jam diebus, ſæpe tympanitidem mentitur cum ſævis doloribus & intoleranda anxietate. Vidi ſexta hebdo-

hebdomade abdomen amplius quam ſolet eſſe die partus, & adeo tenſum ut exquiſitos cieret dolores, quos acerbe leviſſimus augebat tactus; tota cutis, a ſcrobiculo ad pubim, carbonis nigredinem perfecte æmulabatur.

Minuta humorum copia, juvanda eſt aliquoties ſtagnantis diſcuſſio, concreti reſolutio. Alias tamen, omnia poteſt ſola diætatenuis, deincepsque leniter ſtimulans, & perplacet ALBII methodus, qui paralyticos attenuante & incidente diæta, mulſaque aqua pro potu, ſanabat. Septuagenariam, pauperem fœminam, ex apoplexia dimidia corporis parte paralyticam, intra annum omnino ſanatam novi, ſine ullo alio qualicumque auxilio quam tenuiſſima, qualem ſors ferebat, diæta.

Inſufficiente verum diæta, caute ſeligenda auxilia, nec obliviſcendum adeſſe ſemper ante fores ſtantem apoplexiam, reſpiciendumque continuo quænam ſpecies paralyſi præiverit, reſpiciendum quænam metuenda ſpecies, ſi nondum adfuit. Hæc enim conſideratio, pixis eſt nautica, quæ omnia gerenda medico tuto monſtrabit.

Vir quinquaginta & ſex annos natus, robuſtus, activus, concivis tuus graves inſultus vertiginis ante aliquot annos expertus, vere anni

1760 torpore immo integra paralyſi trium ultimorum digitorum manus dextræ coripiebatur, ſed levidenſi & ſponte intra aliquot horas evaneſcente. Medicus ordinarius præſcribebat infuſum theiforme roriſmarini & ſalviæ bis de die cum cochleari uno ſpiritus ceraſorum; pluries redibat ſub tali cura idem inſultus, & vertiginis novum experiebatur paroxiſmum.

Fauſte vero cerebrum non impetebant excitati humores ſed renes, & ſæviſſima nephritis oriebatur. In auxilium vocatus, potentiſſimis refrigerantibus morbum fugare ſuaſi, & auctor fui ut prophilactice omnia alimenta & remedia aliquo ſtimulo donata cane & angue cautius fugeret, cephalicaſque præſertim herbas & cephalicos ſpiritus horreret. Meis paruit conſiliis, & ab illo tempore, omnino vertigine, paralyſi, alioque morbo qualicumque caruit. Ex diuturniori uſu remediorum calidorum aut apoplecticus mortuus ſub terra jaceret, aut paralyticus miſer viveret. Lethifer eſt enim nec maligne exprobrandus mos ille qui excitantibus omnem paralyſim ſanare conatur, dum intelligere nolunt cauſſam impediti motus muſculorum eſſe plerumque vaſorum plethoram. Novi ſæpiſſime quidem adhiberi venæ ſectionem, at mox, boni quaſi pœnitentes, talia affatim ingerunt

quæ

quæ cito delent quidquid attulerat boni phlebotomia.

His præmiſſis, breviter perpendam auxilia tria quibus indiſtincte nimis omnes paralyſes quotidie impugnantur. Seſe mox offerunt decantatæ adeo thermæ; at calore & ſtimulo humores rarefaciunt, motum augent, ſicque febrim & plethoram generant, metus eſt ergo ne inſultum apoplecticum excitent; & hæc omnia neſcire nequit quicumque hominem in thermali balneo obſervavit. Vidi *Belliluci*, anno 1747. Medicinæ ſtudioſum qui, jocandi potius quam experiundi deſiderio in balneum deſcendere voluit; cum paulo diutius, monitus tamen, in aqua remaneret, exeuns de gravi cephalalgia & vertigine querebatur craſtina die nondum penitus excuſſis, & poſt bihorium e lecto ſurgens adeo titubabat ut ſedere cogeretur. Rubra erat facies, turgidi oculi, febrilis pulſus, læſa reſpiratio. Ex diuturniori immerſione apoplecticus veroſimiliter ſupremum obiiſſet diem. Ipſe paulo nimis in caldario moratus toto corpore turgebam, & vertigine per horam premebar. Fidæ obſervationes mortuos narrant in balneo, in laconico, aut mox poſt egreſſum; cautiſſime ergo cum tali remedio agendum, quod ſua fama tamen in multis caſibus dejicere nolim; nubes

eſt enim paralyticorum qui thermarum ope & motum recuperarunt & ſanitatem; ſed non minor eſt numerus illorum qui eas adeundo pejorem morbum reddiderunt.

Plebs noſtra quæ vicinis thermis caret, balneo vinaceorum ſæpe utitur, at ſæpius ſine magno ſucceſſu; aliquoties tamen profuiſſe vidi. Sutor æſtivis caloribus, itinereque calefactus, ſudore madens amnem vado, e ponte devius, tranſiverat, aqua ad renes uſque immerſus. Noctu omnes partes madefactæ ſæviſſimis doloribus prehendebantur, quas aliquot dies toleravit nullum flagitans auxilium; mox inepto, anili conſilio calida diaphoretica adhibuit & ſpirituoſos fotus; exacerbabantur dolores, increſcebat febris, delirabat æger, lotium ſuprimebatur. Mandatus venæ ſectione & antiphlogiſtica diæta, enematibus, mollibus fotibus, febrim, delirium, dolores pacavi, urinas reſtitui; ingens vero crurum remanebat debilitas, ita ut e lecto exire nequiret, nec integre valebat veſica quæ ægre ſeſe contrahere videbatur. Frictiones ſuaſi cum vino aromatico, & largum uſum decocti quinque radicum aperientium cum ſirupo altheæ. Denuo poſt aliquot hebdomades accerſſitus, omnia præſcripta ſepoſita fuiſſe audivi, integrumque opus creditum naturæ prava obru-

tæ

cæ diæta. Vera aderat femorum, & crurum paralyſis. Internis remediis & longæ curationi valedicere cogebant res & indoles ægri; balneum vinaceorum ſupeditabat tempus anni; quid poſſet in morbo cujus cauſſa circa externa hærere videbatur tentare volui. Vinaceis ad umbilicum ſepeliebatur æger. Prima quatuor balnea febrim excitabant, levamentum nullum. Poſt quintum, febris ſimiliter oriebatur, ſed quam profuſus excipiebat ſudor quo integre ſanabatur æger. Vis remedii eſt ex calore & vapore neſcio quo penetrantiſſimo fermentationis filio, nares feriente & vaſa leniter ſtimulante.

Arcanum diu fuerunt in omni Europa, & ſunt etiam nunc in nonnullis regionibus, inter cives & medicos bene multos, juſcula viperina quo deſperatiſſimas paralyſes vincere ſperabant. Huic errori eadem quam jam confutavi origo, falſum illud principium ea ſolvere paralyſim quæ motum augent; & ſane hoc reſpectu laudes mererentur. En illorum virtutes; circulationem augent, febrim ſæpe excitant, humores ad caput pellunt, ſanguinem rarefaciunt, alcaleſcentiam in corpore generant & moleſtum calorem, iraſcibilitatem adeo augent ut viderim homines illis utentes ira, febre, & capiplenio indeſinenter detentos. Quam juſculis cancrorum dedi

vitu-

vituperationem omnino merentur, & verbo hæc illorum vis ut diu uſurpata in ſano corpore, inevitabili fato, apoplexiam certe generarent. Videant nunc illorum encomiaſtæ quonam jure antiapoplectica dici poſſint? Tunc tantum prodeſſe poſſunt, cum morbus oritur ex defectu bonorum humorum; mucoſuſque, vapidus, aceſcens ſanguis vaſa decurrit. Pulchros in ſimili caſu obſervavi effectus. Ficte tamen aſſero nihil opum medicinæ decederet, licet ſi in exilium æternum ablegarentur viperæ; quicquid habent boni præſtare poſſumus multis aliis, & inveni inſtar omnium eſſe, quoties ſolventibus aut ſtimulantibus remediis egemus, plantas naſturtinas, ſuccos ferulaceos, & decocta, lignorum ut dicunt, vel quinque radicum aperientium.

Aliud datur remedium a ſeptemdecim annis contra paralyſim admodum laudatum, electricitatem volo; quam, eodem propemodum tempore, & ſine ulla communicatione, in medicina paralyticorum ſuos habituram uſus ſuſpicati ſunt & experientiis demonſtrarunt viri cl. CRUGER, KRATZENSTEIN, KLEYN, æternumque venerandus meus in experimentali phyſica præceptor cel. JALABERTUS; ſuum mox adjiciente calculum cel. alio præceptore F. De SAU-

SAUVAGES. Cito ubique gentium notum nobile inventum, patronos nullibi non invenit, & ab anno 1747. ad annum 1756. tota Europa, paralyticorum ſalus electricitate nitebatur, vimque illius in omnibus fere urbibus experiebantur, at valde diſpari eventu.

Diſſimiles illæ obſervationes unicam nobis relinquunt viam qua judicare poſſimus de vi electricitatis in paralyſi, illius nimirum effectus generales ex obſervatoribus repetendo, & indicationibus quas offert paralyſis comparando. Breviſſime illos dicam.

1. Pulſum citiorem reddit; & variæ obſervationes ſimul compoſitæ hanc regulam præbuerunt; ſi pulſus quinque, tempore dato, ante electricitatem numerabas, ſex eodem tempore poſt electricitatem invenies. 2. Calorem perinde auget & plethoram. 3. Expirationem conſtanter excitat, & ſæpe varias alias evacuationes alvinas, renales &c. 4. Hæmorrhagias varias ciet, & præſertim narium qualem ipſe paſſus eſt Cl. WINCLERUS, & ſat gravem vidi. 5. Dolor in loco tacto naſcitur, cutis læditur, invita oritur muſculorum actio, cordis e corpore extracti irritabilitas potentius reſtituitur quam ipſo ſpiritu vitrioli. 6. Concuſſione convulſiva vehementiſſima percellit; excipitur capitis debilitate,

tate, vertigine, ſomno anxio, turbato, convulſivo qualem ipſe ſæpe expertus ſum, & pleroſque alios expertos fuiſſe novi. 7. Spaſmum, lege inviolabili, & febrem ſequuntur laſſitudo & debilitas. 8. Anxia ſæpe remanet reſpiratio. 9. Extremorum & univerſa paralyſis obſervata, OPELMAYERO funeſta; paralytica mors. 10. Fulguris inſtar necat. 11. Cadavera poſt longam electriſationem aperta, vaſa cerebri dilatata & ſanguine turgida exhibuerunt. 12. Electricitas animalibus applicata, convulſiones excitavit vehementes, convulſivam rigiditatem, involuntarias evacuationes, paralyſes, anxietatem, oris ſpumam, cordis requiem, mortem citam cum effuſo ſanguine in pectore & cerebro.

Patet in electricitatis præcipuas vires eſſe febriferam, convulſiferam, & plethoriferam, venia verbis. Sanguinem ad caput cogit; & caſu, paralyſim ciet aut auget.

Quiſnam ergo uſus in paralyſi? Ex præcedentibus patet. Nocent ſæpe febris & plethora quæ morbum renovare valent. Metuendi tantum non ſemper ſpaſmi, turbant enim circulationem, cujus æquabilitas fons eſt ſalutis, & pediſſequam ſæpe paralyſim habent. Non ergo indiſtincte in omni paralyſi adhibenda electricitas, ſed tantum cum, nec febris, nec plethoræ, nec ſpaſmi nocivas

civas

civas vires timebimus. Et jam videmus cur adeo varii hujus remedii effectus, cur hic laudatum, hic vituperatum; aliis nimirum profuit, aliis mutatis circumſtantiis nocuit. Sub tutela periti medici, ſuas habet vires heroicum & in medicina retinendum remedium, quia oportune tantum applicatur; pulchri inde ſucceſſus in noſocomio thereſiano; peſſime vero paralyſeos ſpecifico venditatur; nec male anno jam 1746. ſagaciter ſcribebat Cel. CAMPER *Electricitatis effecta nervis inimica eſſe probabile eſt*. Subjungebat vim febriferam.

In paralyſi deauratorum profuiſſe legitur, nec miror, morbus eſt enim ex torpore excitato ſtupefaciente veneno, & ſpaſmi excutiendæ ægritudini pares videntur. Proderit veroſimiliter in paralyſi quæ excipit colicam ſaturninam; abſunt in utroque caſu plethora, febris, vitia cerebri; nocebit in multis aliis. Laudes ſuas tuebitur in temperamentis illis quæ laxa ſimul ſunt & irritabilitate carent. Talia obſervavi ſæpe temperamenta infelicium illorum puerorum, qui auditu carentes, tardaque mente præditi lucem adſpiciunt. Caſſa hucuſque pleraque artis molimina; anne aliquid poſſent concuſſiones electricæ? Tentare non pœnitebit.

Unicam addam obſervationem. Amicus meus

ſa-

ſagax & peritus Architecta, a multis annis pa[r]vum tumorem ſuper cervice habebat, qui calo[r]re lecti excitatus acute dolebat. Pariſiis degens cum cel. BLONDELLIO commotionem electri[-]cam patiebatur. Bihorio elapſo tenuis humor e naribus fluere incepit, & per viginti quatuo[r] horas, indeſinenti quaſi rivulo effluxit, tum paulo remiſſius per aliquot inſequentes dies. Vix credibile quanta humorum copia evacuata. Evanuit tumor & nunquam ab illo tempore rediit.

Haud adeo diſſimiles forſan in paralyticis, effectus electricitatis & iræ; pluribus ſane paralyticis vires reſtituit electricitas, aliis omnino ademit; eadem iræ vis. Paralyticam, ira pudica, jam ſanavit GABRIEL filius BACHTISHUÆ; fidæ obſervationes ab illo tempore ſimiles narrant eventus; aliæ vero paralyſim ex ira teſtantur. Fœminam novi elegantem quæ, ſextum agens annum, gravi orta cum amicula rixa de colore teniæ quo ligaretur induſium infantilis ſimulacri, ſubito prehendebatur paralyſi linguæ & brachii ſiniſtri. Lingua ſat bene poſt plures annos reſtituta eſt; brachium æternum paralyticum jacebit. Anne tuto ſanatio tentaretur electricitatis ope? Vix credam; ne noceat enim timeo temperamentis plethoricis, acribus, mobilibus, irritabilibus; nec generalem legem

in-

infringere debent nonnullæ exceptiones. Vidi nuperrime ruris vegetum, ſaniſſimum, juvenem virum, aratorem, qui ira inter pocula ſuſcepta, linguæ, brachii, femoris & cruris paralyſi ſubito corripiebatur; & paucos poſt dies illius frater dum ſomniat ſerpentem juxta ſuum brachium repere, brachiumque fortiter illam fugaturus excutit, ab illo tempore, ter quater, ſæpius de die vehementi adeo motu convulſivo brachii ejuſdem prehenditur, dimidiam ſæpe horam duranti, ut nulla vi compeſci poſſit. Hoc unice arte cavet ne manus faciem quam læderet, aut dura corpora, quibus læderetur, impingat.

Sine vero dum de electricitate agitur quæſtionem interjicere; quonammodo celeritatem quam circulationi addit, anima cieri, exponent animæ motricis univerſæ Patroni?

Dicta paralyſi in qua læduntur animales motus, nonnulla narrabo de hydrope, qui ex vitalium languore plerumque oritur.

Quem acurate adeo deſcripſiſti, ut nova quaſi pars in corpore humano videatur, celluloſus textus, & caveæ hydropibus variis ſedem præbent. Aſcites, hydrothorax, ſpecies una hydrocephali & hydropis uteri, ſpecies ſunt hydropis in cavitatibus; omnes aliæ ſunt morbi cellula-

ris

ris telæ. Omnium oculis ſubjicere vellem pulchrum ſpectaculum quod præbuit, menſe octobris 1757. cadaver pueri ſublati quod ſecare permiſit judex. Textus qui inter integumenta & pericranium ſedet, aqua dilute rubella æquabiliter ad trium linearum ſpiſſitudinem diſtentus, ſpeciem primam hydrocephali, & hydropis ſpeciem frequentiſſimam nitide oſtendebat; ſimulque veram textus fabricam exhibebat, dum optime cellulas diſtinguebat oculus, & leni preſſione cum molli linteo hinc inde fluere cogebatur humor; ita ut pro lubitu partem evacuari, aliam turgere cogerem; at demum, Paulo fortiori compreſſione, crepabat diſtenta nimis membrana ad mediam inferiorem partem temporalis ſiniſtri, &, tota effuſa aqua, flaccida remanſit. Aere verum, quo foramine efluxerat aqua, inſuflato, turgorem emphyſematicum oedematoſo majorem oriri videbam; mox vero undiquaque fractis cellulis & effluente aere collabebatur tumor. Pictor nitidam imaginem valorum externorum capitis, ex eodem cadavere, facili labore reportaſſet.

Facile itaque capitur generatio hydropum, facem præſertim præbendo phyſiologicis tuis, quæ quo plus evolvo eo ditior in praxi fio; unde confirmata magis mihi mens optimum illum

eſſe

eſſe medicum, qui quicquid eſt theoriæ acuratius novit; fidem addunt & doctiſſima tua colloquia, & epiſtolæ, & utiliſſimæ, utinam frequentiores, tecum conſultationes, in quibus miratus ſum quam facile ex ſimptomate vitium internum protinus detegeres, & qua polles remediorum doctrina efficaciſſimum ſeligeres. At tuendæ quoque praxeos partes; ſi juvatur theoria, theoriam viciſſim juvat, & teſtem te volo, quo, fauſto connubio, utraque culta. Ægre phyſiologus fiet, qui praxim non exercuerit, practicorumque non legerit opera, e quibus tot te in phyſiologiam collegiſſe lætus video. Nihil enim majorem lucem affundit mechaniſmo functionum, quam acuratum examen cauſſarum quibus læduntur, & ſymptomatum quæ hanc læſionem ſequuntur. Quis, ut unicum exemplum exci-tem, phyſiologiam hepatis & bilis intelliget, ſi inflammationem hujuſce viſceris, ſcirros, icteros, calculos felleos, colicas ex his impactis haud obſervaverit. Dubia, ſi remaneant, excutiet quiſque phyſiologica GALENI, BOERHAAVII, & tua præſertim legendo, quæ clinicum in graviſſimis ſuis caſibus juvant, dum vix ex tot aliis phyſiologicis libris, connexionem theoriæ & praxis ſuſpicari licet; indeque bene jam GALENUS monuerat phyſiologum,

ex medicis diſce, niſi tu ipſe medicinam factitas. Sed ad incœptum redeo.

Toto ſuo tractu poroſæ arteriæ, trans ſuas membranas, in ſanitatis ſtatu, partes aquoſas & pingues nonnullas, quarum hac via, lapſum oculis ſubjiciunt injectiones, ſtillare ſinunt.

E multiplici præterea arterioſo exitu, alius eſt in cellulas, alius in caveas majores, & quem uterque deponit humor, ex illis receptaculis hauritur vi abſorbente venularum, vi illa capillari viventium, qua ex inteſtinis vaſa lactea ſugere chilum primus monuit, celeberrimus olim GALILÆI diſcipulus, *Nicolaus* AGGIUNTI.

Quoties ergo plus aquoſi laticis in cavitates aut celluloſum textum ex arteriis depluit quam reſorbent venæ, toties aquæ congeries, hydrops.

Generales cauſſæ, quæ poſſunt hunc venis reditum impedire ſunt. 1. Obſtaculum quod ſolos truncos venoſos premit; ſic ex ligata vena, in notiſſimo experimento LOWERI, hydrops partium e quibus ſanguinem revehit, dum enim non depletur truncus ceſſat ramorum ſuctio.

2. Obſtaculum quod æquali vi arteriam & venam premit, robuſtior enim arteria minus impeditur, & ſanguinem traducere pergit, quem pari quantitate non reducit vena. Si eadem ligatura ſtringuntur arteria & vena, partium oritur

tur hydrops, ut in primo experimento, ſed paulo tardius.

3. Remiſſio virium, quibus ſanguis movetur; nam mox a corde motum trahentes, & majori vi propria præditæ arteriæ, quamdiu virium aliquid ſupereſt ſanguinem ad venas tranſmittunt; ubi vero alia circulationis auxilia deſunt, lenteſcit majori proportione in venis motus, & quem attulerunt liquorem arteriæ, eodem tempore auferre nequeunt; inde v. g. hydrops, qui ſedentariam vitam conſequitur.

4. Ut ſuccedat ſuctus capillaris, proportio quædam requiritur inter vaſa ſugentia, & ſugendum liquorem, quæ ſi deficiat ceſſat motus; plura autem venarum vitia hunc ſuctum impedire poſſunt, *a* collapſus ex nimia laxitate, *b* imminutio vis vitalis; ut enim, ſi deficit in ramo arboris, ſucci nutritii motus ceſſat, ſic in venis, lenteſcente motu vitali, lenteſcit circulatio. Quid eſt vero motus venarum vitalis? Anne hic revocanda irritabilitas? Aliter ſuadent experimenta tua; nonne vero plura dantur in corpore humano phœnomena extra provinciam experientiæ poſita, ex caſtis analogiæ legibus demonſtranda? Anne confugiendum ad motum fibrillarem, quem nuperrime adſtruere conatus eſt, nec ſine ingenio & doctrina, cl. ROGER

lugendo fato præmature beatus? Huic aſſentire plura vetant & gravia, hæc vero fuſius perpendere ſuperſedeo, nam cum TULLIO *rerum eventa magis arbitror, quam cauſſas quæri oportere; & hoc ſum contentus, quod etiamſi quomodo quidque fiat ignorem, quod fiat intelligo.*

Alia ſileo venarum vitia, callum, ſpaſmum, inflammationem &c. ſuis non caret fluidum tranaturum, quod quamdiu pellente vi cogitur, non ceſſat, niſi grave ſit quo fœdatur vitium; at facilius perturbatur abſorbtio, ſpiſſiora enim non admittit, & acria excludit, quæ irritando oſtia venoſa ſtringunt, *nam totum corpus humanum*, ſic docebas ante viginti annos, *ita comparatum eſt a ſapientiſſimo artifice, ut ad contactum acris alicujus particulæ contrahant ſe exigui venarum reſorbentium ſphincteres, neque quidquam de hoſtili liquore admittant*. Sic ex acri ad inteſtina depoſito nihil ſugunt vaſa lactea, & hæc ſæpe pertinaciſſimorum alvi fluxuum cauſſa; anne ſic explicantur hydropiſes illæ, quæ vehementes dolores abdominis excipiunt? Ita ſane. Anne ſic reſpondetur quærenti cur modo profuerint, modo nocuerit venæ ſectio, & opium in aſcite hujus ſpeciei, quem narrant Cl. PORTE in diario medicinæ? Rem dubiam relinquit ipſa narratio, nam, paribus ut vide-

videtur ſimptomatibus, ineunte morbo tantum nocuerunt, quantum profuerunt ſub finem. Anne forſan curatio ex abdita cauſſa invitis remediis?

Acris ſtimulus, qui venarum oris applicatus eas claudit, fines arteriolarum excitando ad citiorem, & copioſiorem evacuationem eas cogit; duplici ergo de cauſſa augetur congeſtio aquoſi laticis, majori affluxu, refluxu minori. Sic ne exponitur, obſcure huc uſque dicta, actio veſicantium? Membris appoſita extremitatum turgorem ſæpe excitant, anne ex ligatis venis inflammatione cutis? Omnes notas, immo poſſibiles, hydropes reſpiciendo, nulla invenitur, quæ ex alterutra cauſſarum dictarum originem non habeat, & inde intelligitur num, quando, & quomodo quæque curari poſſit. Prima & ſecunda cauſſa obſtaculum removeri volunt. Tertia roborantia ſuadet; quarta *a* eadem imperat, *b* ſpecificum deſiderat, quod pluris eſſet in medicina, quam pleraque huc uſque inventa remedia; a dum expectatur, nitimur roborantibus, & præſertim ſancto cortice, quem, contra gangrænoſam necroſim utilem, aliis vitiis motus vitalis remedium fore ſuaſit analogia, & confirmavit uſus.

Specificis, diluentibus, edulcorantibus, roboran-

rantibus plerumque nuptis ſanantur aliquoties difficiles ſpecies ex quinta cauſſa. At fuſe hæc perſequi nolo, utiliſſimum enim de hoc morbo tractatum conſcripſit diſcipulus quondam tuus cel. *Donalt* MONRO, in quo pleraſque hydropes præceptis & exemplis noſcere, ac ſanare docte & nitide docuit. Nonnulla tamen, his in genere præmiſſis, monita, de vitandis potius quam gerendis, aliis aut omiſſa aut tranſitorie dicta ſubjungere proderit.

1. Hoc eſt fundamentum curationis, ut reſorbeant venæ, quantum arteriæ ſtillant; quamdiu ergo reſorbtio impedita remanet, tamdiu nocive motus in arteriis augetur.

2. Quando morbus ex ſola laxitate partis externæ oritur, citius vidi, & tutius ſuccedere ſanationem parti roborantia externa applicando, quam utendo internis. Morbus eſt enim præſertim celluloſæ & venarum in quas agunt externa, dum præcipua internorum actio eſt in arterias. Sic toties ſpirituoſa faſcinatione fugavi tumores crurum, quos æſtivo præſertim tempore experiuntur fœminæ laxæ & ſedentariæ, cætera omnia ſaniſſimæ.

3. Solis vincendus roborantibus hydrops, qui oritur ex vaſis, poſt longum morbum aut largas evacuationes, inanitis; & quidem adhibenda

da ſunt antequam grandeſcens, novas genuerit cauſſas morbificas aliis impugnandas auxiliis. Nam ubi humorum ſtagnatio, ibi acrimonia, dolor, febris, putredo, gangræna, quæ omnia niſi reſpiciantur, inepte medebitur; increſcunt enim uſu remediorum calidorum, ſtimulantium, roborantium; exemplorum copiam fecit praxis illa, quæ laxas unice fibras crepans, toties hydropem, alioſque aliis ſanandos remediis morbos auxit.

4. Immo ſeligendo remedia ſtagnantes aquas evacuantia, illis cavendum, quæ putredinem augent aut febrim excitant, nocet enim, quicquid nonnulli fabulentur, & deſperatus ferre quem comitatur hydrops; ſpe nondum deſtituimur quamdiu abeſt. Teneo quantum febrim in chronicis graviſſimi laudarunt auctores, leves, incipientes, circulationis ſeras haud ſemel reſeravit, laudes ergo aliquoties meruit, vituperium ſæpius; graves enim obſtructiones compingit magis, putredinem fovet, vires penitus convellit; in hydropem, diu durans, robuſtiſſimos conjicit.

5. Pulchre ſuccedit reſorptio, ſi vaſa maniuntur, & nulla foedantur acritate reſorbenda fluida. Nitendum ergo, ut colis ſecretiones ſuccedant, vaſis robur addatur, fluidorum caveatur

degeneratio. Inde tanti eſt in hoc morbo tenuis diæta, & præſertim parciſſima cœna. Alimenta ſeligenda nec laxantis, nec ſepticæ indolis; ſubjungenda acida, & pluribus profuit oxiſacarum, alimenta, præſertim animalis generis, condiens, facile, ſed non contemnendum remedium. Sub largo illius uſu, cum tenui diæta & æquo exercitio, fugatos vidi incipientes hydropes; utile eſt quoque quoties ſenuit morbus, febrim enim retundit & putredinem, ſecretiones juvat. Ubi gravior caſus, ad mineralia acida confugio, nec me moratur vituperatio bonorum cetera medicorum, qui omnia acida in chronicis exulare volunt, damnatur enim ratione & experientia. Et quam ex acidis metuunt debilitas, illorum uſu, dum debilitatis cauſſas impugnant, arceri demonſtrat obſervatio; bene præterea, roborantibus maritantur, & pro ſpe ſæpe juvit ſpiritus ſulphuris cum cortice.

Jam intelligitur uſus cremoris tartari a cel. MENGHINI adeo commendati, & quem a pluribus annis fauſte adhibui; nitri cl. BROOKIO adamati; ſalis thermarum Lucenſium a cel. BENVENUTI laudati; at, poſſuntne omnia? Minime. Pulchra præſtare cremorem tartari vidi *a* quoties incipit morbus, modo non oriatur ex laxa nimis aut acida compagine; ſic apud fœminas

minas, quæ ex anomalia menſium, decurente decimo luſtro, hydropicæ fiunt, valetudinis cauſſas reſcindit, & illius ope, abſtinentia ac ſanctitate, morbum difficilem pluries vincere & frangere potui; nec mirum, oritur enim ex plethora cui mire medentur diæta & ſalia acida.

b Quando oritur ex illo vitio, quod fuit veteribus intemperies calida hepatis. Virum ſanavi atrabilarium, (ineptæ venia voci), ſæva anxietate, pleno faſtidio, acribus vigiliis, turpi crurum & femorum inflatione, acerbe preſſum, ter de die præſcribendo dragmam unam cremoris tartari extracto ſambuci obvoluti, & uncias quinque ſeri lactis limpidi, cui miſcebatur uncia una mellis puriſſimi. Decoctum graminis erat pro potu. Senſim recedebant anxietas & faſtidium, reſidebat inflatio, redibat ſomnus, integra etiam nunc ſanitas.

c Dum lotii ſegneſcit ſecretio & intenditur color, mox adſunt laſſitudinis & plenitudinis ſenſus, turbatio ſomni, gravitas poſt paſtum, inertia, anxietas, faſtidium, quæ bene debellantur uſu tempeſtivo cremoris, qui copiam urinarum facit, magno cum levamento omnium ſimptomatum.

d Immo in ipſo vetuſtiſſimo hydrope aliquoties lenimen, ſed temporale attulit; plerumque

tamen

tamen caſſum eſt, dum lapſu temporis inertes omnino redditæ fibræ ſolis fortiſſimis ſtimulis excitantur, ſed & tunc utiliter miſcetur.

6. Sitim & calorem compeſcunt ſpiritus nitri aut ſulphuris, medentur quoque tuſſi, quæ ſæpe, veſpera præſertim, hydropicos damnoſe laceſſit. Neceſſitatem acidorum ille demum capiet qui, obſervatis hydropicis, & ſectis cadaveribus, viderit tantum non ſemper, febrim, ſitim, inflammationem, purulentiam, alcaleſcentiam, tabum, gangrænam, cauſſas eſſe mortis. Intelliget ſimul quanti ſit pendenda methodus illa, quam jam tetigi, & quæ fibræ debilitatem unice reſpiciens, pro victu toſtas carnes, ova, generoſaque vina commendat. Valet quidem aut incipiente hydrope, quem ſupra dixi, ex laxis fibris & acidis fluidis, aut in nonnullis ſubjectis poſt integram laticis morbidi exhauſtionem; at peſſima eſt in pleriſque aliis ſpeciebus, officitque duabus præcipuis indicationibus, inanitioni vaſorum, & putredinis cohibitioni, quæ ultima quidem magni eſt momenti; vix enim ſine putredine moriuntur hydropici, & quamdiu abfuit, morbum, pro tempore ſaltem, fere ſemper abigere potui. Nata vero vires adeo convellit, ut pauci ſint geneoſiſſimæ medelæ.

Bona cremoris, damna calidorum remediorum ſe-

ſequens declarat obſervatio. Menſe februarii anni 1759. conſilio fui fœminæ duodecimum emetienti luſtrum, jamdudum obeſæ, venæ ſectione diu abuſæ, unde forſan obeſitatis incrementum, cui nunc crura & abdomen admodum tumida, urinæ rubræ parca quantitas, veſpera febris, noctes inſomnes & anxiæ, ventriculus nauſeoſus, virium dejectio ingens, anhelitus frequens, facies, ut narrabant, rubra. Diætam ſic inſtitui, ut ſemel tantum de die carnis paululum cum oxiſſacharo ederet, oleribus præſertim chicoraceis, & fructibus veſceretur, vino tenui cum aqua pro potu uteretur, frugi eſſet, tenuiſſime imprimis coenaret. Suaſi ſimul ut aliquoties curru veheretur, & bis de die cremoris tartari dragmam ſeſqui devoraret, ſuperbibendo hydromellis uncias quatuor. Mox reſcribebant, (plures enim leucas diſſitam, notam olim, ægrotam non vidi), fauſte omnia converti, & morbum quotidie remittere; ineunte maiio bona ſanitas. De illa deinceps non audivi, niſi poſt mortem, ex ſorore, teſte oculato, quæ ſic narrabat. Bene valuit aliquot menſes, ſed temnens diætam & motum, ſub finem ſeptembris, novis corripiebatur anxietatibus. Qui tunc temporis alium viſitabat ægrum in eodem vico vicinior medicus, conſultus menſe octobris, plura

adhi-

adhibuit remedia, quorum formulas vidi ex amaris, roborantibus, ſtimulantibus variis, purgantibus, diureticis, gummoſis, ſalinis & aliis quot neſcio; diætamque præſcripſit fere totam ex carne ſicca, quam nauſeabat ægra. Sæve increverunt anxietates, totoque intumuit corpore, cum indeſinente orthopnæa. Sub ultimis hebdomadibus ſopor accedebat, qui, ſub uſu calidiorum & cantharidum, quibus excuſſum fore ſperabant, increſcens, lethargus demum fiebat; ſæva tamen mors.

Anno 1757. quinquagenaria proximo fœmina, intra turbas deſinentis menſtruationis, anxias ducebat noctes, alimenta omnia faſtidibat, tumidiſſima gerebat crura, parciſſimeque rubrum mingebat lotium. Cremorem tartari ſuaſi, omnino reſedit inflatio, optima ſanitas. Lapſis ſex menſibus, eadem redeuntia ſimptomata eodem vici remedio; idemque, me inſcio, tertio inſultui fauſte oppoſuit. Hieme anni 1759. intra ærumnas quartum laceſſita, cremorem, ſed in caſſum, tentavit; increvit morbus, & toto jam turgido corpore, ſæva orthopnæa, ſuppreſſis plane urinis, denuo accedebam, & duro nudo parem cuneum ſeligens mixturam mihi familiarem ex oximelle ſcillitico, terra foliata tartari, & aqua ſambuci præſcripſi, cujus ter die medio-

diocrem doſim hauriebat; inde multum ſoluta alvus, at nullum tumoris decrementum aut ægræ levamentum, ſed virium lapſus. Volui ut fracta, & frequenti doſi hauriretur, rarius dejecit alvum, & poſt triduum tanta renalis dilluvies, ut ſexaginta libræ urinæ intra triginta quinque horas effluxerint, viribus interim conſervatis faſciatione crurum, femorum & abdominis, potuque grate vinoſo; omnia ſymptomata citiſſime evaneſcebant; roborantia, quæ vim detractam fibris, diſtenſione & aquæ decubitu, reſtituerent, ſubjunxi; optime convaluit. Sed tota æſtate & autumno ſævioribus preſſa calamitatibus, defuncto, menſe novembris, marito, dejecta penitus fortuna, menſe decembris, colicis frequentibus, mox ictero, faſtidio, & integra virium jactura corripiebatur. Mites, gratos, aceſcentes ſapones, qui vires erigerent, corruptelam bilis occuparent, concretam ſolverent, ſolutam evacuarent adhibui; ſpem fovebant, aliquot dies, ſucceſſus; moerore verum, quotidie exacerbato, vireſque penitus frangente, leviter oedematoſis cruribus, menſe februarii expiravit ſine ullo agone, quod mortis genus alias vidi poſt longum icterum, quo putrefacto ſanguine, penitus labaſcunt vires, & tragoediam claudit ſyncope, vel potius paralyſis cordis. Felleos cal-

culos

culos exhibuiſſet cadaver, quod ſecare non ferebant circumſtantiæ.

Aliam hydropicam etiam nunc curo, quadragenariam prope, ſanam antea fœminam, numeroſæ prolis matrem, cujus morbus primam originem ex moerore habuit, dum furti convicta, pœnam metuens, ictero prehendebatur, qui triſtitiam ſæpe adeo excipit; carceris pœna imponebatur, qua tamen, ob icterum & graviditatis ſuſpicionem, dilata domi vixit, & remanenti ictero jungebatur pedum, femorum, abdominis tumor, quem graviditati adſcriptum parum curabat. Accedebat verum febris cum inſomniis, delirio frequenti, ſiti, & urinarum ſuppreſſione; meam tunc opem ſollicitavit. Officium fuit febrim pacare, ſimulque ſitim reſtinguere, deviæ bilis & urinæ reſerare cola. Febrim ſat cito fugarunt, & bilis eam ſecretionem, quæ icterum maximam partem ſanaret, reſtituerunt ſapones aceſcentes, oximel ſcilliticum, acidi potus. Pertinax vero remanebat urinæ, non integra tamen, ſuppreſſio & mire increſcebat abdomen, quo percuſſo, clare effuſæ aquæ percipiebantur. De graviditate quam accuſabat remanebant dubia, quæ ut excuterem obſtetrice tangeretur volui. Partum vicinum nunciabat, quod cum vix crederem, rem chirurgo & aliæ obſtetrici commiſi,

miſi, qui ambo vacuum uterum affirmabant; potentiſſima remedia, quæ ferebat morbus, adhibui, at fruſtra; unica ergo ſpes paracentheſis; libræ aquæ viginti ſeptem, magno cum levamento ægræ, educebantur; ſeri lactis depurati colorem referebat & conſiſtentiam; odor verum leviter putridus. Uncias aliquot experimentis ſubjeci; pars una ſine miſcela ulla relinquebatur; ſecundæ ſirupum violarum, tertiæ ſpiritum vitrioli, quartæ alcali fixum, quintæ alcali volatile addi curabam.

Ex miſcela ſirupi violarum ſecunda pulchre viridabatur; tertiæ color leviter turbidus evaſit; nihil mutabatur in quarta & quinta. Omnes amphoras in pharmacopolio repoſitas laxe charta obturatas, ſexta relinens die, fœtidiſſime olentem primam citiſſime abjeci; ſecunda nitidius etiam virens nullum, niſi ſirrupi, odorem exhalabat; quinta alcali volatile olebat; tertia cui parca ſpiritus vitrioli doſis inſtillata fuerat, & quarta quæ majorem olei tartari doſim exceperat, odore leviter ſoetido inquinabantur? Anne inde concludendum corpori vivo indita ſalia acida & alcania eadem vi putredinem frangere? Nequaquam ſane; nam longe aliæ vires utriuſque; quas ut quiſque experiatur, ſingula aurora per hebdomadem, ut olim tentavi, cremorem

tar-

tartari, hebdomade ſequenti, ſalem fixum tartari aut abſintii, devoret. Quod expertus ſum experietur & ille; ſub uſu cremoris bona omnia, niſi, ultima die, ructus aliquot cuprum redolentes. Tertia die ab incœpto ſale abſinthii; cujus ſcrupulum tantum intra bihorium devorabam, ructus erumpebant nidoroſi, dejiciebatur appetitus, calor adurens cardiam occupabat, ſiti & faſtidio premebar; rubræ mingebantur urinæ, vires proſternebantur; & ſexta jam die, periculoſum tentamen deſerens, acido potu ſanitatem reſtitui.

Quiſnam vero operationis ſucceſſus? Non qualis optaveram; tertia enim jam die nova aquarum in abdomine colluvies tactu percipienda; cum vero ab illo tempore non augeatur, decima labitur, lotiumque copioſius fluat, omnis nondum abjicienda ſpes.

7. Graviſſimi medici, omni ævo, ipſeque SIDENHAMIUS, fortia, in hoc morbo, purgantia commendant, & vidi aliquoties prodeſse, dum copioſa diarhea vaſa inaniuntur, effuſuſque latex reſorberur; ſed longe ſæpius monſtravit obſervatio, nihil minui tumorem ſub valida purgatione, proſterni vero vires, aut hac via profligatum tumorem citiſſime redire; longioris verum eſt ævi detumeſcentia, quam cient copioſæ uri-

urinæ, moxque narrabam nihili fuiſſe oximel ſcilliticum quamdiu alvum dejiciebat, converſum vero ad renes cito morbum vicit. Quænam hujus phænomeni cauſſa? Conſenſus ille mirus cutis internæ & externæ, aucta enim externa exhalatione, pari paſſu interna augetur inſpiratio; ſudore tollitur diarrhea. Anne ex aucta exhalatione interna, copioſior externa inhalatio? Sic omnia ſuadent; nec tantum ex inanitione vaſorum, alioquin enim idem, poſt evacuationem qualem cumque, accideret, ſed ex illo conſenſu qui ex paritate officii oritur, ut quando ex fluxu uterino detument mammæ, increſcunt ſuppreſſis menſtruis; quorum neutrum aliarum evacuationum nutum ſequitur.

Hanc purgantium noxam probant ii præſertim ægri qui mobiliores ſunt, major enim illis vis conſenſus. Frequenter, poſt intempeſtivam purgationem fortiorem, anaſarca & aſcite cito laborant debiles & hyſtericæ mulieres; quod nolim tamen, ex exhalatione externa diminuta, inſpiratione aucta, unice exponere; ſuam dat enim, nec minimam, ſymbolam jactura virium digeſtivarum, quas jam debiles peſſumdant draſtica; inde coctionis & aſſimilationis defectus, lerna malorum, hydrops. Suam confert quoque forſan ſymbolam irritatum genus nervo-

 ſum,

ſum, unde ſecretionum læſio. Qui inepto conſilio, labantem valetudinem, purgantibus reſtituere conantur, propoſito non modo excidunt, ſed, laboris mercedem, ocius ſerius, inſuperabilem hydropem reportant.

Obvia ubique exempla congerere inutile foret; quod vero parum abfuit quin moeſtus acerbe lugerem, breviter dicam. Anno 1749. redux in patriam, dilectam inveni matrem, teneram & mobilem fœminam, pluribus laborantem ſymptomatibus, quæ juſtum proximi hydropis metum incutiebant. Alte repetenda prima ægritudinis rudimenta, cui occurſuri alii medici jamdudum ſuaſerant frequentes purgationes, & potus theiformes pluries de die, hoc fato, ut ſequens dies prioris calamitatibus adderet. Utrumque remedium æterno exilio multavi, & præſcriptis pilulis antihyſtericis, quas bis quotannis regulariter, per aliquot hebdomades, devorat, obtinui, aſpirante ſummo numine, ut etiam nunc, quantum fert conſtitutio, valeat, omni, cum purgantibus, exulato hydropis metu. Coæva, haud diſſimilis temperiei, ſimilis valetudinis amica, cui idem morbus, at remotius, metuebatur, pulchre purgata & diluta, hydrope necabatur exeunte anno 1750. Nec mirum; collatis enim virtutibus purgantium, hydropicorum

vi-

vitiis, ineptum videntur, in pleriſque caſibus, pharmacum. Nihil boni præter inaniendi vim habent, pluribus taminantur nævis, alia ergo ſeligenda quæ eadem vi inaniant, iiſdem careant vitiis.

In illa quidem ſpecie, quæ ex obſtructis viſceribus oritur, bene ſuccedunt purgantia ſubinde, dum concreta ſolvuntur, adhibita, cauſſam enim quæ hydropem generaſſet reſcindunt, & in illo caſu plurium inſtar fuit mihi rheum cum tertia aut dimidia parte cremoris tartari. Jalappa quoque uſus ſum cum ſaccaro diu trito, quando pigriores offendebam naturas.

Multum etiam poteſt rheum contra illos hydropes qui ex atonia unice oriuntur, mire enim gaſtricum ſiſtema & inteſtinale roborat. Solum ſanavit fœminam quæ inepte aquas minerales nimia doſi potaverat, indeque in diarheam, debilitatem, anaſarcam inciderat. Rhei ſcrupulus unus, mane & veſpera, per quindecim dies deglutitus, morbum diſſipavit; reſiduam ataxiam, limatura martis cum cinnamomi quarta parte mixta, vici; optime convaluit.

8. In aliis verum caſibus, iterum moneo, male creditur purgantibus prophilaxis aut curatio hydropis, ſæpe enim oritur ex labaſcente digeſtione, & imminuta expiratione cutanea, utrum-

que vero vitium augent repetitæ purgationes. Ut naſcens reſcindatur hydrops 1. noſcendus eſt, 2. In cauſſas inquirendum, 3. Singula ſuis debellanda remediis; ut enim nullum datur remedium quod omnibus medeatur hydropibus, (jactitent interim arcana ſua medici, de quibus major concepta ſpes), deeſt quod naſcentes omnes adoleſcere impediat.

Futuri hydropis ſigna plura jam dixi, quibus ſi addas faucium ſubinde recurrentem ariditatem, cum aut ſine ſiti, cutis ſiccitatem ex imminuta tranſpiratione, inaſſuetos ſomno ſubſultus, & præſertim accuratum examen omnium cauſſarum quæ hydropem excitare valent, morbum in ovo noſcere ſemper, ſuffocare ſæpe poteris.

Non ibo per ſingula remedia quæ monſtrat detecta cauſſa. Tria ſunt ubique utilia, numquam omittenda, exercitium pedibus, equo, curru, carruca; magna reſciſſio alimentorum; uſus auxiliorum quæ urinas & expirationem cutaneam reſtituere valeant. Nobilis & veneranda fœmina, obeſa, prope quinquagenaria, menſtruis ab aliquot menſibus carens, &, aliquot annos, nonnullas ægritudines hydropis prodromas, paſſa, pluries jam minerales aquas quæ Valli ſcaturiunt, neſcio quo ſuaſu biberat. Ultima

tima doſis, anno 1759. vires digeſtivas admodum debilitaverat, maleque increverat tota hieme valetudo; medicamina verum oſa auxiliis caruit, donec, urgente periculo victa, menſe junii 1760. meam deſideraverit opem. Continuo dolebat quaſi ex cingulo ferreo arcte pectus ſtringente, quod aliis familiare eſt hydropicis; pluries ſingula nocte illam expergebant orthopnœa & ſæviſſima anxietas, quibus e lecto ſurgere cogebatur, ut novam auram, aperta feneſtra, traheret; tuſſis aderat continua, vehemens, inanis, cadebant vires, tumebant pedes, incaleſcebat ſæpe nullo refrigeranda madore, urina æquo parcior. Tenuem 1. præſcripſi diætam, & ſeveram præſertim abſtinentiam carne veſpera; 2. potionem ex oximelle ſcillitico & æquali parte aquæ ſambuci, cujus cochlearia duo ter de die bibebat; 3. Quotidianam rheda ambulationem.

Lætior cito rerum facies; tertia nocte, placide in lecto remanere potuit, mane roridus mador cutim eouſque aridam mollibat; ſucceſſive conſidebat tumor crurum, ſolvebatur ſtrictura pectoris, reſarciebantur vires, & tribus lapſis hebdomadibus, ſola remanebat pertinacior tuſſis, quæ ſenſim tamen uſu cremoris tartari recedebat. Ineunte ſeptembri bene erat niſi quod paululum

lulum languebat appetitus, nec mirabar, hæc eſt enim vis ſcillæ. Purgationem deſiderabat, quam denegavi, obſequioſus tamen nimis & inconſultus, permiſi demum; ut per aliquot dies ciathum ſumeret decocti, quod impenſe laudabat amica, & cujus baſis erant, ut dixit, amaræ plantæ cum leni laxativo ſtimulo, hæc virtus, verbo, ventriculi vires reſtituebat, & alvum bis aut ter quotidie dejicere cogebat. Bene, primis diebus, ſucceſſit res, ſed quarta, talis acceſſit diarrhea, ut quadrageſies torminoſam alvum depoſuerit; aliquot dies, ſed mitior, duravit; ſuccedebant lienteria, virium dejectio, diſpnœa, anxius ſomnus, tuſſis. Roborantibus tamen priſtinum reſtituebam ſtatum. Bonam duxit hiemem; ſed exeunte aprili tuſſi denuo corripiebatur quæ jamjam ſcillitici aceti ope diſcedit. Numquam redierunt menſtrua, ſed pluries ſanguis naribus manavit. Certe eſt ſpes firmæ quondam valetudinis. Et jamdudum ſepulta putreſceret ſi ſicca & calida diæta, purgantibus, acribus, roborantibus, uſus eſſem.

9. Magnum eſt ſane remedium, in multis hydropibus, ſcilla, & priſca fama eundo creſcit; fauſtius vero ſemper mihi ſucceſſit, hanc adhibendo doſim, quæ renibus, non alvo, purgat, & ſic mira patrat; nec omnia poteſt tamen, nec

nec ſuis caret vitiis; nam *a* ventriculi vires certe hercle deprimit, quas quidem bene deinceps erigit cortex, *b* Acre & penetrans remedium, in toto corpore ſævos ſæpe dolores ciet; immo *c* quibus mobiles nervi, eos ſæpe in convulſiones agit; verum eſt, utrumque incommodum occupare additam camphoram jam dudum, ut plura alia bona, me docuiſti, primus omnium. *d* Sanguinis craſim ſolvit ut ſæpe teſtantur foeces & urinæ, leniter ſanguine tinctæ; & ſane, ubi jam ſoluti humores, caute illo utendum remedio. Sæpe ſcilla aquas evacuavi, & protinus, uſu corticis vel aliorum roborantium, vim dejectam ſolidorum, & ſanguinis craſim reſtitui; ſæpe ſcillam & corticem eodem tempore adhibui.

Fœminam, lapſo autumno, curavi, haud ſenem, ſed vigeſennali diſpnœa jamjam increſcente & curis fractam, debilem, perpetim nauſeoſam, ſæva hemicrania, ſingula nocte recurrente, omni impeditam ſomno, crurum inflatione occupatam, cui ante meridiem oximel ſcilliticum, poſt meridiem dragmas duas corticis peruviani, præſcripſi; mirum ſane quam belle omnia ſymptomata ſenſim recedebant, & appetitus, vires, ſomnus redibant. *e* Periculo non caret ubi vetus ſcirrus adeſt cum febricula, fa-

tilis enim ulceratio; nocivam vidi in fœmina quæ & hydrope laborabat & cancro; doluit enim magis cancer, & copioſius ichorem profudit majori tinctum copia ſanguinis; remittebat tamen hydrops, & cortex, quæ damna paſſus erat cancer, reparavit. Sed tam atroci inimicorum pari laceſſita, haud diu illorum injurias tulit. Sæpe alias vidi, ubi jamdudum omnis ſpes integræ ſanationis receſſerat, morſque proxime expectabatur, kinam & ſcillam morbi atrociam aliquandiu fregiſſe vitamque ſat quietam prorogaſſe. Variæ ſunt preparationes ſcillæ; pura omnibus anteponenda ſi vim unice reſpicias. Sæpe grana duo aut tria ſcillæ, cum ſaccaro tritæ, anxietates horrendas, in hydrope pectoris, citiſſime tollunt, & vidi ægros qui, noctes plures, inſomnes & orthopnoici duxerant, bihorio lapſo, ſat placide obdormiſcere, &, ſub prudenti remedii continuatione, cito ſaneſcere. Sed, jam dixi, acre remedium purum pluribus eſt intolerabile; inde variæ adminiſtrationis methodi. Plures torrefactione utuntur, quæ virulentiam deſtruat intemerata vi; anne ſat certa ſpes duplex adeſſe principium? Sponte crederem, tota eſt male viroſa, &, inſtar aliorum venenorum, agit ipſa vi deleteria, quam non reſcindas niſi virtutem caſtrando; nec aliud mihi videtur

detur torrefactione obtineri, niſi virium jactura; levis torrefactio de viribus & venenoſis effectibus nihil tollit, major venenum delet ſimul & medicamentum; utcumque majores doſes toſtæ adhibendæ veniunt, nec, tunc tamen, ſuis fraudanda laudibus. Monuit haud pridem, docta, ut ſolet, epiſtola Cel. RAST filius, medicus lugdunenſis, ſe nuperrime granis decem ſcillæ toſtæ, in duas doſes diviſis, puerum gravi laborantem anaſarca, optime ſanaſſe, profuſe fluente lotio, quod ſedimentum habuit dilutiſſime ſanguineum. Similia habet, tot bonorum in medicina & œconomia feraciſſimus auctor, Franciſcus HOME, qui eadem doſi ejuſdem remedii, æquali ponderi gingiberis nupti, plures anaſarcas quoque fugavit. Hæc eſt enim alia præparatio & antiqua, vim infenſam ventriculo aromatibus corrigunt; huc additio aquæ cinnamomi fortis infuſioni ſcillæ, anglis adamata miſcela; huc quoque connubium ſcillæ & ptiſannæ juniperi nonnullis gallis laudatum & quod utile inveni. Acetum intolerabiles ſæpe excitat anxietates. Vinum eſt præparatorum potentiſſimum, ſed vidi plures ægros qui illius uſui aſſueſcere nequibant, enormes enim vomendi conatus excitabat; facile verum oximelle utebantur, quod, æqua modo adhibeatur doſi, nul-
li

li ſecundum eſt, & quantum poſſit nitroſo aut neutro ſali mixtum, plures obſervationes dubitare non ſinunt.

10. Quæ plures, nec immerito, magni faciunt, remedia naſturſina, non ſemper adhibenda ſunt, ſanguinem enim penitus ſolvunt & putrefaciunt, febrimque excitant, quidquid contra garriant medici qui illas plantas refrigerandi ſcopo, oh pulchrum caput, quotannis cum cancris & jure carnium, præſcribunt. Belle ſuccedunt in amurcoſa & frigida diatheſi; amaris roborantibus mixta, profuerunt aliquoties in hydrope illo quo merobibi, poſt longa faſtidia, prehenduntur. Damnoſa ſunt verum, quoties jam adſunt febris, calor, ſitis, ſanguinis ſolutio, putredo, maculiſque lividis jam cutis foedatur; graviſſimum novi medici lapſum, qui his deluſus maculis, morbum, quem ſcorbuticum credidit, beccabunga, naſturtio, & ſpiritu cochleariæ aggreſſus, mox omnia peſſima luxit. In his caſibus, iis qui indigena remedia amant, haud ignobilis occurrit ebulus, baccarum cujus inſpiſſatus ſuccus, ſine acritatis & caloris vitio excretiones reſuſcitando, pluribus profuit, mollis tamen nimis medela quoties graviter jacet æger.

Conditiones quæ proſcribunt naſturſina mars quo-

quoque excludunt, calor nimirum, febris, alcaleſcentia; ſed aliis omnibus remediis palmam præripit quoties morbus oritur ex ſola laxitate fibrarum, nec putruerunt adhuc humores; huic ſpeciei hydropis obnoxiæ ſunt virgines laxi habitus, & ſedentariæ vitæ addictæ; ſanatur uſu limaturæ martis cui addi poteſt pulvis aliquis aromaticus. Vicennalem puellam haud ita pridem, hoc morbo, liberavi, dragmam dimidiam limaturæ martis, & grana quinque cinnamomi ſex de die præſcribendo. Omnes augebantur ſecretiones & præſertim cutanea, morbuſque ſudoribus, quod raro vidi, maximam partem, diſceſſit.

11. Plura jactitantur remedia quorum vim, facillime capiendam, fuſe dicere tæderet; duo tantum perpendam, frictiones abdominis cum oleo, & ſeri evacuationem cute.

Aſciticos oleo fricare res non eſt nova in medicina, at in deſuetudinem abierat, & haud pridem a Cl. OLIVER medico *Bathoniæ* reſtituebatur; ſucceſſit pro votis, pluresque hydropes incurabiles creditos, feliciter, in anglia ſuperavit. Abdomen, per horam mane & veſpera, fricatur cum manu oleo olivarum madida, & poſt aliquot dies, profuſe mingens æger detumeſcit. Duas habet partes remedium, frictionem

nem & illitum. Hæc eſt vis frictionis abdominis, concreta, tenacia ſolvit, motum, præſertim in venis juvat, ſicque liquores abſorbtioni aptiores reddit, & abſorbtionem auget; abſorbtos autem humores in abdomine effuſos, renibus evacuari, oculis ſubjecit medicina experimentalis. Novi frictiones, ad cutim ſæpe, magis quam ad renes, liquida ducere, ſed hic obſtat indoles morbi qui, ut jam dixi, expirationem inſenſibilem, & ſudorem impedit, inde pleriſque hydropicis cutis illa ſicca, ſqualida, dura, immo, qualem vidi, penitus, nonnullis in locis, calloſa. Sed dum frictio inſtituitur, ubi jam effuſi liquores in abdominis cavea ſtagnant, ſedulo cavendum ne fortius diſtringatur, rudis enim contrectatio, mollia, taboque proxima, viſcera lædendo, peſſime noceret: nec temere culpandi nimis qui, effuſis humoribus, fricare deſinunt.

Quæ læſam expirationem externam demonſtrant obſervationes, auctam correſpondentem inſpirationem evincunt, & libra captis experimentis demonſtratur hanc abſorbtionem tantam eſſe in nonnullis caſibus ut fidem vix habeat. Jam intelligitur actio olei, abſorptionem nimirum impedit, ſicque unam e præcipuis cauſis morbi tollit. Anne forſan ſtricturam abdominis la-

laxando, & nervos leniendo, vicinitatis jure ſtrictos renes reſerat? Sic ſuaderent pulchri ſucceſſus diuretici emollientium remediorum, caſſis, diu, immo noxiis acribus, in nonnullis caſibus. Anne demum, ut ut primum omnem expirationem impediat, illam tamen deinceps reſtituit, ſublato vitio cutis? Anne magis prodeſſet illitus totius corporis? ſic antiquis creditum, qui totum diſtringebant corpus ſolo vitato abdomine. *Quin etiam quotidie ter quaterve opus eſt uti fricatione vehementi, cum oleo & quibuſdam calefacientibus. Sed in hac frictione a ventre abſtinendum*. Quid cenſendum de reliqua conſilii parte? *Imponendum vero in eum crebrius ſinapi, donec cutem erodat; ferramentiſque candentibus pluribus locis venter exulcerandus eſt, & ſervanda ulcera diutius*. Hæc ſpectant evacuationem ſeri, de qua mox. Crederem ſane conſilium CELSI, de univerſa oleoſa frictione, aliquoties prodeſſe poſſe in hydrope; ſed longe utilius foret, ni fallor, in diabete, internis roborantibus, & præſertim rheo, ſimul aſſumptis. Morbus eſt enim ex aucta inſpiratione cutanea, quam enormem eſſe demonſtrant, præter plures alias, obſervationes Cl. MELZ & KRATZENSTEIN. Anne ex ſimili effectu utilis in eo morbo cantharidum uſus externus? Expirationem au-

augent, ſicque a renibus divertunt, inſpirationem minuunt, inde morbo pabulum ſubripitur; urinæ acritatem augent & difficultatem; dulciores ſunt verum & faciliores urinæ. Anne morbus ex perverſis functionibus cutis? Has reſtituunt cantharides. Has conjecturas tuo, omniumque vere doctorum medicorum, judicio ſubmitto; clinicos, ſi occurrit morbus, caute tentare invito. Sane, auctis urinis, augeri abſorbtionem cutaneam oculis demonſtravit pulchra obſervatio Cel. LINING.

Quærere liceat adhuc cur proſunt frictiones oleoſæ in nonnullis cutaneis morbis, dum oriuntur plerique illi morbi ex ſuppreſſa expiratione, & ſæpiſſime excipiunt pinguedines applicatas cuti? Quia aliquoties naſcuntur ex rigiditate nimia cutis, aut ſtrictura ex acri depoſito, cui utrique vitio medetur molle linimentum. Unde tanta, ſæpe, illorum morborum pertinacia? Anne ex difficili tractu ſanguinis in cute? Anne ex difficili, ob eamdem rationem, aditu remediorum? An forſan ex vitio in humore qui rete malpighianum inungit, & quo deinceps, fermenti modo, quidquid accedit inficitur? Plura id ſuaderent; tantæ enim pertinaciæ impar cauſſa videntur lentor ſanguinis, & tardus remediorum aditus. Par eſt vero vitium retis, pars eſt ſiqui-

ſiquidem quaſi poſita extra provinciam circulationis, & cui inuſtæ maculæ difficillime eluuntur. Daturne præterea aliquoties viru in ſanguine adeo intricatum ut vix ſubigi poſſit? Herpeticum dari & ſcabioſum nemo negare poteſt; herpetes enim & ſcabies contagio contrahuntur, ſenſimque adoleſcunt & vi remediorum vincuntur. Sed novi ægros qui a decem, quindecim, viginti annis numquam, integram diem, liberi fuerunt herpete hinc inde vagante. Quænam cauſſa, Illuſtris HALLERE, id te rogo in viamque redeo.

Ter frictiones tentavi oleoſas, caſſæ fuerunt; illis, etiam nunc, fauſtioribus utinam auſpiciis, uti volui, antequam ſecunda celebraretur paracentheſis, pro fœmina cujus modo hiſtoriam narravi.

Evacuationem ſeri per poros cutaneos, præſertim crurum, monſtravit Natura, ſumma enim inflatione diſtenta crepat cutis, & inviſibilibus ſæpe rimis, immo integris forſan poris, tanta funditur ſeri copia ut totum cito detumeſcat corpus, ſive e cellulari textu effluat, ſive e vaſis ipſis exhalantibus. Ars imitatur naturam &, celluloſitatem incidendo, fontes morbido latice turgidos reſeravit. Antiquiſſima hæc methodus nondum cecidit, cujus, in proprio corpore, pe-

rit-

riculum feciſse cel. *Antonium* COCCHI, virum vere doctum, etiam nunc lego; quatuor educebantur ſeri libræ; Cl. MANETTI narrat eventum, *allegerimento notabile del ſuo affanno; ma queſto picciolo bene non dura che tutta la ſeguente notte*. Veteres, teſte loco CELSI quem adduxi & cui innumeri alii addi poſſent, uſtione, & acribus, ipſaque ſcilla externe impoſita, cutim erodebant. Neoterici nonnulli cantharides apponunt, ſed omnibus cavendum acribus; acris enim eſt humor effluens, cutemque irritare, lædere, inflammare, potens. Si acritate turget quoque remedium metus eſt gangrænæ, in quam facilis lapſus quoties ſegneſcit circulatio & pauperati ſunt humores ac acres; anteponendæ ergo ſcarificationes, quæ ipſæ omni periculo non carent in ægro cacochimico. Remedium eſt aliud, popularibus adamatum qui ſcarificationes metuunt, nimirum radix bryoniæ, quam taleolatim ſecant, tum taleolas leniter contuſas & calefactas cruribus applicant; acri ſuo, ſed quam cantharidum mitiori, viru vaſa cutanea leniter ſtimulat, & inde copioſo latice totum crus madeſcit. Nihil educit plerumque prima applicatio, ſed renovantur taleolæ duodecim lapſis horis, & raro deeſſe vidi humiditatem poſt tertias; denuo novæ apponuntur,

tur, donec fluxus duratio certa videatur. Stupenda aliquoties, minima alias effluit hac via ſeri quantitas. Quiſnam ſucceſſus? Vidi qui ſub largo fluxu pariter anxii & tumidi remanebant, dum alii omnino detumeſcebant. Hieme anni 1756. fœmina ſexagenaria toto corpore tumida, nullum emolumentum, ex applicata bryonia, reportabat, parum enim fluxerunt crura & ſine levamento.

Eodem tempore virum ſeptuagenarium cui curando par aliquoties, jam impar erat ſcilla, bene orthopnœa, anxietate, & tumore liberabat bryoniæ applicatio, quæ profuſum adeo fluxum excitavit, ut cruribus extra lectum extenſis ſupponere cogerentur largas patinas. Poſt tres dies, tanta erat laxitas cutis, quam numquam alias vidi niſi in puellulo, citiſſime, catharro ex vita in calidiori hypocauſto, necato, ut illam tanquam craſſum pannum manu prehendere, volutare, plicare poſſem. Tanta quoque debilitas ut lethalis ſyncope continuo metueretur, multumque negotii præbuerunt crura. Uſu tamen nutrientium & roborantium reparabantur vires & ſanabantur crura; diem vero, poſt aliquot menſes, obiit ſupremum. Plane quoque evanuit tumor hac methodo in juniore fœmina,

K & ſa-

& ſanitatem omnino reſtituebant roborantia. Quod auxilium his præbuit natura, fœminæ, quinquaginta & tres annos natæ, ipſa tulit natura, orthopnœam & crurum tumorem, copioſiſſimis crurum ſudoribus nocturnis ſuperando; mox martis & corticis uſu vires reſtituendo ſanitatem perfecte reparabam. Huc referendus rarus ille caſus Ill. quondam Ruſſi, Comitis ab OSTERMAN; graviſſime hydropicus ſanabatur ſpontaneo, largiſſimo, pedum ſudore, qui deinceps indeſinenter fluens illum omni reditu, viginti annos, liberum ſervavit; calceis utebatur ſic paratis ut effluens aqua receptaculo exciperetur, in quo, ſine ullo incommodo, aliquot horas, morari potuit.

Nec hic obliviſcendum pulchræ illius methodi adhibitæ, haud ita pridem, a viro dotibus ingenii, doctrina, & felici praxi, nemini ſecundo N. LIEBERKHUNIO qui, vim conſenſus cellularis utile doctus, aquam in celluloſitate pulmonari effuſam, ad crura pediluviis deſcendere cogebat, tuncque roborantia adhibebat.

De Paracentheſi quæ moneam, non habeo, aurea ſunt, enim CELSI præcepta. Citam timent alii, alii ſeram, utramque ſecurus adhibeo;

hibeo; tempeſtiva enim ſæpe admodum prodeſt; ſera periculi nihil habet. Ubique utendum faſciatione illa quam COELIO AURELIANO jam adhibitam, LITTRIO renovatam, ſuum inventum credidit Cel. MEADIUS. Sero celebrata non curat, ſed ſævas anxietates, quod ægris unice eſt in votis, per aliquot ſaltem dies, tollit.

Finem hic epiſtolæ imponam, quam, mirandis, monſtroſis potius obſervationibus, refertam haud invenies, nullius enim ſunt fere uſus, ſed fide narratos habet morbos, quotidie occurrentes, nec plene tamen huc uſque perpenſos, nam, ut præclare TULLIUS, non requirunt *rationes earum rerum, quas ſemper vident*. Dictioni ignoſce, vir latiniſſime. Datur HALLERO, GAUBIO, pauciſſimiſque aliis, ſtilo quem ſuum eſſe vellent SALUSTIUS & CELSUS, abdita illuſtrare artis Æſculapicæ orgia; pluribus impar, ſeverioribuſque totus deditus muſis, diſertiores, quod fuit ſemper in votis, colere vetuerunt alia.

Huc illuc vocat ægra cohors:

Sat erit ſi utilia, utut ruditer, ſcribere contigerit, & ex opuſculo vel paululum prolati tibi videantur imperii medici fines; tunc enim ſi quis impetat aut vulneret, intra præſidia au-

ctoritatis tuæ tutus ero. Vale, diuque te ſoſpitem ſervet Deus genti humanæ benevolus, nec deſine, tibi devotiſſimum, tua beare amicitia, tuis conſiliis doctiorem reddere.

Lauſannis Helvetiorum ſexdecima Maii 1761.

APPENDIX.

S. A. D. TISSOT M. D.

OBSERVATIONES DE COLICA SATURNINA.

SEquentes obſervationes, jamdiu in *excerpto totius Italicæ & Helveticæ literaturæ*, egregio bernenſi diario, publici juris factas, hic denuo recudi, haud ingratum fore nonnullis medicis, qui diaria non legunt, ſperavi. Dum enim graves moverentur lites de colicis nervoſis, citius componerentur ſi omnes medici, quibus occurrunt, ſuam dare ſymbolam non dedignarentur. Tenuis eſt mea, qualem fors obtulit, non omni tamen uſu carens. Hæ ſunt cæterum obſervationes quas, olim lectas, jam citavit in *rationis medendi* to-

mo tertio Cl. HAENIUS. De controverſia diſſerere cavebo, ultro tamen crederem vina nonnulla, venena & ſcorbutum, tres eſſe cauſſas quæ colicas paralyſi excipiendas excitant, nec plures dari. Acerbiſſimis enim colicis quotidie medeor, ex alia cauſſa qualicumque, ſubſequentem nondum vidi paralyſim, non viderunt bene multi alii & præſtantiſſimi medici ubique Europæ; & hæc eſt mihi ſuſpicio, quoties inſequitur paralyſis, ſubeſſe unam e prædictis cauſis. Hæc tamen dubie propono & aliis excutienda, non ſum enim qui negare velim graviſſimorum virorum teſtimonia.

OBSERVATIO I.

Fæmina annos nata triginta, macilenta, ter fecunda, a biennio vidua, lachrimis perfuſa me ſollicitabat menſe Septembris anno 1753. ut vel ſuccurrerem, vel placidam mortem inducerem. Septem lapſæ erant dies ab ultima ſede, & jam ante decem, moleſta ſenſatione, a ſcrobiculo cordis ad umbilicum, vexari inceperat, quæ, quotidie increſcens, eo devenerat, ut toto labente biduo mortem implorare vix ceſſaſſet, morbique ſævitia turbata mente non ſemel deliraverat. Inſultus convulſivos, leves tamen, præcedenti nocte paſſa erat, nec abhinc faciſis fue-

fuerat digitorum motus. Morbum, utut uſque-dum prætervisum, non noſcere impoſſibile erat, de cauſſa vero ſciſcitandum. Narravit chirurgus quæ ab anno paſſa erat ægra, & dixit ſe præſcripſiſſe, ſcopo phtiſim arcendi, tincturam antipht. Garmanni, cujus guttas XXX. bis de die, cum infuſo florum roſarum rubrarum ſumeret; cui juſſo, fideliter, per integrum menſem, obtemperaverat, nec, niſi a quinque diebus, veneno deſtiterat. Intellexi tuſſim antecedentem ſobolem fuiſſe labis hypocondriacæ, nec morbi præſentis jam latebat origo: qua ineptia hunc arceſſerat Chirurgus, eadem debellabat. Flatus enim incuſans, vix quicquam præter calida aromatica, aniſum, fœniculum, clareta, theriacam & ſpirituoſos fotus adhibuerat. Ardebat ægra, ſicca, rugoſa erat cutis, arida, ſciſſa, lingua; vix cyathum urinæ a triginta horis minxerat; ſeptem jam noctes inſomnis prorſus egerat; illa erat contracta tenſio abdominis, ut leviſſimum tactum metueret; illa anxietas, qua ſæviorem non vidi. Tepidum balneum ex aqua ſimplici ſuaſi, in quod poſt horam deſcendebat, & interim injiciebatur enema ex olei olivarum & ſir. althe. an. unc. IV. hauriebatque ejuſdem ſirupi eamdem doſim, duplici parte aquæ fontanæ calidæ mixtam, dum ſe-

ſerum lactis parabatur, cujus hæc erat formula; ſeri lactis lib. I. Solv. mann. pinguis unc. I. & ſem. colat. add. ſir. alth. unc. I. nitr. gr. XII. ſir. papav. alb. & aq. naph. an. dr. I. cujus unc. II. omni horæ quadr. calide ſorbillet. Primam doſim propinabam in balneo, cui immerſa remanſit per integram horam, ſic ſuadente levi lenimine, quo potiri credebat. Exeunti totum abdomen a ſcrobiculo cordis ad pubim tegebatur cataplaſmate ex mica panis, floribus ſambuci & camomeli lacti incoctis. Parvum erat ſolatium quod attulerat balneum, ſæviſſimi adhuc ferociebant dolores, & nullæ ſuccedebant evacuationes, dum ſpes fuerat balneum urinas educturum fore; inde, quatuor poſt primum elapſis horis, (citius debuiſſem), alterum injici juſſi enema, quod pariter ſtetit; nec fauſtiori eventu applicabatur tertium ejuſdem ſemper farinæ; tandem, nullam exſpectans remiſſionem quandiu deſiderarentur ſedes, in mentem venit, novo auſu, tentare quid prodeſſet cliſter vaporaria; ope ergo ſyphonis clíſmatici, veſicæ ſuillæ, & infundibuli doliarii, rudis quidem, ſed utilis mechanicæ, traducebatur ad inteſtina fumus decocti malvæ, & ſane pro votis ſucceſſit: Sexto enim jam minuto motus in abdomine percepit ægra uſquedum inſolitos; decimo, amo-

amovebantur inſtrumenta, mutati videbantur dolores; poſt ſemihoram mollia & duriſſima depoſuit alvus, nona hora poſt primum meum molimen. Quartum injicitur enema ex decocto malvæ & ſirupo altheæ; nova inde ſedes, jamque ſat remiſſi dolores, ut & felicem ſeſe exclamaſſet ægra, ni triſte augurium præbuiſſet digitorum paralyſis. Circa decimam veſpertinam copioſam ſedem, liquidam, olidiſſimam dejecit, & intra noctem, & ſub auroram quatuor alias, jam devoratis ſeri lactis lib. IX. ſicque mannæ unc. fere XIV. quod notatum velim illis qui durum nodum duro ſolvere neſciunt cuneo, acerbos morbos molliter tractantes.

REDUX mane, (die incipientis morbi undecima), mitiſſimos audivi eſſe dolores; miſſis ſirupis altheæ, & diacodii, ſeri ſingulam libram, mannæ unc. ſem. & ſucci taraxac. unc. I. recipere volui. De die, duas copioſas, fœtidas, anum adurentes ſedes depoſuit. Copioſiſſime profluebat turbidum lotium, quod flavum ſedimentum largiter dimittebat; noctem debilis & inſomnis duxit, ſedes una.

12. Singuli libræ ſeri lactis heſterno ſimilis dr. III. ſucci naſturtii aquatici addebantur; ditabatur cataplaſma rutha & croco; nulli dolores; enema ex catholico quinta veſpertina applicatum

tum plures adhuc ſordes eduxit; circa nonam per bihorium obdormivit.

13. Miſſa manna, ſuccus naſturtii ad unc. I. pro quaque libra augebatur, ſed omni tantum ſemihora potabatur ſerum. Victus, qui fuerat ex juſculo pulli, jam ex oleribus & pane concedebatur; veſpera, enema potenter ſollicitavit alvum; quinque dormivit horas; ſana mane, immo vegeta, ſi digita movere potens.

14. 15. Omnia ſimilia. 16. veſpertino enemati addebatur elect. hieræ picræ; copioſæ inde dejectiones; lapſa hora, devoravit bolum ex camphor. gr. XII. condit. Anthos ſcr. II. ſuperbibendo fortiſſimi decoct. bardan. ſaccarati unc. V.

17. Serum, enema, bolus.

18. 7. matutina & 5. veſpertina, repudiato ſero, deglutiebat jus gallinaceum cum ſuccis taraxaci, fumariæ & naſturtii; veſpera bolus; optima nox; mane, ſudore madida, digita movebat quidem, ſed omni vi carebant. Ad trigeſimam uſque eadem remedia continuavit; tunc optime valens, omnique hypocondriaca labe libera, pharmaciæ valedixit.

OBSERVATIO II.

MENSE Maji Ann. 1754. fæmina plebeja, teneræ ſemper conſtitutionis, tuſſi per aliquot men-

menſes & copioſa laborabat expectoratione, quam, purulentam tunc temporis medentibus dictam, intellexi tamen fuiſſe tantum mucoſam, ex limpha in laxo ſed integro pulmone alterata. Cum mammas præterea puero præberet, ſicque duplici rivo vires quotidie profunderet, celeriter, ut relatum eſt, ad tabem properabat, quam præpediturus pharmacopola ſuaſit, ut ſaccarum Saturni cum condito roſarum, ter de die, ad grana quinque deglutiret. Minuebatur expectoratio, & 6. penitus ſupprimebatur; ſed, jam decima, quæ prima ſit novi morbi, levem anxietatem & gravitatis ſenſationem moleſtam in abdomine conqueri cœpit; alvus, quam quotidie deponere ſolebat, omnino claudebatur; quotidie increſcebant & anxietas & dolores, ſexta die jam acerbiſſimi, zonamque ferream hypocondria acerrime conſtringentem æmulantes.

7. 8. Continuo ululavit, nihil educentibus aut juvantibus enematibus.

NONA, mane, mandatus, anxiam anhelam, debiliſſimam, acerbiſſimis cruciatam doloribus, & brachia jam ab aliquot horis difficulter moventem inveni. Lingua, fauces, ſiccitate ad rigiditatem uſque laborabant; ſitim reſtinguere, dolores pacare, tentaverat largiſſimis hauſtibus decocti camemeli & aniſi, quos jam pluries evomuerat.

rat. Theriacam oleo nucis juglandis ſolutam plu-ries quoque propinaverat, & alia neſcio quæ ejuſ-dem furfuris. Pulſus erat parvus, frequens, ce-ler, durus. Summa debilitas, laxitas anteceden-tis morbi cauſſa, & oedema quo laborabant crura, ſemicupium vetabant; protinus injici curavi ene-ma quod habebat olei lini unc. IV. diacod. unc. I. ſirupi altheæ & decoct. camemel. an. unc. II. A collo ad pubim pectus & abdomen molliſſimo tege-bantur cataplaſmate. Juſſi ut, ea doſi, qua prior ægra ſerum lactis, potaret calide decoctum florum malvæ, unicuique cujus libræ addebant mannæ unc. I. & ſem. mell. unc. I. diacod. dr. I. Ut, quas ludebat partes ſuppreſſa ſputatio, amoverem, ſua-ſi, ejuſdem decocti molliſſimum vaporem, tecto ca-pite, ore & naribus inſpirare. Omni bihorio ene-ma injiciebatur; poſt tertium aliquid leniminis ob-ſervare licuit; hora nondum poſt quartum lapſa, jamque, tum mannæ tum mellis, hauſtis unciis circiter octo, immaniter & ad deliquium uſque au-ctis doloribus, lapideam fere ſedem oleo innatan-tem dejecit, urinamque valde fœtidam & rubram copioſe minxit. Per noctem, quam ſævam adhuc experta eſt, ſexies denuo alvum depoſuit.

10. Deerant propemodum dolores, dulci jam madebant rore os & fauces, ſed impotentes ma-nus. Debiliſſima ægra, per biduum eumdem con-

tinua-

tinuabat potum, cui, miſſo diacodio, addebatur ſirup. quinque rad. Succedebant ſedes, redux erat ſputatio, nulla tamen aut fere nulla tuſſis.

13. Emplaſtrum galbani crocatum apponebatur toti ſpinæ tractui & abdomini; & bolos adhibui ter de die, ex camphora, benſoe, aſa fœtida, pulvere helenii & parca balſami peruviani ſaccaro contriti quantitate, ſuperbibendo decoctum ex bardan. ſaſſaffr. & anth. ſimul inferiores partes ſuccinatis pannis fricari curabam, diætamque eupeptam ſuaſi.

Per ſex dies adhibita hac methodo, 20. nimirum morbi, jam movebat manum ſiniſtram, 30. optime valebat. Ut vero deinceps didici, æſtiva imbre incaute madefacta, tuſſique denuo prehenſa, ineunte decembri tabida obiit. Puerulum, 3. die poſt uſum ſaccari ſaturni, ablactatum fuiſſe narrabant.

OBSERVATIO III.

Vir viginti tres annos natus, gonorrhea laborans, menſe Septembris 1756. barbitonſoris ſuaſu, hic enim Sutor ultra crepidam, ſaccarum plumbi ad grana XII. 7. matutina ſumebat, jam vero poſt quindecim dies, (tribus exhauſtis dragmis), fere ſublata gonorrhea, interna moleſtia, anxietate, debilitate, faſtidio, ſiti vexabatur. 18. Doluit ventriculus, 23. adeo increverat morbus, ut mortem minari videretur: repetitis, ut narravit, enematibus,

tibus, purgationibus, oleoſis, 28. reſerata eſt alvus & paulum pacati dolores; ſed ſimul ea manuum & pedum paralyſis, ut membrum neutrum movere poſſet. In auxilium vocatus 31. alvum, nondum ſatis reſeratam, diluente potu ex manna, medulla caſſiæ, & decocto graminis placide & copioſe per duos dies duci, tum, cataplaſma nervis amicum abdomini imponi, curabam, & emplaſtrum ejuſdem indolis ſpinæ; totumque fricabatur corpus.

A 31. ad 38. omni diei & noctis hora, potabat uncias tres decocti eringii ſals. parill. & gayaci, cum melle edulcorati.

39. Præmiſſis cliſteribus duabus, quæ copioſas moverunt ſedes, bolos obtuli, quarta quoque hora, quater de die, cum ſerpent. virgin. camphor. aſa fœtid. & parca ſulphur. aurat. antimon. 3. ppat. doſi; ſuperbibendo ciathum decocti.

40. Cum nondum gauderet ſomno, veſpertino bolo dimid. opii granum addidi; inde placida nox.

41. Malagenſis vini unc. III. mane, totidem veſpera, propinavi, mire inde erectæ vires.

42. Crus movit dextrum.

50. Uſu eorumdem remediorum, excepto opio, quo ſemel tantum uſus ſum, manus & pedes pro lubitu movebat. Eupepta diæta, generoſa vina, equitatio, vires omnino reſtituebant; nec unquam de gonorrhea audivit.

NO-

DE
MORBO NIGRO

L

VIRO NOBILISSIMO
CELEBERRIMO
J. G. ZIMMERMANNO
M. D.
S. A. D. TISSOT
M. D. ET R. S. L. S.

BEnevolus tuus genti humanæ animus ſpem facit, amicorum integerrime, haud ingratas tibi fore nuperrimas duas obſervationes, quæ in obſcuras, *morbi nigri*, ætiologiam & praxim nonnihil radiabunt.

Alias affines addere, & paulo fuſius de alienis obſervationibus, præceptis, opinionibus, ceſpitationibus, erroribus demum circa gravem ægritudinem, tecum fabulari mens erat: multis vero impeditus clinicis negotiis, hac altera par-

te dilata, nudas, hiſtorias, feſtinanti rudique at fideli calamo, & enucleate, oculatus teſtis breviter narrabo.

OBSERVATIO I.

VIR ſexagenarius, a quadraginta annis aſmaticus, ſacris litteris & ſedentariæ nimis vitæ deditus, debilis compagis, robuſtioris quondam, quem jam ter verno tempore annis proxime lapſis, ſævis remittentibus febribus decumbentem, aſpirante numine, ſanaveram, e poſtrema reſurgens maligne vires recuperaverat. Sed mutato cælo æſtivis menſibus, miſſiſque ſimul ſtudiis, bona per aliquot menſes fruebatur ſanitate, (haud moleſtum enim aſtma,) niſi quod ſubinde colicis premeretur doloribus, de quibus parum ſollicitus, medicinam aſpernabatur. Sub finem anni increſcebant dolores ad ſcrobiculum, umbilicum, dorſum, paſto vel ex ſelectis alimentis moleſtiſſimi, & ſimul debilitatem excludentes, ut ſæpe deficere timeret æger. Dolores lenibat dum genubus flexis, cubitis in ſedile, curvo trunco, nitebatur. Flatus, damnoſe pathologus incuſans, illos potu

coſ-

coffé aut ſpiritu ceraſorum, quæ vires ſimul erigerent, æquo ſæpius fugare tentavit; tepidis potibus, non ſapientiori conſilio, intermixtis. Extra dolores debilis, ſponte defeſsus, defetiſcens; alvinæ dejectiones crudæ, liquidiores, crudum lotium; cæteræ functiones intra ſanitatis cancellos.

Nona martis feſtinanter mandatus invenio; quo mox depingebam poſitu debilem, pallidum, & coram aſpicio atrum rubrumque ſanguinem, vomitu ad ſelibram fere, poſt ſævos dolores, ſævam anxietatem, deliquium, mox a prandio ejectum. Remiſſi dolores & anxietas. Facilis idea morbi; ex diu infarctis jam ruptis vaſis hæmorragia interna. Facilis indicatio; utinam tutus eventus! lethum indixerat HIPPOCRATES. Spem tamen erigebant ſuperſtites vires, pulſus mollis, æquabilis, minime febrilis; & ſimiles caſus quorum fauſtus exitus.

Effuſum diluere ſanguinem, ne putreſceret arcere, evacuare, novi effuſionem præpedire, cavere ne deficerent vires, imperabat attenta morbi contemplatio, & animum addebant quos obſervaveram ſucceſſus in eodem morbo.

Quæ omnibus ſatisfacerent juſſi 1. quietem in lecto, levibus tegumentis; 2. cibum ex cremore hordei (ptiſana colata HIPPOCRATIS) vel

avenæ ægro ſapidiori; 3. copioſum potum amigdalati parca ſed frequenti doſi; 4. bis de die molle enema.

Dum parantur, tepidam ano injici curavi, quæ vix excrementa, copiam vero atri & picei ſanguinis, partim liquidioris partim in grumos ad ovi gallinacei magnitudinem concreti, qui ſictili vaſi adeo adhærebant ut vix excuti poſſent. Vera hæc imago atræbilis veterum; aderat ergo *morbus niger* HIPPOCRATIS. Veſpera aliud injectum enema ſimilia eduxit.

Craſtina die morbi ſecunda, tertia, quarta, quinta, doloribus, anxietate, nauſea liber, aliquot ſingula nocte dormiebat horas. Dejectiones nigræ; urina tenuis; redibant vires. A præſcriptis unguem latum non diſcedebat.

Cum ex virium inſtauratione clauſi demonſtrarentur rivuli, quod collectas evacuaret ſordes, tamarindorum decoctum præſcripſi; ſepties alvum movit; in ultima ſede dilutior nigredo, flavi neſcio quid; jam bona mixta malis.

Septima poſt enema excrementa naturalia; Conceſſi radices tragopogonis cum pauxillo panis.

Nona per horam, poſt paſtum forſan paulo pleniorem, ſ m a anxietas; deficit æger; vomitu nonnihi diluti ſanguinis ejicit. Panem & radi-

radices exulare juſſi. Nihil non in matula naturale; anxietate & dolore caret. Pleniori paulo diætæ, e vegetabili præſertim regno, ſenſim aſſueſcit. Valet quantum datur corpori ſeneſcenti, multis fracto & gravibus morbis, diuturnis doloribus, curis, larga hæmorragia, tenui diæta. Debilis inde vita; & ſi alimento ventriculus denuo gravari videtur, lacte vivat ſuaſor ero.

Fuit ergo, quod jam monui, morbus hæmorragia interna, materies nigra ſanguis corruptus: nec alius tibi de morbo conceptus. Quærerent forſan alii:

1. Nonne fuit bilis atra? a ſummo parente degenerare tædet; nec ſinit tamen veritas affirmative reſpondere. Sed negationis rationes adducere, & num atrabilis ſic vere dicta ens ſit aut non-ens trutinare, vetant nunc alia.

2. Quis morbus ante hæmorragiam? Infarctus vaſorum ventriculi & inteſtinorum. Inde *a* ex compreſſis nervis dolor. *b* Ex compreſſione majori, diſtentis poſt paſtum membranis, incrementum hoc tempore. *c* Remiſſio dolorum poſt hæmorragiam; & optime conſentit morbus noſter cum obſervationibus quas publici Juris fecit Cl. KÆMPFF qui cauſſas cadaver ſciſcitatus; reſponſum tulit arterias gaſtricas atro tur-

 gidas

gidas ſanguine. Intelliguntur *d* liquidiores dejectiones, crudum lotium; nam ex perturbatis ventriculi functionibus cruditas. *e* Qui probe noſcet quot cauſis mutari poſſint vis ſanguinis in vaſa, & nervorum ſenſibilitas, facile capiet incrementa, remiſſiones, & alternationes morbi.

3. Quænam cauſſa remota? *a* Laxitas vaſorum e febribus, laxant enim febres, & molliente virtute remediorum quibus febres debellatæ inducta. *b* Defectus motus quo juvaretur circulatio in gaſtricis & inteſtinalibus vaſis. *c* Poſitura ægri libris intenti. *d* Coffé, ſpiritus ceraſorum, potus tepidi. *e* Frequentior uſus, per plures annos, antimonii emetici.

4. Nonne dantur majoris efficaciæ remedia? Dantur, & a bonis adhibentur viris. Mox vero perſpicies, ſuaviſſime ZIMMERMANNE, qua polles ſagacitate, doctrina & medica experientia, cur illa inutilia aut vetita crediderim. Parvi aut nihili eſſe in hæmorragiis venæ ſectionem, modo non nocivam ſuadent & ratio, & haud contemnendæ auctoritates pondere non numero æſtimandæ & propriæ obſervationes. Vetabant nunc infirmæ vires; ἀναιμασσις ex longa valetudine & defectu coctionis; pulſus mollities;

lities; longævum aſtma a quo ad hydropem pectoris facilis lapſus.

Emeſim venerandis, ex falſa theoria, commendatam codicibus, atro notabant carbone ratio, & unanima medicorum conſenſio. Integris permiſſa vaſis vomitum ſanguinis haud ſemel excuſſit; quid fractis? Acerbum ſane lethum.

Ad evacuantem indicationem facere videbantur purgantia; ſed, ut de mitiſſimis, (veneni inſtar ſunt cætera,) metus eſt *a* ne in ſenſibili & nauſeoſo ventriculo emeſim adeo nocivam cieant. *b* Motum intendunt & nocent motus. *c* Citior nociva evacuatio; ſicut enim in externis vulneribus rudius evulſo thrombo nova ſuccedit hæmorragia, ſic & in internis. Quidquid boni promittunt purgantia, ſolvunt clyſteres; diluunt enim & leniter ſine irritationis vitio periſtalſim excitando contrarios ad nauſeam motus ſedant, tanti inde in morboſo vomitu.

Potus deſideraretur forſan alius, qui magis reſolveret aut acidior foret. Sed dum reſolventium ſic dictorum catalogum evolvo, fœdans acrimonia ubique occurrit. Illa eſt præterea diameter inteſtinorum ut & craſſis thrombis facilem præbeant viam. Inutilis ergo integra diſſolutio, etiam nociva, inde enim facilior nociva reſorbtio.

Mul-

Multi faciunt, nec immerito qui utiles de *morbo nigro* conſcripſerunt obſervationes Cl. NAVIER & BONTE, ſpiritus acidos & præſertim aquam Rabelii, quam longe tamen mero ſpiritui vitrioli poſtponerem; & verum eſt mire putredinem arcent, calorem & febrem retundunt: carebat febre æger, mitis nec ſupra naturalem calor; aberat ergo citæ putredinis metus, & huic indicationi ſatis erat, quo melius nonnullæ aliæ explerentur, amigdalatum.

Hæmorragiam & putredinem augere, febrem arceſſere aptam diætam animalem indicationes vetabant. Quæ diluit, demulcet, nutrit, ſedat tot ſacra ſæculis ptiſana omnibus alimentis palmam merito præripit.

Quibus erigerentur vires cardiaca, inepta ſic dicta voce, ſuadere videbatur debilitas; cauſſam verum reſpiciendo noxia deprehendebantur: ex illorum enim uſu increſcens profluvium vires cito peſſundediſſet vitali latice in inteſtinis effuſo. Volatilia ergo, ſpirituoſa, id genuſque alia non morbum quidem ſed ægrum cito jugulaſſent.

5. Anne firma ſpes non rediturum morbum? Nequaquam. Arduum eſt enim opus, & quod, effœta natura, vires artis ſuperat, in laxo corpore, laxiſſimæ parti ſuum robur reſtituere.

Hæc

Hæc ſint ſatis, Cariſſime ZIMMERMANNE, de hoc ægro; triſtiora jam narrabo.

OBSERVATIO II.

SAgax & peritus artifex, honeſtæ & ſanæ gentis, ſextum emenſus luſtrum, illibatæ per plures annos ſanitatis, juvenis, elegantis, vegetæ maritus uxoris, caſu occurrens meam ante biennium imploravit opem quo lenirem ventriculi dolores adeo ſævos ut vires, paroxiſmi tempore, fere peſſundarent. Succeſſu, ni fallor, primum caruit tentamen. Graviorem inde ſuſpicatus cauſſam diætam albam & quantum memini medicamentum ſuaſi neſcio quod; memoria enim partim excidit hæc obſervatio, nec in adverſariis reperitur. Obvius poſt aliquot hebdomades ſinceras grates, ob meliorem ſanitatem, mihi referebat. Illum abhinc numquam alloquutus didici deinceps reſurrexiſſe morbum.

Die 23. Martii menſis hora undecima mandatus, debiliſſimum invenio, vix loqui potentem, aceti odore ne deficeret continuo refocillatum. Cadaveroſa erat facies, pulſus adeo citus & parvus ut vix & carpo quidem altius, in-

inveniri, inventus numerari poſſet. Nullus dolor; inane dejiciendi deſiderium fatiſcentis naturæ ſignum haud dubium. Sic narratur hiſtoria morbi.

Ineunte lapſa æſtate, ſuaſu medici qui ſplenis, pancreatis, hepatis obſtructiones incuſabat, nova remedia expertus erat, quibus caſſis, ſub eadem tutela, thermas Leucenſes, contra monente Perilluſtri HALLERO, adibat potu balneoque utens. Martiales ſunt ut noſcis Leucenſes fontes, & in morbo noſtro martiata, mineraleſque aquas damnoſas res eſſe monſtravit Cl. KÆMPFF. Redux tamen per quindecim dies, nec ultra, valuit. Sed fallaces induciæ; quotidie enim increvit morbus. Acerbis tota hieme vexatus doloribus ad ſcrobiculum & renes, vomitu ſæpe rejecta aqua limpida, vix ulli par alimento, juſculis & panibus piſtoriis neſcio quibus (*lecrelets*) plures hebdomades vixit. Noctu inter 21. & 22. poſt vehementes dolores alvum deponere coactus familiaricæ ſellæ inſidens fere defecit. Lecto redditus ſumma premebatur debilitate. Diluculo accerſitus medicus viribus proſpiciens, prima eſt enim vitalis indicatio, ſtimulantem præſcripſit potionem frequenter ſorbillandam quæ habebat tincturam caſtorei, ſirupum corticis citri, & aquam meliſſæ.

In-

Increſcit debilitas , copioſæ dejiciuntur nigræ materiæ . Sub veſperam præſcribitur potio ex tamarindis, extracto rhei , ſale acetoſæ cochleatim & ſæpe bibenda . Poſt illius uſum inceptum ore jam evacuantur alvinis ſimiles materiæ . Sincopes ſincopem preſſo pede ſequitur ; ſeponitur remedium purgans ; in pejus omnia ruunt ; meridie diem projicit .

Et ſuis ſororibus ventriculi doloribus vexatis, & omnibus ægris benevoli, popularibuſque præjudiciis liberi fratres, de patefacienda tam ſævi morbi cauſſa, cadaver ſecando cogitant. Rogato adeſſe cum alio medico en quæ oſtendit ſectio.

Summa externi corporis macies præſertim ad ſpinam dorſi, quod tabem dorſalem olet ; eumdem oluit morbum mitigatio morbi dum paulo diutius domo aberat , & huic cauſſæ adſcribenda forſan morbi remiſſio dum Leucenſes thermas habitavit . Nulla adhærentia , nullum in pectore vitium , niſi pallor & inanitas cordis , pulmonum , vaſorum . Sectis tenuiſſimis abdominis tegumentis & muſculis , deficiente omento , proprió loco , proprio poſitu turgens occurrebat ventriculus . Inteſtina hic rubra , hic nigra flatibus diſtenta erant , & inteſtinis cadaveris inflammatione inteſtinorum jam gangrænoſa necati ſimilia , niſi quod fœtidus abeſſet

odor

odor & nulla invenirentur vaſa. Eadem deletio vaſorum ventriculi, & ne unum quidem attente luſtranti videre contigit. Parvus lien; æquæ magnitudinis jecur; nullum ne minimum in utroque viſcere vitium niſi dilutior color. Parva veſicula fellis præter aerem nihil habebat. Patens ductus choledocus. Omni nævo carebat pancreas. Sani renes. Inſontia ergo viſcera male culpata, & mox pro illis cauſſam dixerunt ventriculus & inteſtina; apertis enim ſanguis ater a cardia ad anum ubique effluit; ex potu fluidior minuſque niger in ventriculo, a quo magis diſcedebas eo nigrior & tenacior; nigerrimus, piceus in craſſis inteſtinis. Ubi rubedo minus ibi & fluidioris ſanguinis; multi & nigerrimi fidem faciebat nigra inteſtinorum facies, quorum membranæ ſanguine repurgatæ omnino albeſcebant. Quæritur nunc

1. Quænam cauſſa mortis? Hæmorragia; ex qua debilitas, ſincopes & inanitas vaſorum, quæ multos retro menſes parum cruoris habuerunt.

2. Quiſnam morbus ante hæmorragiam? Infarctus vaſorum ventriculi & inteſtinorum; morbus quem præ Cl. KÆMPFFIO nemo pinxit graphice magis. Chronica ſi lubet inflammatio.

3. An-

3. Anne exitus prævideri potuiſſet ? Sic magnus parens. *Ex lumborum dolore ad os ventriculi recurſationes cum aquoſorum vomitu eæ in nigrorum vomitionem deſinunt.*

4. Quænam medela ante hæmorragiam? Diæta vegetabilis; parca alimentorum doſis; mitiſſimi vegetabiles ſapones, & præ aliis ſerum lactis cum extracto ſambuci, parva, frequenti doſi; enemata demum, merito a Cl. KÆMPFFIO laudata, cujus cæteroquin longe minus arrident alia medicamenta; dum & acria multa & irritantia habet, quæ quomodo prodeſſent vix ne vix intelligere datur.

5. Quænam medela poſt hæmorragiam? Ad primam obſervationem deſcripta.

6. Quænam ſuperato hæmorragiæ periculo prophilaxis? Cavere ea quæ plethoram generare, motum augere, acrimoniam fluidis impertire, inteſtina irritare valerent; tum roborantia ſine ſtimulo ſubjungere. Ni enim diuturna diſtenſione laxatis vaſis ſuus reſtituatur tonus, novus fores pulſat infarctus. Verum eſt, quod ſollerter monebat Ill. REDI in amœniſſimis illis epiſtolis, quas vel ſolius elegantiæ cauſſa volupe eſt legere, naturam ſibi ſæpe ſufficere, tenuique & leni inſtituta diæta ſpem eſſe quod *in proceſſo di tempo per ſolo uficio di natura ſi*

cor-

corroboreranno le fibre de' vaſi ſanguigni. At gravi labe, lapſu temporis, genita, arte juvare naturam prodeſt. Hic ut toties alibi palmam meruit plurium palmarum cortex.

7. Anne ægro profuiſſent hæmorroides? Sic ſane Stahliani, qui morbum colicam hæmorroidalem dixiſſent. Et revera cum ex anaſtomoſibus totum ſiſtema vaſculoſum conſentiat, non dubium eſt quin ex hæmorroidum fluxu lenimen dolores accepiſſent: veroſimile eſt enim non ubique inteſtinorum aperta vaſa, ſed ad ramum alicubi ruptum e cæteris ramis confluxiſſe ſanguinem; & ruptis vaſis hæmorroidalibus eadem ſucceſſiſſet evacuatio, eadem dolorum remiſſio; fidem faciunt ſimiles obſervationes.

8. Anne tentandum provocare hæmorroides? Minime: nam *a* ut recte ſcripſerunt inter alios viri magni nominis SANTORINI, RICHTER, GUNZ, HEISTER, TRALLES, ut ſagaciter & doctiſſime pro more, nuperrime demonſtravit Ill. HAEN, ut plures me docuerunt obſervationes, raro beneficium & flebile quidem beneficium ſunt hæmorroides. Hæc eſt mulierum ſors, menſtruali fluxui obnoxiæ ſunt; quot inde calamitates? In eadem pericula incurrunt homines ſimili fluxu vexati.

b Periculi plena res eſt hæmorroidum ſollicitatio

tatio in tali morbo; ea enim remedia quibus aperire conamur ramum qui anum irrigat, citius forſan illum ſolvent quo nutritur ileum; adverſa omnia veris morbi indicationibus; duplex ergo metus & lethi & increſcendi morbi.

c Sagaciſſimas habet diſtinctiones Ill. HAEN circa effectus fluxus hæmorroidum pro variis apertis vaſis, quæ noſtram ſententiam optime firmant; lubenter tamen fateor, non tanti mihi videtur a quonam rivulo fluat cruor.

d Hac via fugatus morbus, ne redeat metus eſt quoties eadem reſtituta quantitas ſanguinis; colicas æmulans menſtruales, periodice menſtrua antecedentes, horum ſedandas fluxu & in æternum redituras niſi remediis præpediantur.

Palliativam ergo tantum curam pollicentur hæmorroides, & incertam & periculoſam, cui inepte crederetur. Nequaquam ergo excitandæ, niſi excitantia dicas mollia enemata quorum tanta in hiſce morbis efficacia. Non ſum, abſit! qui colicas noſtras molimina hæmorroidalia credam; ſed re poſita, nihil non quo præpediretur fluxus tentarem; *quia poſtea*, ut monet HEISTERUS, *præter morbi ſpurcitiem & moleſtiam, ab earum fortuita obſtructione*, (addere potuiſſet copioſiori fluxu (*innumera facile mala oriuntur*.

Plura corollaria practica e noſtris obſervationibus fluunt. Unicum excitabo; rem nimirum eſſe majoris quam vulgo creditur momenti, diuturnos, ſævos, ventriculi, lumborum, inteſtinorum dolores. Damnoſa ſæpe, immo lethalia eſſe remedia illa adeo decantata, amara, aromatica, ſpirituoſa, calida, acerba; & optima ſtomachica refrigerantium familiam haud raro præbere.

Quot quotidie funera ex deteſtando illo præjudicio, quod inſontibus flatibus, quoties dolent inteſtina, toties calida carminativa opponit?

Fidem ſolvi dictis de morbo nigro nuperis obſervationibus; ſed diem obiiſſe ægrum alium poſt ſæviſſimos ventriculi dolores audio. Præmiſſa morbi hiſtoria, quid exhibuerit cadaver paucis narrabo.

OBSERVATIO III.

PLebejus homo triginta ſex natus annos, per quinquennium inter Anglos claſſiarius; & redux vi Boruſſicæ adſcriptus militiæ quingentiſque ſpoliatus florenis germanicis, dolens & anxius per novennium belligeravit. Pugnæ ad

Col-

Collins occaſione arrepta deſertor in patriam receſſit, & operarius, typographicum prælum ducere primum tentaverat, ſed motui illi impar pictum vias reparando quæritabat; haud ſemel, ut ut ad labores impiger, ſævo ventriculi dolore quieſcere coactus.

Lecto demum, ſic cogente morbi jam continui ſævitia, affixus, elapſo autumno levamen ſollicitabat. In morbi ſimptomata accurate inquirens nullas inveni læſas functiones, exceptis ſomno cui officiebant dolores, & inteſtinali evacuatione tarda adeo ut alvum perpetuum fere clauſam haberet. Faſtidium nullum, nauſea nulla, niſi mala copia ægrum ſollicitaret ſtomachum; ſed acutus, continuus, exacerbans ſæpe, remittens numquam dolor, paſtu prſeræ tim augendus, cujus ſedes intra arctos concluſa limites, pars erat media inter mucronatam cartilaginem & umbilicum.

De ſæviſſimæ ægritudinis cauſis intento animo, pares tantis malis vix occurrebant præter inteſtinalem calculum aut ſcirrum, & læſionis quidem in hepate ſuſpicionem inducebat pertinax tarditas alvi quam confirmabat hypocondrii palpatio, dum limbum hepatis inferiorem æquo duriorem oſtenderet; ſed cum limbos coſtarum parum excederet, *difficile judicium* certum. Lo-

cus dolens vitio quod tangeres carere videbatur ſi leniter palpares; a forti preſſione deſiſtere cogebat immanis dolor, ſubditi morbi in pancreate indicium.

Nullum antecedentem morbum culpabat; ſed ſcirro generando pares militiæ labores & longa anxietas. Calculum adeſſe nonnulla ſuadebant; abeſſe ſuadebant plura. Scirrum ergo, modo nondum perfectum, ſolvere unice intendi & eo lubentius, quod huic indicationi parata remedia, contra calculum ſi adeſſet, profutura certe confidebam. Acerbe vero dolebam hanc infelicitatem quæ ſelectiſſimis medicamentis, ſero autumno nequaquam obtinendis, carere jubebat.

Tenui tamen imperato victu, quos ferebat tempeſtas mitiſſimos ſapones devorari, molliſſimos ſotus applicari, enemata bis aut ter de die injici curabam. Nullum inde levamentum ſed faſtidium. Nihili fuit aqua mineralis arte parata. Num ſedantia aliquid prodeſſent periclitanti, male ſucceſſit. Miſſis demum omnibus remediis, ſolo lacte cum aqua & pauxillo mellis vivere ſuaſi. Nihil inde ſolaminis, nullæ morbo induciæ, niſi per aliquot noctis horas ex opio, quod ſingula veſpera medio Januario conceſſum, ſingula jam aurora plures ante mortem hebdomades concedi voluerunt humanitas & religio,

ligio, tantos, tam inutiles dolores hominem pati horrentes, dum quo illos leniamus medicamentum benefica manu nobis largitur Numen.

Non ignarus eram omnibus adverſari indicationibus opium; *a* vim ventriculi frangendo, quod evictum dedit omnis cibi faſtidium ſub finem morbi; *b* alvi pigritiam augendo; *c* concreti ſolutionem impediendo; *d* remediorum vires caſtrando; *e* vires animales dejiciendo. Sed dolore pejus nihil, & conclamatis rebus, unicum ſupereſt lenimen dolorum.

Menſe Februarii alius Medicus ſanguinem demi curavit: & utili ſane conſilio *humidum radicale* detrahitur homini, ut ut morbo, inedia, remediis, doloribus, ſomni defectu jamdiu exhauſto, ſi ſpes inde contractam fore morbi longitudinem. Anne alio ſcopo inſtituta illa V. S.? *Davus ſum non Oedipus*.

Nullus icterus. Ultimas vitæ hebdomades ululando egit, mihique non ſemel interni cancri, ſuperſtitioſæ plebi rodentis ſerpentis, timorem incuſſit. Facilis, æquabilis, toto morbi tempore reſpiratio, eo tenore ad extremum diem non diſceſſit: & remiſſis tantillum doloribus, leviter per horam turbata mente, libero pectore, quinta matutina primæ Aprilis, ultimam animam traxit. Vix a naturali diſtetit pulſus, niſi debilitate,

Viri hexapedalis, quadrati, quinquaginta libras ponderaſſe cadaver vix crederem; mihique aſſentiunt & Chirurgus Sector & Juvans Operarius. Dura, fœda cutis; tenues, marcidi, nigreſcentes abdominis muſculi; tenuiſſimæ membranæ palmare fragmentum pro omento. Fœdi aſpectus inteſtina. Externam duodeni membranam, pilorum, proximam ventriculi partem, adjacentia inteſtina ſaturata fœdabat flavedo. Vacuus & omni labe carens ventriculus, ſed ad ſiniſtra nimis devolutus latebat ſub hepate, quod immenſum, nullibi adhærens, tertia coſta altius aſcendens, lieni continuum erat. Tuberibus ubique illius hirſuta ſuperficies, tactu lapidea durities, niſi in ea parte, qua illud ſubit portarum vena. Cultro anatomico, cartilagine longe durius, & recentis oſſis firmitatem fere æquans, vix cedebat, ſub ſectione hinc inde ex arenula crepitans. Omni orbum ſanguine, caſei recentis colorem habebat; ad cavam tamen & mediam partem, a ſtatu naturali paulo minus diſcedens. Reſectum fruſtum marmoris gravitatem ſuperabat. Lobus inferior duriſſimus, & maximus omnia vicina comprimebat.

Veſicula fellis parva, cilindrica, bilis fluidæ & nigerrimæ parum, concreti nihil, habebat. Lien æquo paulo major, ſubnigri coloris, atro, flui-

fluido ſanguine turgidus, quem facillime, parvo inflicto vulnere, effundebam: ut vix dubitare liceret de effuſione intra cellularem, quæ vaſa ſuſtentat, & nectit, aut ea amaſtomoſi, qua ex unico vaſe alia evacuantur; ab induratione, quod notatu dignum, adeo alienus, ut effluxo cruore marceſceret.

Nec diutius quærenda dolorum cauſſa; ventriculi enim acerbos dolores ex hepate ſcirroſo quis neſcit medicus? An vero inſons pancreas temereque culpatus? Remoto ventriculo res in apertum ponitur; occurrens enim illud viſcus, ter æquo majus, hepate durius, magis arenaceum, ejuſdem coloris & gravitatis veram dolorum cauſſam optime oſtendit: utrinque enim ventriculus inter lapidea viſcera ut inter præli parietes comprimebatur.

Immo partis mediæ inferioris pancreatis illa facies quæ cancrum minabatur, lividi neſcio quid exhibens, & tumores illos ex expanſione textus celluloſi quos pathognomonicum ſignum cancri aut præſentis aut proximi credo. Nulla in toto abdomine nonnaturalis adhærentia. Alias cavitates, quas vitio carere demonſtrabat hiſtoria morbi, ſic hora ſepulturæ jubente, intactas lubenter reliqui. Jam diu ut videtur perfectus fuit cirrus; nihil ergo prodeſſe potuerunt remedia.

 Tuam

Tuam non fugient perſpicientiam momentoſæ cautiones, quas reſpicere medicos hæc ſuadet obſervatio, cui diutius immorari tædioſum. Quam eadem obtulit hebdomas, minoris quidem momenti, non tamen flocci faciendam, addere liceat.

Puer quatuor annos natus, infantili tabi uſu corticis peruviani & extracti trifolii fibrini, nuperrime ereptus, mane in lecto, cum levi ani pruritu dejicit ſimul & teretem, & naſcentem tæniam; filum nimirum craſſum, album, æquabile, viginti quinque circiter pollices longum, quatuor aut quinque circumvolutum gyris; iiſque omnino ſimilem, quas in fontibus Sueciæ invenit Ill. LINNÆUS, & in fonte Helvetico amicus medicus. Tales frequenter exhibere piſces monuit Perill. HALLERUS, cui nihil non in hiſtoria naturali notum; ſimiles vero ex humano, & infantili corpore ejectos legiſſe aut audiviſſe non memineram; mox vero didici a veridica matrona id aliquoties filiæ ſuæ ad decimum uſque annum contigiſſe; a quindecim vero annis nullo vexata eſt ſimptomate quod tæniam oleret. Iter feſtinans, ſuſcipiens quo momento mihi offerebatur, illam in lacte ſervari haud juſſiſſe pœnitet, accurate redux perpenſurus 1. num motu aliquo donabatur; 2. num in

laƈte increviſſet; 3. an reſeƈta ex ſingula parte novum prodiiſſet totum? Notari quoque velim *a* quam inepte, & id plures jam docuerant obſervationes, ſolitaria dicatur quæ cum teretibus hoſpitabatur. *b* Novo teſtimonio adſtruitur vis anthelmintica corticis peruviani; veram cauſſam generationis vermium eſſe debilitatem ſiſtematis gaſtrici, veram medelam hujus roborationem evincitur. *c* Accurate obſervabo num in poſterum tænia laborabit. Plures vidi, qui, illa quondam liberati uſu remedii, quod alias Chirurgus *Noufer* nunc ejus vidua venditat, paucos poſt annos denuo detenti erant: falſum igitur, ejeƈta olim, aliam numquam generari. Quid docuerit cadaveris ſeƈtio dixi, quid profuerit vivis dicam.

Firmæ compaginis, illibatæ ſanitatis & famæ virgo, triginta nata annos, ſævam (viginti oƈto labuntur menſes) conqueri incœpit cephaleam; de qua, jam debilis, poſt aliquot hebdomades me adiit. Diu noƈtuque ſæviebat morbus, & ſomnus oculos fugiebat. Sedes ſævioris doloris quam aſse texiſses, erat angulus internus poſticus parietalis dextri, conſentiebat vero totum anterius caput & ea erat morbi rabies ut comburi alias, alias findi crederet. Lacrymoſa vere ægritudo.

Ru-

Rurigena ruris vitam degebat, & rariſſime illam videre contigit; mater vero aut ſocer fideles nuncii de morbo referebant. Quidquid ſuadebat ars, quantum artem callere mihi datur, expertus ſum; docilem nactus ægram, dociles cuſtodes. Lenimen, ſed breve, ex cruentis cucurbitulis dolenti applicatis parti; paululum diuturnius ex larga ſupuratione quam excitarunt cantharides capiti impoſitæ.

Nihili fuit venæ ſectio; nihili ſectio arteriæ temporalis qua Conradum GESNERUM, haud abſimilem morbum ante ducentum annos ſanaſſe, in ſummi viri epiſtolis olim legiſſe memineram; nihili pedum tepida, nihili totius corporis frigida immerſio, & frigida capiti inſtillata duccia; nihili opium ter adhibitum; nihili ſetaceum quod tanti fuerat ægræ de qua loquitur RUISCHIUS; caſſa omnia.

Regulariter fluxere menſtrua toto morbi decurſu. Nihil in ſanitate per plures menſes culpandum præter dolores & continuas fere vigilias. Sed a quindecim circiter menſibus, fractis continuo dolore & ſomni privatione viribus, lecto virium defectu affixa ægra, labaſcere incepit machina. Succeſſive acceſſerunt faſtidium; colicæ; vermes & tænia & teretes quos tunc uſque ignotos plures lapſa æſtate, & abhinc haud

haud ſemel dejecit ; palpitationes tantum non continuæ; anxietates; totius cutis dolores.

Quam tota hieme remediis carere juſſeram, novo vere miſeriis eripere unica videbatur via, ſi locum dolentem, lato vulnere ad os uſque incidi curarem, ut ſic ſciſſis nervis cutaneis aut muſculoſis ineptus dolori redderetur. Certus enim eram nihil infra cutim & muſculos eſſe quod dolere poſſet, & curationem vix dubitabam; nec tentamen impediviſſet dubitatio, cum dubia ſpes certa deſperatione ſit potior. Fateor, cauſſa doloris, infra doloris ſedem, poterat eſſe vitium aliquod in oſſe quod muſculos moleſte laceſseret, & tunc quidem morbo ſanando impar fuiſset inciſio, ſed & morbum patefaciebat & remediis & terebrationi viam pandebat. Operationi arriſit animoſa ægra, pauci habens ſæviſſima tormenta modo remitteret morbus. Illam fecit Chirurgus die duodecima Aprilis, cruciatim cutim ad pericranium uſque incidendo, ita ut ſingula inciſio duos pollices longa eſset. Largam ſupurationem excitari curavi, & tertia poſt operationem die nudum pericranium decies acuto ferro irritavi ſine ulla ſenſatione ægræ de irritatione primum immonitæ, tum monitæ. Septima eadem repetii experimenta cum pari ſucceſsu, ſtupente & probante

Chi-

Chirurgo, qui pluries deinde ſimili eventu rem tentavit. Caret ergo ſenſu pericranium. Clauſum vulnus quinta Maji die.

Beata ultra ſpem, quo momento fiſsa cutis, ſævo dolore caruit, qui numquam deinceps rediit. Dolor gravativus capitis paulatim diſceſſit, & nihil nunc queritur, niſi debilitatem, palpitationes, dolores cutaneos truncum artuſque occupantes, & faſtidium. Redit tardo gradu, redit tamen, ſomnus. Sed hæc omnia, cachexiæ ex quiete & vigiliis ſobolem, fugare ſpem faciunt ætas & animus ægræ.

Nauſeoſum ventriculum utiliter jam ſollicitavit Ypecacuana. Rheum bulbo ari mixtum ſordes inteſtinales ſolvet, educet; viſcerum tonum excitabit, motum periſtalticum ſuſcitabit; gaſtricas vires roborabit. Curam abſolvere confido uſu ferri & Kinæ; modo nondum corrupta organiſatio totius ſiſtematis externi capitis, quod timere ſuadent duratio & pertinacia morbi; tunc enim vicinitatem mox pati metus eſset, ſed & id ad doloris curationem nihil attineret, & hæc infelicitas, quam arceat Deus, tardiorem tantum uſum remedii non vero inutilitatem tempeſtivo tempore evinceret. Quæ cauſſa morbi? Remotam nullam incuſavit præter graviores ſarcinas capite geſtatas. Proxima fuit acer-

acerrimus humor firmiter infixus nervis, & huic forſan ſatis notabili duri nervi ramo hic ſedenti.

Quodnam corollarium? Mollem nimis hodie medicinam, mollibus nimis deditam remediis, generoſioribus inepte valedixiſse. Rarius reſpicitur ad HIPPOCRATIS obſervationem: *quæ medicamenta non ſanant, ea ferrum ſanat*. Sed in deſuetudinem, quod lugendum, abiit maſcula illa medicina, impares doſes, inermia oſa remedia, heroicis inſtructa, antiquis dilecta; Arabibus, SENNERTO, ETMULLERO, STAHLIO, HOFFMANNO, Germanis, Italis & Gallis, tum ſuperioris, tum noſtri ſæculi pleriſque, tempta; C. GESNERO, TORTI, HALLERO, & paucis inter recentiores aliis, adhibita, nondum vero reſtituta.

Ferax morborum hiems alias utiles nec paucas præbuit obſervationes, ſed tot calamitatum tædet, & de aliis te volo.

Epiſtolæ (*) meæ Cl. RONCALLI editionem alteram, quæ menda primam adeo ſpurcarant, ut hic deficeret ſenſus, abnormis illic eſset, iis repurgatam jam jam accepiſti. Quo, tunc inquie-

(*) Quæ ſequuntur 12. Decembris jam ſcripta erant, ſed in thecis variis ob cauſſas huc uſque repoſita.

quiebas, ſecundis mandatus prælis libellus, quo carenti medicinæ nihil opum accederet? Non ſum qui regeram; inanem fateor carthulam, ſi plena hæc dicatur, quæ aut novi aliquid proferat, aut obſcuriorem adhuc veritatem dilucidet: nec inutilem tamen ſponte credam, qui hominum levitatem, attenta nimis doctus obſervatione, optime noverim, ea facilitate qua errorem acriter expoſitum amplectuntur, eadem illum ſemel riſum temnere.

Dum aliis operibus jam famoſus *Comes* RONCALLI PAROLINI in inoculationem ſævus inſurgebat, metus erat, levis quidem, ne & nomine auctoris & vehementia ſtili, permoti levidenſes ceteroquin lectores, noxiam crederent quam noxiam exclamabat methodum Brixienſis Æſculapius; acerbaque contumelia peremptalis illis videretur ratio. Imminenti occurrere periculo hæc viſa unica ratio, ſi oſtenderem ne vel minimum inoculationi adverſari totum opuſculum;

... *Magnus ſine viribus ignis*
Incaſſum furit ...

Fateor tamen, quod jam in ipſa epiſtola monui, hanc non aſsumpſiſsem litem, niſi viri nobiliſſimi, nec unico nomine litteratis chari, illam dum effugiebas, urbaniſſime mihi demandaſsent.

daſsent. Quam ſelegerat conviciantem methodum Cl. RONCALLI placidior mens calcare vetabat: Quidni vero *ſine felle Jocis* repuliſſem, qui argumentis repelli nequit dum & argumenta longe ipſe ſepoſuit? Famæ fidens iram ſuam inoculationi lethalem credidit Cl. Comes; diſsentiri contigit. Queretur forſan epiſtolam meam longe diſſimilem illi quam Ill. HAEN inſcripſeram, nec diſſimilitudinem diffiteor; injuſta tamen ſane querela, omnibuſque talis videnda, qui Haenianum & Roncallianum evolventes opuſcula, quantum omnimodo inter ſe diſcrepent videbunt. Nec te, mi ZIMMERMANNE, hujuſce differentiæ altera latebit ratio, qui probe noſti quanti Vindobonenſem Profeſsorem faciam; quanta eum proſequar veneratione, quanto amore, mihi conſentientibus medicis omnibus. Luxi cum illo luctam inſtituere, impar ſane pugil; & de re minus momentoſa litem numquam moviſsem; ſed ut cum ARISTOTELE, amicus PLATO, amicus SOCRATES, magis amica veritas. Hujus jura vindicare pro tenuibus niſus ſum viribus. Nec plura, eaque non infimi ſubſellii, conatibus ſuffragia deſunt, ſpemque faciunt firme adſcripta inoculationis commoda. Deeſt vero Ill. Antagoniſtæ probatio, qui e contra, mea attente

lecta

lecta epiſtola inermem magis judicavit inoculationem. Quæ addam tamen nova non habeo, niſi ad nauſeam graviſſimorum auctorum congererem teſtimonia. Omnique abjecta ſpe Ill. HAEN convincendi, de novo polemico opuſculo ne ſomniavi quidem, ſed tecum amice colloquendi occaſionem lætus arripio.

Miſſis aliis omnibus minoris momenti, cavillatoribuſque relinquendis, objectionibus, circa quatuor anxii nunc ſumus, quæ ſic ponit Cl. HAEN.

1. *Variolas naturales haud multum periculi habere.*

2. *Inoculatas par premere periculum.*

3. *Tot eſſe qui bis variolas ſuſtinent, ut pauci ſit ſecuritas quæ ex inoculatione colligi poteſt.*

4. *Eum eſſe numerum hominum variolis numquam laborantium, ut ſit perpetuo metus illum inficere qui iis in æternum caruiſſet.*

Primum principium multis auctoritatibus adſtruere conatur; plures contra adhibueram; & hæc eſt differentia, ex iis ipſis quos adducit, plerique mihi quoque favent, ſed exceptionem ubique fere pro regula ponit vir egregius. Innumeros adducerem alios, perpaucos Ill. HAEN. In epiſtol. Cl. RONCALLI, auctoritates duas novas adhibui; hic & recentiſſimas nonnullas,

& aliam

& aliam quæ caſu, typis in prima epiſtola, exciderat excitare liceat. *Amſtelodami*, verba ſunt KERKRINGII, *graſſabantur variolæ ſub initium anni* 1669. *ut de centum circiter & triginta funeribus quæ ſingulis efferebantur hebdomadibus, centena eſſent puerorum hac plaga puerili extinctorum*. Anonymus auctor *tentaminis de natura &c. variolarum*, teſtatur, *annis* 1671. *&* 72. *multos Comitatus in Anglia pervaſiſſe variolas malorum ſimptomatum ſatellitiis ſtipatas, ex iiſque multos fatis conceſſiſſe, ex noſtro oppidulo & parochia circiter* 66.

Dum ipſe dilectus adverſarius excerpta necrologiorum Londinenſium præbet, lugere debuit 2096. homines anno 1683. Londini variolis occiſos; 3138. anno 1710. 3538. anno 1752. 2359. anno 1754. & in genere, pro medio numero, ſingulis annis circiter 2000. Jam ergo, quotannis Londini moriantur triginta millia hominum; quindecimam partem ſolæ occident variolæ, ex iis ipſis calculis quibus nos refellere tentavit Ill. Auctor. Si vero attente conſideres, in populoſiſſima urbe, plures mori alienigenas, qui alibi variolas paſſi ſunt, & plures infantes Londinenſes extra urbem variolis necari, mox intelliges calculum huncce adverſariis æquo mitiorem eſſe. Immo hic ponitur calculus, quaſi

ſi omnes homines variolis laborarent, ſi vero bene multi, ut contendunt adverſarii, iis carerent, quantum augeretur lethalitatis periculum! quod ſagaciter notavit Ill. LA CONDAMINE.

Notatu digna videntur verba Ill. LIEUTAUD qui in numeroſa praxi conſenuit; & cui male cæteroquin tribui egregium librum *de natura & curatione febrium intermittentium & remittentium*, cujus auctorem eſſe Ill. Archiatrum regium tota jam non neſcit Europa. *De tout ce que nous venons d'expoſer il en reſulte que la petite verole eſt une maladie des plus meurtrieres: l'inoculation pratiquée ailleurs avec beaucoup de ſuccès, eſt le ſeul moyen qui puiſſe arreter cette mortalité: il faut eſperer qu'on ouvrira enfin les yeux, & que le bien public l'emportera ſur les vues & l'interet des particuliers*. Non minoris eſt auctoritatis vir præſtantiſſimus inter primos medicos noſtri ævi tot nominibus reponendus Ill. TRALLES, qui inoculationem magni quoque facit; quæ de ea dixit hic referre eo minus pigebit dum & morbi pericula monſtrat, & remedii partes optime ſimul tuetur. *Dolendum nondum æque ubique in Germania, ac in Anglia antiquata parentum amicorumque præjudicia deleri potuiſſe, quæ ſeſe in-*

invento incomparabili publicis commodis ubique adaptando opponunt. Sed latius in dies ſeſe extendet, atque dilutis ſolide objectionibus Theologicis, Moralibus & Medicis, puſillanimitatis obſtacula tandem etiam ſuperabit, alta quaſi voce clamans, vis veritatis & experientiæ; atque quot miriades hominum parentibus, fratribus, ſororibus, maritis, uxoribus, amicis tum manebunt ſuperſtites! Quot luctuoſa familiis aliquando ſplendidiſſimis, ipſiſque ſoliis regalibus, haud evenient funera! Quam innumera manus divinæ artificia, non delebuntur & deſtruentur? Non neſcit tamen, quod monet, Vir Cl. miriades infantum, aut natura aut arte variolis feliciter emergere; ſed & illum & alios, caſta fideliſque docuit obſervatio, fauſtas alias, alias internecinas eſſe variolas; & dum hanc varietatem generant variæ conditiones phyſicæ ſub quibus prehenduntur ægri, artis eſt ut probe penſitando quænam cavendæ quænam deſiderandæ ſub his variolas infundat. Dolent nuperrime Genevenſes plures ſibi variolis ereptos, inter quos alterum Comitem ab HOLSTEIN, Nobiliſſimumque a PLESSEIN; & mors Principiſſarum a Naſſau mihi memoravit quæ habet de gentilibus variolis A. SIDOBRE, homo ſeneſcentis famæ a Cl. tamen HAEN ſed a pau-

cis aliis laudatus; *Variolæ*, inquit, *in quibuſdam familiis exitiales ſunt. Vidimus Monſpelii familias illuſtres, quarum infantes diris variolarum ſymptomatibus divexati, brevi abrepti fuerunt*; qui totum de prognoſi caput leget, gravem eſſe morbum dubius vix hærebit; & hæcce ſcribens en accipio opus a prælis adhuc madidum, *de morbis puerilibus & cutaneis*, cujus auctor fertur Senior Medicus Monſpelienſis in quo ad prognoſim variolarum lego, *aliquando variolæ mites graſſantur; ſæpe adeo malæ, ut pauci ab his ſanentur*; & initio capitis: *morbi ſunt generi humano infenſiſſimi, quandoque ita graviter ſævientes, ut ingentem hominum numerum jugulent*. Nec inoculationi favere videtur. Quid demum? ubicumque oculos defigamus, ſævas eſſe variolas deprehendemus; & ſi viginti forſan demas medicos, omnes alii, tota gens humana, variolas horrent; & quod reticere nefas, dum illarum benignitatem evincere conantur adverſarii, ſucceſſus excitant LOEBERI qui proprios filios plures variolis interemptos luxit, quod ante illius mortem palam promulgavit HAMBERGERUS. Miſſis ergo hujuſce triſtis veritatis, novis ſuperfluiſque teſtimoniis, ad ſecundum me devolvam axioma, *tot fere ac naturales necare inſitivas variolas*.

Hic

Hic cum nobis militant Cl. Adverſarii, ſiquidem inſitivarum periculum æquant periculo ex benigniſſimis, quales ſibi effingunt, naturalibus; ſed & peſſimæ, contra illos, dantur, ergo adhibenda methodus quæ benigniſſimarum commoda habet. Et in hac lite apte conveniunt verba magni HARVEI, qui, dum tot gerris impugnabantur inconcuſſæ de circulatione obſervationes, *quod in quæſtione*, ajebat, *eſt ſenſibile & viſibile, an ſit necne videre, vel expertis credere teneri, quicumque ſcire deſiderat oportet; neque ulla alia certitudine clariori erudiri aut doceri poterit*. Nec reticere poſsum quæ dum hæc prælis jam inſudant lego in doctiſſima & humaniſſima epiſtola Ill. HAEN. *Il y a deux moyens d'eviter la mortalité dans cette maladie. Le premier eſt l'inoculation, l'autre eſt une bonne methode de traiter la maladie.* Jam ſane vix diſsentimur. Epiſtolam comitatur pro ea benevolentia qua eſt erga me Clariſs. Auctor novum & eximium opuſculum in quo pag. 102. invenio. *Ipſo anno elapſo 1759. medicos præſens audivi deteſtantes variolarum eo anno ſummam perniciem, habetque Necrologium Viennenſe 500. circiter iiſdem anno elapſo mortuos.*

Objicit vir egregius poſt mortuos inoculatos edictas leges, quæ tales inoculare vetabant, inde-

que methodo ſalſis jocis irridet. Sed anne ſat æquus? phtyſicum inoculant imprudentes aut fanatici, fanaticos enim ſuos quoque habuit, non diffiteor, inoculatio; anne riſui locus, ſi doctiores mortem phtyſi tribuant, phtyſicoſque in poſterum inoculare vetent? Nonne probabile eſt dum tot manibus verſatur methodus, plures fore qui inepte illam adhibeant? anne inde taxanda? Anne prohibenda electricitas medica quia incaute adminiſtrata hic inutilis, illic noxia evaſit? Eadem fuit ſors olim Kinæ quæ hodie inoculationis, & dum miriades hominum ſanabat, uni alterive, incaute propinata, nocuit, nec pro ſuis vindiciis hujus patronos pudebat imprudentiam revelare: cur eodem jure deſtituerentur inoculationis patroni, & quidni hic excitarem quem in ſimili caſu, ex S. HIERONYMO locum excitavit optimus BADI? *Solent oculis clauſis denegare, qui non credunt factum eſſe quod nolunt.*

Tertiæ & quartæ objectioni denuo immorari & tædioſum & inutile foret, dum & fuſe alibi confutatæ ſunt, & illarum futilitatem *teſtantur in montibus paſtores, in theatris Poetæ, in circulis indocti, docti in bibliothecis & magiſtri in ſcholis.*

Monet Ill. HAEN intactam relictam quæſtionem moralem, illuſtriſſimoque demandatam CHAIS, quia & Ill. LA CONDAMINE & mihi difficilior

viſa.

viſa. Verum eſt, venerando illi Paſtori quam ſibi ſponte aſsumperat Provinciam dimiſi, non intactam tamen, dum argumentum habeo, unicum quidem, ſed quod validum, firmum crediderunt multi, & quod tale habuiſse ipſum adverſarium ſpes eſt, ſiquidem de illo ne verbum quidem facit

Demum quæ urget de impoſſibili inoculatione, ex præceptis inoculatorum, & hiſtoria epidemiarum, tempus inoculationi oportunum numquam reperiendum fore demonſtrans, neminem moviſse cum videam, iis nunc ſuperſedebo; perpendam vero, perpendi enim debent quæ publici juris facere non dedignatur tantus vir, in altera *inoculationis juſtificatæ* editione, jam dudum promiſsa; ſed quam in pluteis aliquandiu adhuc recondi lubet, adagio fretus, ſat cito ſi ſat bene.

Nec de Haeniano ſilere lubet opuſculo, quin tibi patefaciam ſpem quam mihi fecit inoculationi favere Ill. VAN SWIETEN, quod ni fallor teſtabitur quartus commentariorum tomus; illius enim improbationem non reticuiſset Ill. amicus ſi utrique eadem ſententia; & lugendum ſane foret, immortale opus, apud ſeros nepotes cenſuram traducere praxeos, quam, quo vivent empore univerſam, controverſam quondam fuiſſe ſtupebunt.

Nihil itaque me movent inanes acerbæque de-

clamationes, ſigillum erroris omni ævo habitæ; & cachinnos ciet non iram, qui Geographiam, latinam linguam, & litterariam hiſtoriam pariter doctus vocat Ill. HAEN *Profeſſeur a Vindobone en Allemagne*; dum inoculationem dicit *une pratique plus meurtriere que les guerres les plus ſanglantes*. *Riſum teneatis amici?* ſed riſum compeſcit & infelix lachrimas ciet auctor Cl. CANTWEL, dum enim & benignas naturales & malignas inoculatas demonſtrare conatur, orationem refellit eventus, & unica ſua nata quam naturales necant paternum demonſtrat errorem. At infandum tædet renovare dolorem.

Hæc eſt mea fiducia; Mercurius, Tartarum emeticum, opium, Kina, Ypecacuana aliaque neſcio quot diu vituperata, damnata, calumniata vicerunt demum; quæ utilior longe, adverſas eaſdem patitur fortunas inoculatio, fauſtas quondam eaſdem experietur; fauſtas experietur tua irritabilitas cui tot inſurrexerunt partim tamen victi, ſed ne victoriam fateri cogantur intentati nihil relinquentes. Alii enim dum jam jam negari nequit, antiquis haud ignotam contendunt; quod & de circulatione dicere haud puduerat. Concedatur ſi lubet, *novantiqua* ſit irritabilitas, ſed cur ergo in antiquorum operibus, illis omnibus ignorata? Ridenda ſane ſub-

ter-

terfugia ſuperbiæ, quæ, contemporaneis iniqua, defunctis tribuit quicquid ſibi arrogare nequit.

Claſſis eſt alia illorum, qui futilitatem inventi ſaltem premunt, & lepidam inutilitatem illud clamant. Ridebis ſane dum eoſdem videbis ad cœlos extollentes minima inventa phyſica, anatomica, botanica, immo oſſiculum quale cadaver quodcumque bene multa cuique anatomico offert; vel fuſe narrantes controverſias inter duos auctores quorum quiſque ſibi vindicat tertii inventum; tale ridebunt judicium poſteri qui phyſiologiam, pathologiam, therapeiam, hac inutilitate, inconcuſſo tanquam fundamento nixas ſalutabunt.

Nullæ ſunt meæ partes in irritabilitate, nulla pro præceptore præjudicata opinio; Præceptor numquam fuit Ill. HALLERUS, ut ut ſic credant editores diarii eruditorum, cui tamen multa tum in theoria tum in praxi, pari in utraque magiſtro me debere lubens & gratus fateor; ſed ignoto temet, ignoto illo, ſero nimis noto utroque, ex veſtris operibus probe intellexeram hanc eſſe irritabilitatem, quæ in medicinam haud minus radiet quam circulatio; par nobile inventorum, quorum deficiente altero claudicat aliud.

Breviſſime ante quinquennium feſtinante calamo

lamo nonnullas irritabilitatis utilitates in praxi indicaveram; innumeræ ſunt quas hodie accuratius perpenſa re indicare facile eſſet; lætuſque video, quanti ſit optime noſſe præſtantiſſimos viros GAUBIUM & TRALLES.

Tertia gens eſt quam mireris; eos volo qui irritabilitatem concedere coacti, illam, ſibi ſaltem, novam & tua diverſam, ex hypotheſi effingunt, experimentis omnino deſtituti. Irritabilitatem omnibus ſolidis humani corporis largiuntur, dum omnes hac carere, ſola excepta carne, res ſit ad mathematicam demonſtrata certitudinem. Dum vero dominia extendunt, de virtute detrahunt; illique vim cor movendi dementes univerſam quidem ſed haud magni momenti proprietatem creant. Vix credere datur; Schola Halleriana & qui ubique Europæ experimenta eadem denuo inſtituti eadem obſervarunt; ſolam fibram muſcularem irritabilem viderunt & ex hac proprietate motus oriri vitales invicte demonſtrant; alii temporis experientiis, nullibique irritabilitatem experti, ubique corporis illam locant, & ſimul ineptam ciendis vitalibus motibus ſtatuunt. Euh! ea eſt mentis humanæ turpitudo! proprium quiſque ſibi mavult fingere errorem quam alienigenam amplecti veritatem.

Nec

Nec alios credas circa irritabilitatem deeſſe errores. Sunt enim qui irritabilitatis & ſenſibilitatis criteria haud accurate diſtinguentes, nervis utramque tribuunt. Verum eſt, nervis reſectis muſculus haud diu irritabilitatem ſervabit, an inde tribuenda nervis qui ea prorſus carent? minime. Quid ergo? Irritabilitas eſt proprietas muſculi integri ſani, & ex quacumque cauſſa labaſcat hæc integritas, labaſcet irritabilitas; integritati autem muſculi neceſſarii ſunt nervi. Muſculi eſt integri tepere; ſi frigeat perit irritabilitas; anne tepori tribuetur? Eodem jure ac nervis. Et nervi & tepor ſunt conditiones *ſine quibus non*. Horologii motus gravitati debetur penduli; ſed ſi rota aliqua vel minima aut curva aut inclinata ſit, perit machinæ motus, qui ex hac rota tamen minime dependebat. Integra ſimilitudo. Quis vero capit ſimilitudinem qua ſua premitur dilecta hypotheſis? Tot ceſpitationes perpendens haud ſemel memini lepidos GUARINI verſiculos paululum deflexo ſenſu huc optime facientes.

A che del ſaper noſtro
Inſurpebite, o miſeri mortali?
Queſta parte di noi che intende, e vede,
Non è noſtra virtù ma vien dal cielo.
Eſſo la dà come a lui piace, e toglie.

Uti-

Utinam hic terminus errorum, ſed nec talis noſtra felicitas, plures enim invenies qui animæ irritabilitatem tribuunt; ſi bene vero univerſam irritabilitatis hiſtoriam callerent, errorem mox abjurarent, vegetantium enim eſt forſan magis adhuc quam animalium irritabilitas, cum apud plantas agere ſola videatur, quæ in animalibus conjunctæ irritabilitas & ſenſibilitas. Nihil ergo animæ & irritabilitati commune; ſed non dejicienda erat anima de jure quod illi conceſſerunt, motuum in corpore fontem eſſe. Hic tamen inter ſe diſſentiunt, & quomodo non diſſentirent deficiente experientia?

At brevis erunt ævi jura animæ; illa acriter nuperrime diruit Cl. BATTIES; nulla eſſe, mox ut ſpes eſt, oſtendam; ſimulque palam probabo nihil Religionis intereſſe num ex anima num ex principio corporeo vitales motus habeant animalia; immo ſane, ſi imparem eſſe materiem perennando motui quondam oſtenderetur, mox huc cogeremur, ut & omni viventi ipſiſque vel ſegnioribus plantis, animam concederemus, dum & plantæ innumeræ dentur in quibus ſumma motuum vitalium major ſit quam in animalibus bene multis. Nec externa tamen habet auxilia plantarum vita quibus animalia careant, eadem ergo utrique generi

mo-

motuum origo, nec irritabilitate potentior alia.

Momentoſa res eſt illa inter animalia & plantas analogia, quam nec per tranſennam ab antiquis obſervatam tempſerunt nimis ſcientes volentes nonnulli recentiores; illam fuſe perpendere locus erit in libro de natura, hic vero breviter de illa te alloqui liceat, ut tua doctior reponſione cominus magis ad veritatem accedere poſſim. Libellum, nec ſine ingenio, edidit famoſus quondam LA METTRIE, in quo affinitates nonnullas ſed præſertim anatomicas delineavit; at dum ex illa comparatione veram cauſſam motuum utrique claſſi communium eruere ſatagam, quid in utramque poſſint cauſſæ motus in terra univerſales aer præſertim & ſol, mihi præ cæteris perpendendum erit, & facillime ni fallor demonſtrabo eamdem eſſe utriuſque efficaciam in animalia & plantas.

Nemo neſcit eadem celeritate necari plantas defectu aeris ac animalia. Neſcit nemo aeris corruptionem hortulano & lactucæ pariter lethalem eſſe. Nec minor vis ſolis quam aeris, ſuas ſtrices habet vegetabilis gens, & quo tempore ad ſomnum ſe componunt aves & alia animalia quæ noctu vigilare non cogit neceſſitas aut abuſus, quo tempore, ceciduis ægri viribus, exacerbationem excludunt vires præ-

valen-

valentes morbi, quo tempore ex debilitate majori ægreſcunt infantuli de die ſat bene valentes, eo tempore ſui generis quiete frui plantas detexit Cl. LINNEUS, & hanc quietem ex abſentia ſolis oriri probavit Cl. HILL. Dum autumno ceſsat ſenſim in plantis circulatio, ceſſat in innumeris animalium ſpeciebus. Vita mox ex utriſque abeſse videtur. Pari paſsu dum vere tellus tepeſcit in utriſque reſtituitur. Norunt ſeduli objectores plantas eſse e quarum aſpectu, media die, tuto judicares num lucet, num obnubilatur ſol; norunt viatores quanti ſit illorum aut nube, aut arboribus, aut aliis obſtaculis arceri ſolares radios; dum lucet enim vivida inſecta illos cruciant, languent cutique parcunt dum deficit. Et hic influxus ſolis longe major videtur in inſecta quam in plantas, quod noſtro favet ſyſtemati; ſed fateor, hoc premere dedignarer argumentum, hanc enim differentiam ex differentia elementorum in quibus ſedent plantæ & animalia oriri merito regereretur. Denſa enim terra dum diu ſuum teporem ſervat, illum pari fere gradu abſente tepefaciente cauſsa aliquandiu plantis impertit, aer longe minus denſus impreſsum calorem cito dimittit.

Ex deſidia in animalibus languor, languent ex motus defectu plantæ, & plura jam ſolvit

phœ-

phœnomena hæ obſervatio. Suo alimento gaudet quæque animalium ſpecies, quo deficiente perit; eumdem eſſe ſelectum plantarum nullus hodie negat phyſicus. Sole, aere, terra, aqua nativis gaudet hoc animal alibi numquam ſuſcipiendum; ſua eſt & plantis patria, extra cujus limites vigere, vivere neſciunt; ſua vegetantibus noſtalgia, (ſalſis ſi lubet jocis Helvetii irrideant adverſarii.) Sui plantis morbi & affines morbis animalium, ſua haud diſſimilis medicina. Quid demum? ut innumeras alias ſimilitudines taceam, utrique regno eædem cauſſæ incrementi, ſalutis, vitæ, labis, morbi, mortis, eædem ergo aut ſaltem ejuſdem generis motuum vitalium cauſſæ.

Regerent forſan, majores eſſe motus in animalibus quam in plantis; reſponſum in promptu. Demonſtraretur facili labore plures eſſe plantas in quibus ſumma motuum quæ intelligitur ex maſſa mota, celeritate motus, itinere, vi reſiſtentiarum, major eſt quam in animali ejuſdem maſſæ. Nihil præterea obſtat, & lubenter concedo, quin cauſſa motus plantis interna & cum externis concurrens, vis illa qua caret minerale & planta mortua, vis illa fortior in hac, debilior in illa planta, fortior ſit in animalibus; hoc unice contendo ejuſdem eſſe generis corpoream nimirum; & id invicte quondam

dam probatum dare ſpes eſt. Hæc inconcuſſa baſis omnis certitudinis in œconomia animali. Hæc vera natura. Verum eſt, moralibus cauſis turbari poteſt; at quid inde?

Pendulum eſt horologii irritabilitas illa, ſed & multa ſunt quæ effectus vis penduli minuere, augere, turbare poſſunt, & inter hæc anima. Vagi enim ſemper, breves, irregulares, turbulenti quos ciet motus: vitales e contra, perennes ſunt & uniformes; alia his ergo ſcaturigo; & fauſte quidem, perpetim enim deliraret circulatio ſi ex anima motum haberet cor; vel potius brevi deliraret, brevis enim eſſet ævi machina in qua adeo turbulenti eſſent motus. Nonne quotidiana evincitur obſervatione eo breviorem vitæ terminum quo frequentius circulationi manus admovit anima? vix ſane crediderim eo adduci vel fervidiores hujuſce animæ patronos, ut illi ſui cordis crederent habenas, ſi res penes homines eſſet.

Dum de illis mentio injicitur, quos inter plures numerantur & doctrina & dotibus ingenii celeberrimi, mihique venerandi; non poſſum, quin tibi patefaciam quoties attonitus fuerim dum video illos qui ſpirituali enti maximam in corpus poteſtatem tribuunt, eoſdem eſſe, qui Matheſi in exponendis *pneumatocorpo-*

reæ

rea illius machinæ phænomenis magis fidant. Matheſeos nec hoſtis, nec, quondam ſaltem, prorſus rudis, ſummorum virorum CALENDRINI & CRAMER, quorum manes ad ſæcula colendi, diſcipulus, pauci eſse illius uſum, non medico quidem, ſed medicinæ, a quo tempore quid eſset medicina capere incœpi, ſemper credidi; nec aliter credere ſuaſerunt tot ab illo tempore lecta medico-mathematica opera.

Concedo, datis elementis, optime ſane corporis motus, ut planetarum, eademque certitudine, expones, ſed hæc invenire elementa hic labor hoc opus eſt. Elaſticitas, irritabilitas; calor & frigus unde dilatatio & condenſatio, acrimoniæ variæ, ſenſibilitas ſuas & magnas & in quoque inæquales ſubjecto partes habent in corporis humani mechanica, omnique calculo ſeſe prorſus ſubducunt; ſuas habet attractio inter proxima, nullis adhuc certis adſtricta calculis. Quænam ergo aſsumes calculandæ functioni certa elementa, dum omnem uſquedum arithmeticam reſpuunt hujuſce functionis vel notiſſimæ cauſsæ? Quamnam habebunt utilitatem calculi hypotheticis nixi elementis? Sic argumentantur; ſuperant motus vitales mechanicas cauſsas, & effectus cauſſa major eſse nequit, ergo ortum habent ab incorporea cauſsa. Sed hic ſubeſt ſo-

O phiſma

phiſma illud quod *enumerationem imperfectam* dicunt Dialectici ; dum enumerando cauſsas, nonnullas tantum adducunt, omiſſis aliis. Verum eſt, motus vitales ſuperant vim mechanicam virium corporum non vivorum plerorumque, ſed ubinam audierunt nullam vim aliam ineſse viventibus? ubinam vim hanc jam invicte demonſtratam iiſdem ſubjici legibus ac mortua corpora? Effectus major eſse nequit cauſsa, concedo; ſed hic denuo enumeratio imperfecta, dum vim tantum quæ agit conſiderare amant, omiſsa illa quæ reagit, & quæ corpori alicui indita quaſique incarcerata leni tantum eget auxilio, quo fractis vinculis enormi agit impetu.

Nec ſimilia omnino deſunt exempla tum in natura tum in arte. Fornicem conſtruere novit peritus artifex talem ut quamdiu in loco remanebit clavis nulli cedere poſſit impetui; hac arte clavis conſtrui poteſt ut ex vi minima loco moveri poſſit; ſed en hac mota diruit fornix vi immenſa; anne vis illa ex vi minima quæ clavem removit? Minime, ſed ex vi fornici indita.

Dum chalybs ſilici fricatur vi quæ ſelibram non moveret, en elicitur ignis, tota urbs cinis & fumus evadit ; & quis numerus exprimet quantum effectus ſuperavit impreſsam cauſsam? Sed inerat corporibus combuſtis cauſa alia ante

effe-

effectum ignota & longe primam vim ſuperans. Jam ignis vis omnibus ſit ignota, & plures ſimiles vires forſan adhuc latent, ſi ſagax artifex machinam aliquam ſic conſtruxiſset ut ex ſcintilla admota magnus naſceretur motus, Mathematici medici noſtri ſic argumentarentur magno cum apparatu mathematico & forſan metaphyſico. *Effectus major eſſe nequit cauſſa, ſed motus quem habet machina major eſt motu quo excuſſa ſcintilla, ergo non oritur ex illa ſintilla, ſed ex ſpiritu aliquo motus creare potente.* Par omnino res cum irritabilitate, ſeu vi alia qualicumque motuum vitalium. Superbum eſt nimis quidquid novum eſt rejicere: dies diem edocet, & poſteræ ætates detegent quæ neſcimus; cur culparet noſtra id omne quod neſciebant priores? Dantur forſan innumeræ aliæ vires variis corporum ſpeciebus inditæ, inauditis huc uſque motus legibus ſubjectæ, & quæ novas in poſterum ciebunt rixas quamdiu auram trahent homines quos ab aliis aliquid edoceri pudebit.

Miſſis ergo iis omnibus quibus fruſtra nimis teritur tempus calculis, unica ſupereſt, ditandæ medicinæ, obſervatio; difficilis fateor via paucisque calcanda, dum facilis omnibus panditur hypotheſis. Ex motu & ſenſu oriuntur functiones omnes corporis; muſculi ex irritabilitate motum habent quem reliquis impertiuntur

tur partibus; ſentit nervis anima, & nervorum ope motus ciet ſui generis; ex variis hiſce motibus varia humorum indoles, varium ſecretionum negotium. Si ad hæc tria obſervatorem intendas animum, ſimul perpendendo quid poſſint externa tum ambientia, tum alimenta, tum remedia; horrea medica copioſa mox replebis ſegete, trita nunquam obtinenda via. Sed jam jam effreni calamo habenas ſtringere tempus: dum pauca de morbo infrequenti te colloqui mens erat, aliena plura miſcui, tibi utinam non ingrata. Vale ZIMMERMANNE ſumme mi, nec diu bonos carere ſinas optimis, quæ jamdudum meditaris, partim perfeciſti, operibus, *de temperamentis*, in quo tam belle exponetur vis irritabilitatis, de *ſolitudine*, & de *experientia medica*; lætoque accipe vultu paginulas qualeſcunque, quas quanti facies tanti mihi erunt; iterum vale & ſive in patria tua ſedeas

Contemnere honores
Fortis, & in teipſo totus teres, atque rotundus,

ſive ad grandiora natus, quod ſollicitant Magnifici Rectores Univerſitatis, *Georgiam Auguſtam* Profeſſor adeas verum praxim ibi docturus, tui amantiſſimum amare ne dediſcas. Dabam Lauſannis Helvetiorum 6. Maji anno 1760.

F I N I S.